

Protokoloa ez da nobleen kontua bakarrik

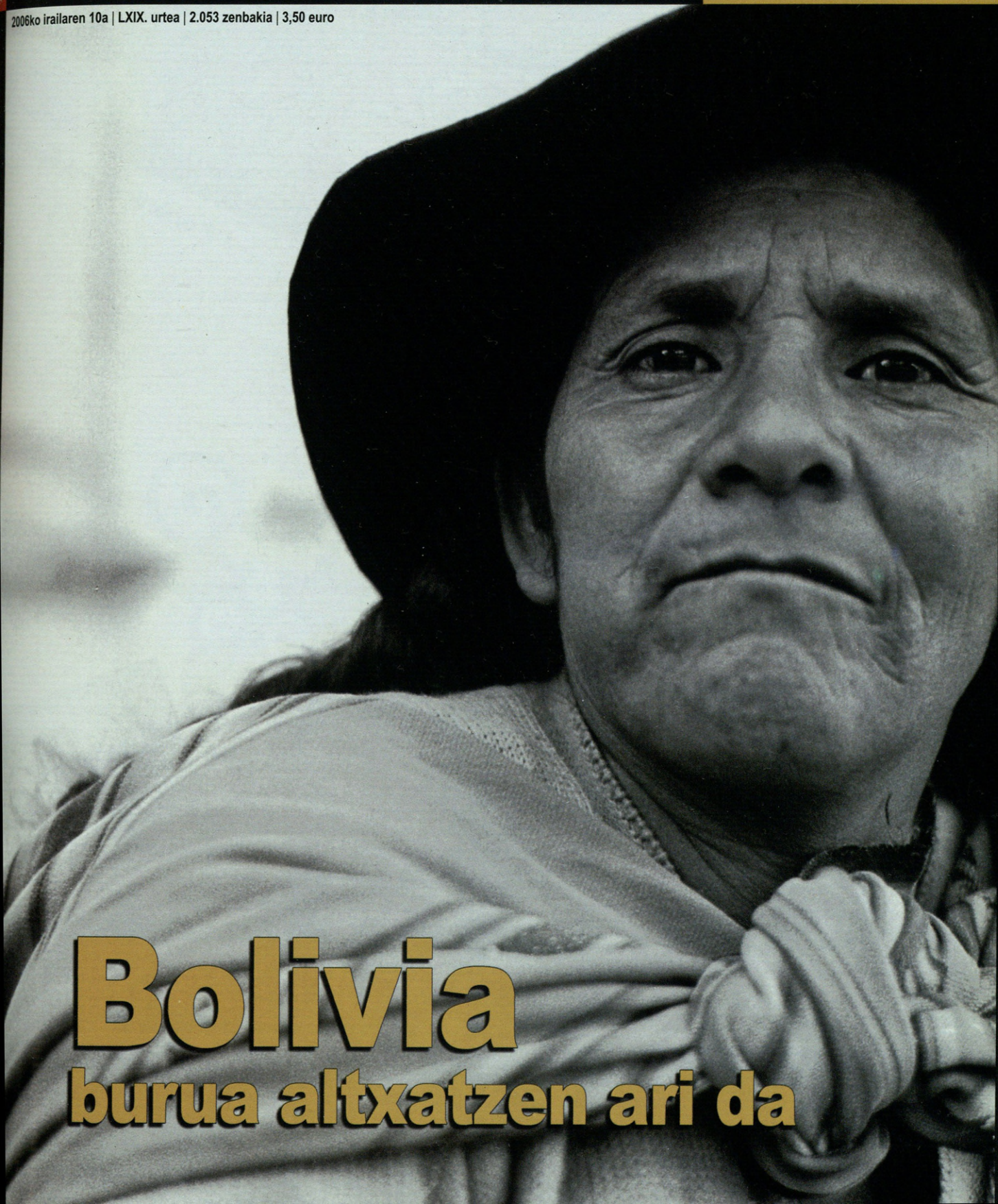

ARGIA

Joseba Azkarraga (EA)

"Espainiako Gobernuaren jokabideetan dago krisia, ez bake prozesuan"

2006ko irailaren 10a | LXIX. urtea | 2.053 zenbakia | 3,50 euro

Bolivia

burua altxatzen ari da

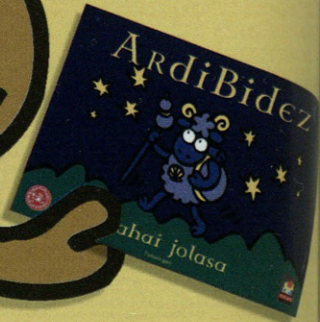

* 7 urtetik gorakoentzat

38 € Prezioa

36 € Harpidedun prezioa

Hartu zure ardi erromesa
eta ibilbidea jarraituz...
segi Jakue bidean beeeeera.

ArdiBidez

mahai jolasa

ESKAERAK: Tel. 943 371 545 • www.argia.com • denda@argia.com

Pertsonaia

- 13 **Patrick Queheille:** "Hegoaldekoek uste dute paradisu batera etortzen direla Zuberoara". Miel A. Elustondo.

Gaiak

- 19 **Protokoloa:** Nola jokatu ekitaldi sozialetan. Unai Brea.

Iritziak

- 23 **Asisko Urmeneta.**
Gora Pro Nobis.
- 24 **Inazio Mujika.** Ttakun (h)errenka.
- 26 **Jose Luis Elorza.** Autodeterminazio eskubidea edo sezesio eskuduntza?
- 26 **Andoni Mujika.** All is poetry or nothing is.
- 27 **Iñaki Barcena.** Herri txikiak bizirik.
- 27 **Joxe Mari Ostolaza.** Berdintasunean.
- 28 **Xebastian Lizaso.** Bertso berriak ezbeharrei jarriak.

Ismael Manterola.

Erdiko kaiera

- 29 **Chillidaren iheslekuan.**
Mikel Garcia.
- 33 **Lendakaris Muertos:**
punkaren aurpegiak umoretsuena. Jon Gurrutxaga.
- 35 **Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
- 38 **Ezpalak.** Katixa Garate.
- 40 **Denbora-pasak.**
- 46 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Chillida-Lekun.

Termometroa

- 52 **Mezua eta irudia sakandarrak erakartzeko.** Jon Gonzalo.
- 54 **Bero-beroan.** Xabier Letona, Onintza Irueta eta Juan Mari Arregi.
- 56 **Union Fenosa, itzuli gure argia eta fuera Nikaragutatik.** Pello Zubiria.

4 | Tawantinsuyu espedizioa

Bolivia berpizten ari da

Amets Arzallusek eta Txomin Txuekak hogeiei egun eman dituzte Bolivian, bertan gertatzen ari diren aldaketak sozial eta politikokoak gertutik jarraituz. Bertan ikusi eta bizitakoaren kontakizuna egingo dute aste honetatik hasita bost astetan jarraian. Tawantinsuyu espedizioa deitu diogu, indigenek ere Bolivian hala esaten diotelako.

58 | Azkena

Josemari Velez de Mendizabal

25 | Luparekin

Ismael Manterola

42 | Ihesi: Nabarniz

Zihara Enbeita

49 | Joseba Azkarraga (EA)

EAKo Batzorde Nazionalak herri hauteskundeetan bakarka joateko erabakia ezagutu aitzin jardun genuen alderdi honetako kide esanguratsuarekin. EAJrekiko harreman moduak aldatuz bide doazen garaian, bake eta normalizazio prozesuaz bere iritzia oso adierazgarria izan zaigu.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Mikel Garcia, Onintza Irueta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irueta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetza: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Uruñia. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetza: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaia Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Photo Copyright Txomin Txueka.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

kutxa

Tupak Catari
buruzagi
indigenak
honela adieraz-
tzen: "Itzuliko
naiz eta milioiak
izango gara".

Tawantinsuyu espedizioa

Tawantinsuyu esaten diote indigenek, Bolivia esaten diogu guk. Amets Arzallus eta Txomin Txuekak hogei egun pasa ditugu Tawantinsuyun, edo Bolivian. Bertan gertatzen ari diren aldaketa politiko eta sozial sakonak gure begiz ikusi eta gure belarriz entzutera joan ginen, gero Euskal Herrian zabaltzeko asmoarekin. Zorteko izan gara; besteak beste Felipe Quispe gerrilla burua ezagutzeko aukera izan genuen, La Pazeko kartzelarik handienaren barruan pasa genuen goiz bat, Sanchez de Lozada diktadoreak piztutako gasaren gerrako biktimekin ere egon ginen, eta Evo Moralesek elkarizketa eman zigun. Iraileko hilabete osoan zehar, Bolivian ikusi eta entzun dugunaren zatitxo bat publikatuko dugu, astez aste atal berri bat argira ateraz. Aldizkarian dena kabitzen ez eta Interneteko www.argia.com helbidean ere beste sail oso bat joango da Boliviako egonaldiaz. Argazki berriak, astekarian azaldu gabeko artikulak, eta ikusitakoak eta entzundakoak elkartuz, bideo erreportajeak ere bai.

Boliviak berriz askatu nahi du

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Txomin Txueka

Behatza altxatu baino lehen azaltzen zaio taxia La Pazen azal zuriari. “¿A donde los llevo compañeros?” “A la casa del cambio hermanito!” “Ahorita mismo”. Baina taxista onak enbrageari baino lehen eragiten dio mingainari: “Zer, turismoa egiten?” “Ez, kazetariak gara, lanean gabiltza”. “Ab...! Eta, zenbat denbora daramazue Bolivian?” “Hogei egun”. “Hogei egun nomas?!!! Hau ongi ezagutzeko gutxienez hogei urte behar dira!” “Nik hogei bi dauz-

kat”. “Hogei bi? Orduan bozkatu zenezake”. “Noren alde?” “Ez dakit, hemen presidenteak mahometarrek emazteak baino sarriago aldatzen ditugu!” “Hainbestearino?” “Tazkoa da errekorra: hogei minutuan biru presidente izan genituen!”... Listua irentsi eta gero bota nion hitza: “Asko falta al da casa del cambio horretara iristeko?”. Klaxona mintzarazi zuen lehenik, eta gero hasi zen bera: “Hau mugitzen ez bada, hiru presidente bai gutxienez!”.

ETA JOAN ZIREN HIRU, eta beste hiru, eta beste hiru presidente... eta aldaketarik ez. Hiruaren biderketa taulatik atera ere egin zen, segi eta segi, arbelaren mugak ere estuegi, eta paretan segitu zuen idazten, bider hiru, bider hiru, bider hiru... zenbat bider... zenbat hiru... pareta guztiak zikindu arte azkenean... Hogei minutuan ere ezin litezke esan Boliviak izan dituen presidente guztien izenak. Zergatik? Horrexegatik, politika hori baino ez delako: hiru zuhurren kontua.

Politika ez omen du matematikak ulertzen, baina eskolan erakutsi ez zizkieten biderketa taulak badakizkitez boliviarrak. Hiru aldiz hogei badakite zenbat den, hirurogei. Eta hiru aldiz hirurogei ere bai, ehun eta laurogei. Ehun eta laurogei urte ziren independentzia aldarrikatu zutela. Ehun eta laurogei urte Simon de Bolívar Boliviako Errepublikako lehen presidentea izan zela. 1825. Joan dira geroztik urteak, eta etorri dira presidenteak. Etorri eta joan, urtarok bezala, urte baino presidente gehiago izateraino azkenean, ehun eta laurogei presidente baino gehiago Bolivian. Eta neguak erakutsirik, badakizkitez boliviarrak biderketa taulak. Hiru aldiz hogei badakite zenbat den, hirurogei. Eta hogei aldiz hirurogei ere bai, hogei minutu. Pentsa zenbat hogei minutu joan ote diren ehun eta laurogei urtean.

Abuztuaren 6an bete berri da ehun eta laurogeita batgarrena, independentzia urteurrena.

Hautsi da hiruko taula, huts egin du matematikak. Ea orain politika hasten den koadratzen.

Ederraren desgrazia

Evo Morales Ayma iritsi denetik gobernura indigenak burua altxatzen hasi dira. Duintasuna iratzarri da. Goizeko bostetan, eguzkiak lehen nagiak ateratzen dituenean, El Altotik La Pazera jaisten hasten dira aimarak. Autopista bidea da, baina bizkarra tontorturik eta oinezko pausoan doanak ez du abiadura handirik hartzen. Eguzkiaren atzetik iritsiko da La Pazera. Baina lehen ez bezala pauso seguru batek dakar, burua tenteago jaiki zaio, eguzkiaren argitan lotsarik gabe dator, harro, begirada aurrean duela. Lehenago, indigenak ez zizun inoiz begietara begiratuko, beti behera, begiekin ere isilik egotera kondenatua balego bezala, zapaldua betiko. Orain begiak eskainiko dizkizu, beltzak eta belztuak, aurpegia emango dizu, ilunaz gain ilundua, pappara aterako dizu, estua eta estutua... baina zu, metamorfosiaz jabetuta, irribarre egitera zoazkionean, eskua erakutsiko dizu: “Eman iezadazu boliviano bat mesedez. Harrotasunak ez du urdaila betetzen”.

Ruandan ba omen zen neskata bat gorpuzta bi begiekin gerritik heltzeko modukoa zuena, gorpuzta baino finagoko aurpegia; edertasunari artista batek egindako giza irudia zirudien. ...huraxe bai polita ban politik

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

El Altoko autobusean doan neskatila txikia; bi begietan ere zabaltzen zaio irribarra.

bazan... Baina orduan European *erromeria z*an, eta *hantxe ibili zuten*, zakilez zakil, *txoria baino ere arinago dantz*an... Ikatzetarako ere ez omen zuen balio azkenean. Hala diote berandu iritsi zirenek. Eta diote, ispilu hautsi baten kristal zatiekin zainak ebaki baino lehen, azken hitzak malkoz idatzi zituela: “Bi zorigaizto izan ditut bizitzan. Lehen Ruandan jaioa. Eta bigarrena ederra egin ninduela amak. Itsusia izan banintz ez zidaten gorputzik ostuko, eta gutxiago sufrituko nuen”. Miseria hain da gorria, ederra izatea ere desgrazi bihurtzen badakiela. Eta hori hala da Haitin, Errumanian, eta Ruandan.

Bolivia ere ederra egin zuen amak (edo, ederra egin zion amak). Ama lurrak, pachamamak, alegia. Itsasoa gerran galdu zutenek, lurretik bizi dira boliviarrak. Eta pachamamak munduko gairik baliotsuenez jantzi zituen; dena gas eta dena petrolio, dena zilar eta dena eztainu, dena urre eta dena kautxu... Baina azal zuriak lur beltzera sartu zirenetik ederraren desgrazia sufritu behar

izan du; etxerako on ez balitz bezala, mundura saldu dute. Begirik ere apenas utzi dioten, eta bostehun urte pasa ditu esperantzarik ikusi gabe ia.

La Pazen petrolioa aurkitu dutela
esanaz esnatu dira. Lehenaz gain
urre beltzez jantziko da Bolivia,
petrolio faltarik ez omen du izango.

Baina taxista guztiak aldapan
behera *punto muerto*an jaisten

ikusi ditugu guk

Potositik kanpo zorrera

Potosik badaki ederraren desgraziaren berri. Mendia eta hiria da Potosi, eta hotz egiten du orain oso. Ez zen bero handiagoa izango 1545ean. Huallpa indioak koba barruan hartu behar izan zuen babes su txiki baten argitan. Suari putz egitea ahazturik bildu zituen begiak, eta amets bat izango balitz bezala, su txikia koba hartako zilar zaina urtzen hasi zen. Huallpa baino lehena-

go esnatu ziren espainiarrak, eta laster azaldu ziren han beren zaldi eta beren gizon. Zilarrarekin urrezko inperioa eraiki zuten, mendiak mendeak eman zituen, eta Kolonek ez omen zuen handik aurrera erregearen ezpainen ezezkorik ezagutu. Munduko hiririk handienetakoa bihurtu zen Potosi, eta handiena ere izango zen, baldin eta zortzi milioi indigena ez balira zilar meategietan hil.

Bigarren argazkian El Altoko emakumeak auzoko lantegitxoan. Hirugarren argazkian Gasaren Gerrako biktima taldeko presidentea gerra hartan zauritutakoen irudiak erakusten, Rio Secon.

Asmatu izan balute errege-erreginek giza hezurrei probetxua ateratzen zilarretik baino gehiago aberastuko ziratekeen ziur. Baina zortzi milioi indigena haiek espainiarrei bost, kolonizatzaileei ardura ziena Potositik Sevillara eramandako hamasei milioi kilo zilarrak ziren. Indigena bakoitza bi zilar kilo aterata hil izan balitz bezala.

Potosi handi bat da Bolivia; barren hustua, izorratua, zorpetua. Potosi mendiak eta Boliviak zulo handi bat dute, eta kolokan bizi dira, beren burua barrurantz amiltzeko beldur. Matematikak bezala ekonomiak ere ez du hiru zuhurren kontuaz asko ulertzen. Eta hamasei milioi kilo zilar eman zituenak sekulako kanpo zorra du. Mila milioika dolarretan kontatzen dena. Aspaldi ordaindua gainera, baina zuloaren kontraesana bizi du interes altuko kanpo zorrak. Zuloa, kendu eta kendu, orduan eta handiago, eta kanpo zorra, eman eta eman, orduan eta gehiago zor. Zilarretik

Horixe da indigenen arkitektura
politikoaren oinarria. Liderrik ez
dago, eta denak dira agintari. Eta
Evok etxea erreformatzen duenean,
sistema liberala eraitsi, eta sistema
komunitarioa estatu eredura
moldatzea izango du erronka. Bere
figurari lepoa moztuko liokeen
lehen presidentea izango litzateke

jada ezin, eta larrutik ari da Bolivia kanpo zorra ordaintzen. Baina indigena, inozentea izan. Soziologoak galdetu zionean ea nork ordaintzen duen kanpo zorra, honek "Estatuak! Nork bestela?" bota zion seguru. "Ez, estatua ez da bitartekari bat baino, kanpo zorra zuek ari zarete ordaintzen". Eta indigena barrez hasi zitzaion, "gu, hain pobreak, eta nola ordainduko dugu kanpo zorra!".

Non dira gasa eta petrolio?

Diruari "plata" deitzen diote boliviarrak hizkera kolokialean, kolonialean. "Zilarra duenak dena dezake" esaten dute. Gasa duenak ere dena lezakeela pentsa liteke gaurko munduan, eta pentsa petrolio duenak... Baina pentsatzen duenak ere ez du beti asmatzen. Bolivia kasik gasik gehien duen herria da Hego Ame-

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

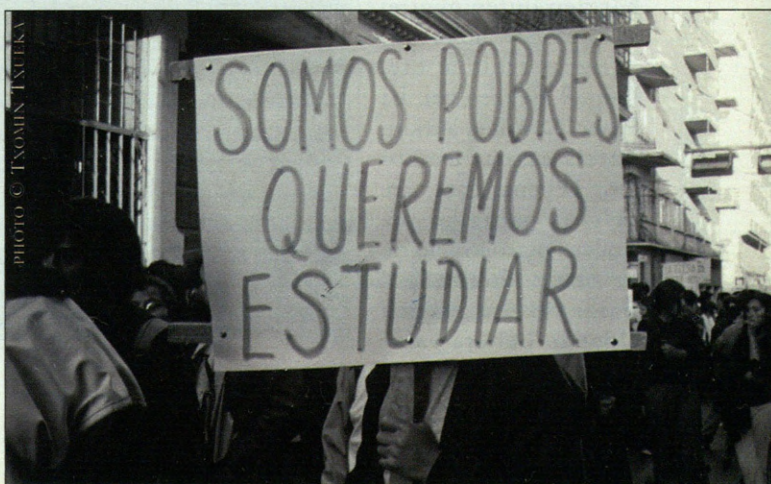
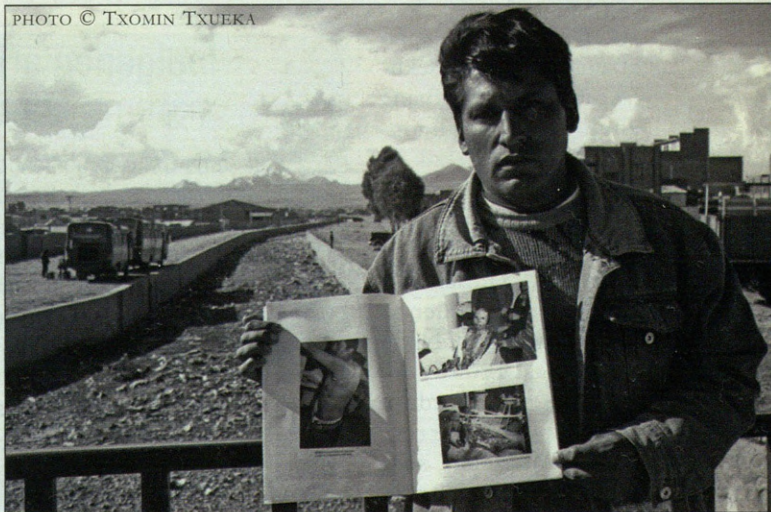

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXONIN TXUTXA

rikan, Venezuelaren atzetik bigarrena, sekulako hobiak ditu. Baina ehun boliviarretik laurogeita hemezortzik ez daki berogailua zer den. Repsoli eta Petrobrasi galdetuz gero jakingo dute agian. Horiek baitira gaseodukto denen zainak kanpora zabaltu dituztenak. Fruitua ere kanpora emango dute noski. Boliviarrak, neguko hotzetan, suarekin berotu beharrean dira. Eta suarekin lo hartzen duten guztiei ez zaie zilarra ateratzen.

Ez petrolio ere. Baina La Pazen bai. La Pazen petrolio aurkitu dutela esanaz esnatu dira. Lehenaz gain urre beltzez jantziko da Bolivia, petrolio faltarik ez omen du izango. Baina taxista guztiak aldapan behera *punto*

Indigenen arkitektura: sistema komunitarioa

Indigena da Bolivian gehiengoa: bederatzi milioi biztanleetatik lau milioi ketxuak dira, bi milioi aimarak, eta bostehun mila guaraniak. Ahantzi gabe beste hogeita hamar bat indigena talde txiki. Eta indigenak ez daki presidente bat zer den, ezta demokraziak zer esan nahi duen ere, indigenak bere arkitektura politiko propioa du: sistema komunitarioa. Komunitatean bizi dira, eta komunitatearen lurretan eta erremintekin egiten dute lan. Trukean, komunitatearen antolakuntza taldean parte hartu behar du indigenak, kudeaketa politikoan, herriari zerbitzu hori eman behar dio. Ardura horretatik herritar guztiak pasatzen dira, txandan-txandan, sistema errotatibo baten bidez. Horixe da indigenaren arkitektura politikoaren oinarria. Liderrik ez dago, eta denak dira agintari. Eta Evok etxea erreformatzen duenean, sistema liberala eraitsi, eta sistema komunitarioa estatu eredura moldatzea izango du erronka. Bere figurari lepoa moztuko liokeen lehen presidentea izango litzateke, txandakako ardurarailatzateke kudeaketa politikoarena ere, epea edozein delarik. Konstituzioa berritzean, indigenen hizkuntzak, erritotak, eta kulturak indartzen baditu, etxeari teiltatua aldatuko dio, baina bane egiturarik ez. Gaur egungo Bolivia Mendebaldeko arkitektura politikoan eraikitako etxea da, eta indigenek badute beraien arkitektura, nola politikoa hala ekonomikoa, eta ez da ezinezkoa horrekin estatu bat eraikitzea.

muertoan jaisten ikusi ditugu. Eta guk aurkitutako petrolio erreserba bakarrak taxisten autoetako argi gorri txiki piztuak izan dira. Askotan, kezka eragiteraino: "Compañero, iritsiko al gara casa del cambiora?" "Ez dakit, ez dakit, petrolioak ere lagundu beharko digu hermanito".

"Proxima estacion, esperanza." Aldapan behera goazenetan Manu Chaoren ahotza garbi-garbi entzuten da kasetetik. Ia pareta margotuen ahotsak bezain garbi. Hormak hizketan aritzen baitira La Pazen: "*Nacionalización de los hidrocarburos, reforma agraria, asamblea constituyente. Evo cumple*". Pareta garbitzaileek ere ez dute hori ukatuko, Evok hitza bete du.

Bolivia dardara batean

Dardarka sumatzen da jendea Bolivian. Esperantzaren

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

La Pazeko emakumeak eta gizonezkoak desfilatzen, auzo bateko jaietan.

Tawantinsuyu espedizioa

eta beldurraren plakek elkar jo izan balute bezala. Eta normala da, lurrikara etortzen denean, harrizkoak ere ez dira zut egoten. Hankak lurrean dituen dardarka hasten da. Horixe gertatzen da Bolivian. Gasa eta petrolio nazionalizatu zituen Evok, lurren erreformari ekin dio, eta orain konstituzioa aldatzera doa. Galdera guztiak daude airean, hasi herriaren izenetik, eta antolakuntza ekonomiko-politikoak nolakoa behar dueneraino: kolonizatzaileen sistema liberala, edo indigenen sistema komunala, non presidenterik ere agian ez legokeen. Evok igeltseroak biltzea egin du, eta bederatzi hilabetea etxea goitik behera eta eskuinetik ezkerrera erreformatzera doa. Usteldutako zutabe zaharra bota, eta Bolivia berria eraiki behar du. Lanak bukatzean etxekoek esango dute gustatzen zaien edo ez.

“Bertan gara hermanitos! Iritsi gara casa del cambiora” “Zenbat da compañero?” “Hamalau boliviano biena” “Ongi da”. Hartu nituen hoge sakelatik eta esku batekin atea zabaltzen nuen bitartean, beste eskuaz hogeiko billetea luzatu nion. “Plazer bat izan da compañero, ea berriro elkar ikusteko aukerarik dugun”. “Eta kanbioa?” “Ez, ez, compañero, kanbioa zuentzat. Balia eza-zue ongi”. ■

Jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2006ko prezioak
127€ Hego Euskal Herrian
155€ Ipar Euskal Herrian

harpidetza eskaera

Izen deiturak: _____ Posta kodea: _____ Herria: _____
 Helbidea: _____ Jaioteguna: _____
 Herrialdea: _____
 N.A./I.F.K.: _____ Tel./Faxa: _____ e-posta: _____
 Ordainketa mota: ☐ Bankuz
☐ Taloiez
☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647
Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik
 Banku edo aurrezki kutxa: _____
 Titularra: _____ N.A./I.F.K.: _____
 Titularraren helbidea: _____ Titularraren telefonoa: _____
 Entitatea: _____ Sukurtsala: _____ K.D.: _____ Kontu zenbakia: _____
 Data: _____ Sinadura: _____

aukeratu zure ongi etorri oparia

- ☐ “Garxot” komikia ☐ “Lauburua” mahai-jolasa ☐ “Txoriak txori” lamina ☐ %25eko beherapena ikasle bazara*

ARGIA Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 PK. - 20.160 Lasarte-Oria

Gregorio Iriarte

Gregorio Iriarte Pozueta Nafarroako Olatzagutia herrixkan jaio zen 1925eko azaroaren 28an. 1950ean lehenengo meza eman eta Hego Amerika aldera abiatu zen. Argentinan eta Uruguayn urte batzuk egin ondoren 1964an plantatu zen Bolivian. Ekonomialaria, soziologoa, teologoa, komunikabideetan aditua, idazlea, unibertsitateko irakaslea, ez dago Gregorio Iriarte ez denik. Hogei liburutik gora ditu idatziak, eta batzuk hamabosgarren edizioan doaz. Bolivian erreferentzia garrantzitsua bihurtu da, eta Evok Asambllea Constituyentearen irekiera ekitaldira bost pertsona gonbidatu behar bazituen, bost horietan lehena izan zen Gregorio Iriarte.

«Boliviatik etorkizuna baikortasunez ikusten da»

Nolakoa irudikatzen zenuen Hego Amerika etorri aurretik?

Etorri aurretik pentsatzen duzuna da salbaiak izango direla, kulturarik ez dutela izango. Etorri eta ikusten duzu, zurea ez, baizik eta beste kultura bat dutela, eta beste balore batzuk. Eta borondate onez bazatoz, pixkanaka herri hau maitatzen hasten zara, beste molde batera bizitzen. Gu beraiek konbertitzekotan etorri ginen, eta azkenean beraiek konbertitu gintuzten gu. Askok uste du sakrifizio handia egiten dugula hemen bizituta, baina ez da hala, niri pertsonalki askoz gehiago kostako litzaidake Espainian bizitzea, han dagoen materialismo praktikoan, hango indibidualismoan. Gehiago identifikatzen naiz hemen goarekin, eta kanpotarra han naiz, hara joatean.

Baina hemendik ere kanporatu izan zaituzte, kartzelan sartu ere bai...

Boliviara etorri nintzenean Pio XII irratian hasi nintzen lanean, meategietako zuzendariei eta lagunduz, gobernuarekin arazo larriak baitzituzten. Meategia nazionalizatua zen, eta batetik silikositia zegoen, bestalde askotan ez zuten soldatarik jasotzen, enpresak elikagaiak ematen zizkien hilabete sari moduan. Irratiaren bidez salaketa asko izan ziren, eta arazoak izan genituen gobernuarekin, ejertzitoarekin, inoiz irratia dinamitatu ere egiten zuten. Ni gobernuak hiru aldiz kanporatu ninduen Boliviatik, eta hirutan kartzelan sartu. Lehenengoan meategiko gidariak edo beste gidari politikoak parrokian gordetzen zirelako. Gero, giza eskubideen taldea sortu genuela-

ko. Eta hirugarrenez emakumezkoen greba sostengatzeagatik. Banzerren gobernua erori zen greba hartan. Baina esan nezake gotzainek beti babestu nindutela, banuen elizaren garantia moduko bat. Banzerren gobernuak, Mesaren gobernuak, nahiz eta diktadoreak eta krudelak izan oso katolikotzat zuten euren burua, gotzainekin aski ongi eraman nahi izaten zuten, eta beti egon zen halako joko bat.

Zenbat tituluren jabe zara?

Ez dut titulu ofizial bakar bat ere. Ekonomia ikasi dut, soziologia ere bai, komunikabideak, baina beti saiatu izan naiz ahalik eta modurik praktikoenekin ikasten. Bizitza eta konpromisoa lotuz ikasten dut. Eta kurtsoak ematen ditudanean neroni ari naiz aldi berean ikasten. Ikasteko modurik onena konpartitzea da. Konpartitzen duzun neurrian jakintza hori sakontzen joaten da, ez baldin baduzu konpartitzen dakizun hori lurrundu egiten da, joan. Uste dut gehiago ikasi dudala konpartituz estudiatuz baino. Noski, konpartitzeko eskemak egin behar izaten ditut, jendeak uler dezan. Adibidez, bihar marrazki bat landu behar dut, eta marrazki horretan mundua piramide bat bezala osatua dagoela ikusiko da. Zenbat daukan munduko %20 aberatsenak, zenbat %20 erdikoak, zenbat %20 txiroenak, zenbat Boliviako piramide sozialak... Lehenik, irudia egiten dut, eta gero arrazoiak eman: trukaketa komertzialen okerrerako joera, kanpo zorraren auzia, politikoen iruzurra... Bigarren zatia beti izaten da juizioarena. Kausarik ezagutzen ez badugu ez baita benetako ezagutza. Fenomeno sozialen kausak ikusi ondoren, hirugarren galderadator: "Zer egingo dugu hori aldatzeko?". Hor dator auzi praktikoa, eta kasik kurtso guztiak horrela izaten dira, bai komunikabideekin, bai teologiaren aferarekin. Beti pasatzen gara ikustetik juzgatzerara, eta juzgatzetik ekitera.

Eta pobrezia kausaz galdetzen badizugu?

Zuk aimarei hori galdetzen badiezu, pobrezia kausa beraiek direla erantzuten dute. "Nola baina" "Bai, gutxi lan egiten dugul", esango dizute. Eta gero bazoaz Argentinara, edo Brasilerara, eta "uf, boliviarrak lan asko egiten dute!", entzuten duzu. Boliviak duen arazoetako bat autoestima apala da, ez dute beraien buruarengan sinesten. Azkargortak ere, hautatzailea zenean, hori esaten zuen, boliviarrak bi arazo dituztela, autoestima falta, eta antolakuntza eskasa. Baina oraingo aro berri honekin badago autoestimaren pizte bat, "ahal dugu, posible dugu, egingo dugu, lortuko dugu...", sinesten hasiak dira. Eta Evok hori azpimarratzen du beti, "hainbeste mendetan izan gara esplotatuak, zapalduak, orain da gure momentua!". Beraz oso ordezkatuak sentitzen dira Evorekin.

Zein da Evok halako arrakasta izatearen arrazoia?

Condolezza Rice

"Evok badu AEBen aurkako halako ar bat barrenean eta berekin egon nintzen batean hala esan nion: 'Evo, iruditzen zait baduzula etsai handi bat ez zaituena batere maita!' 'Ah bai?' -berak-. 'Bai, eta gainera emakumea da -nik-'. 'Emakume bat?!' harritu zitzaidan. 'Bai emakume bat, eta gainera botere...' 'Botere asko du?!' 'Bai, -eta esaten diot- Condolezza da'. Condolezza Ricegatik ari nintzen. Eta nik hori esan eta gutxira, hara non botatzen duen berak prentsari, 'eta beste emakume horrek, Condolencias horrek, traba egin behar al dit niri? Zer ikusi behar dugun!'".

Dive Tarpoon Urpekaritza

Kirol portua, A7 lokala

48992 Getxo

Tel / Faxa: 94 4912577

e-posta: divetarpoon@euskalnet.net

web orria: www.divetarpoon.com

PHOTO © TONIN TULEA

PHOTO © TONIN TULEA

Bat behintzat hori, herri zapalduari duintasuna eman diola, eta bigarrenik, moralitatea, etika, ez lapurtzea, administrazio garbi bat edukitzea, eta nepotismoaren zepoan erortzen diren lagun horiek likidatzea. Pentsa, zazpi hilabete besterik ez daramatza, eta dagoeneko hiru ministro orde aldatu ditu. Evok babes handia du, eta ez indigenen babesa bakarrik, erdiko klaseak ere Evo bozkatu du, hori da bere indarra. Batzuk esaten dute: "Bai, indigena da eta horregatik...", ez, ez, ez, benetako boterea da.

Bolivia berriz jaio izan balitz bezala da?

Bai.

Eta posible al du miseriatik ateratzea?

Boliviak baditu pobreziatik ateratzeko aukerak, dohain handiak baititu, batzuk jada errealitate bihurtu direnak gainera. Batetik gasa, gas askoko herria da, bigarrenik petrolio ere badu, eta badu zilarrezko meategi bat ere, hurrengo urtean ustiatzen hasiko direna, eta segur aski meategi hori izango da munduko bigarren zilar ekoizlea. Txinatik eta Indiatik eskaera handia dator, beraz alor hori ere dinamizatu egin da. Azken bi urtean esportazioak bikoiztu eta gehiago egin dira, aurren ere haziko dira, moneta oso segurua da, bankuetako erreserbak izugarri hazi dira... Alegia, Boliviatik etorkizuna optimismoz ikusten da. Lehen okerrean iruzurra zen, eta gobernu berria iruzur hori sustraiztatik ebakitzen ari da.

Askotan aipatzen dira Kuba eta Venezuela, aliantza moduko bat osatua al dago?

Askok akusatu du Evo totalitarismo arrisku batean balego bezala, agian komunismora infiltratuko dela. Baina Fidel Castrok askotan esan izan du berak ez duela komunismoa esportatu nahi, leku bakoitzean atera behar duela bere dinamismo propioa. Medikuntza arloan Kuba asko ari da laguntzen. Hiru puntako ospitalea eraikitzen ari dira Bolivian, eta 1.700 sendagile kubatar daude Boliviako gunerik baztertuenetan, 30.000 ordenagailu ere iritsi dira eskoletara. Bestalde Chavezek arlo ekonomikoan laguntzen du,

petrolioaren prezio altuaren ondorioz diru likido asko du, eta Boliviari lagundu nahi dio. Baina ez da bi herrialde horiekiko harremana bakarrik, Argentinarekiko ere badago, Lularekiko ere bai, eta baita Txilerekiko ere. Evo, askok oso itxiztat juzgatzen zutena, alderantziz, Bolivian inoiz izan dugunik eta presidenterik irekiena da. Indigenak, hain gaizki tratatu dituzte, denek badute halako gutxitasun konplexu bat, baina Evok ez dauka inolako konplexurik, egon liteke erregearen aurrean, ministroaren aurrean, edozeinen aurrean, eta bera seguru sentitzen da. Pentsa, hezkuntzako bigarren zikloan bi urte baino egin ez dituen pertsona bat da, eta lehen zikloa penagarri, zailtasunak ditu irakurtzeko, baina oso sortzailea da, oso inteliggentea, segidan jasotzen du, jakin nahi du, ikasi nahi du, eta ahozko hitzak segidan harrapatzen ditu, irakurketa oral ona du

Zein da Boliviak jokatu behar duen rola Hego Amerikako kontestu geopolitikoan? Posible da Simon de Bolivarren ametsa gauzatzea?

Momentu honetan Evo CANeko presidentea da, (Andeetako Nazioen Komunitatea), lehen Andeetako paktua deitzen geniona. Baina momenturik txarrean egokitu zaio. Chavezek behin eta berriz esan du CAN hila dagoela. Evok ere esan zuen: "AEBekin komertzio librerako tratatua izenpetzea herri hauen heriotza izenpetzea da", eta Kolonbiak izenpetu zuen, Peru ere izenpetzekotan da... Eta oraintxe egokitu zaio lehendakartzat hartzea. Berak ahalegindu behar du Chavez CANetik hurbil mantentzen, eta bigarrenik CAN eta Mercosur-ekin bat egiten. Evok duen misio handi bat hori da, Latino Amerikako herriak benetan integratzea. ■

«Hegoaldekoek uste dute paradisu batera etortzen direla Zuberoara»

Dantzak, maskaradak, pastoralak... Patrick Queheilleren biziaren parte handi dira Barkoxen eta Zuberoan. Kultur ekitaldi ohiko eta inportanteak, eta urtean-urtean sortzen ari diren jai berrien oinarri ditugunak. Horren frogak da uztail hondarrean Ahuzki gainean eman den *Oiherko trajeria*,

Dominika Rekalten pastoralak, edota *Aitzina pika* dantza-ikuskaria, Patrick Queheilleren lana, urriaren 28arekin Maulen estreinatuko dena eta Hegoaldean ere ikusiko dena. Bizirik den herria baita Zuberoa. Eta geroan ere bizi nahi.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Dani Blanco

A close-up portrait of Patrick Queheille, a man with a grey beard and glasses, looking slightly to the right. He is wearing a light-colored t-shirt.

Patrick
Queheille
Kanpo

Nortasun agiria

Patrick Queheille *Kanpo* (Barkoxe, 1964). Sortu zen etxearen izena darama, Kanpo. Oloroen eta Pauen ikasia. Herriko Etxean ari da lanean, era guztietako lanetan. "Bideetan lan egiten ahal dut, baina berdin eskoletan. Ni naiz nire buruaren erresposnatsablea, baina baditut hamabost nagusi, hamabost kontseilari baitira Herriko Etxean". Emaztea eta hiru alaba ditu, hirurak Sohütako Eperra ikastolan ikasten ari dira. Patrick bera da ikastolako Habia elkarte-ko lehendakaria joan deneko hiru urtean. Aldi berean, Etxahun kultur elkarte-ko buru da, inguruko kultur ekitaldiak antolatzen dituen. 1998an Barkoxen eman zuten pastoralaren egile da:

Herriko semeak. Han, XVIII-XIX. mendeetako Barkoxeko hiru pertsonaia hartu eta ondu zuen tragedia: Beñat Mardo, Etxahun eta Leon Ithurburu glosatu zituen. Bertsolari lehen biak, eta Frantziako kontsula Ekuadorren, berriz, hiru-garrena. "Hiltzeko puntuan, Ithurburu Barkoxera itzuli zen. Eta aberasturik baitzen, Barkoxeko pobreak lagundu zituen". Pastoralaren kanta espainolera itzuli zituen lumaren jabe izan zen Jose Enrike Urrutia Capeau.

batez emana izan da Ahuzkin. Horrek du emaiten indar bat gure kulturari, zeren heltzen baitira lehengo ohituraren atxikitzera, pastora-la eta maskarada lehen-go ohitura baitira, eta heltzen baitira sorkuntza berrien ezartzera, artean. Eta horrek du indar berezi bat emaiten, ene ustez.

Zuk ere baduzu parte jai berrietan. Zuk zuzentzen duzuna da *Antzina pika* ikuskaria. Hirurogeita hamar dantzari gazte, lanean.

Bai. Hirurogeita hamar dantzari, hamar edo hamabost musikari, teknikaren aldetik beste hamar bat jende... orotara, ehun bat arizale. Aitzindari elkartearen federakuntzarekin egiten dugu hori.

Urriaren 28an, San Simon eta San Juda. Ilunarekin egingen duzue. Gau-ainarak bezala. Saguzarrak.

Izanen baitira argi-jokoak estradoaren gainean. Gero, lau-bost aldiz emanen dugu Hegoaldean: Getxon, Amurion, Arrasaten... hiru horietan segur da. Gero, agian, menturaz, Hondarribian, eta Iparraldean, kostaldean, Miarritzen.

Nola sentitu behar dugu Zuberoa?

Hegoaldeko jendeek uste dute Zuberoa magikoa dela, iraganekoa. Ez! Zuberoa beste eskualde guztiak bezala bizi da: ahal den bezala, sosa-ren arabera —sosa baita, nonbait, nagusi dena—, eta gazteek aurkitzen duten lanaren arabera. Herriko bizia horretan loturik da. Eta, gero, kultur sailean, bizi azkar bat, bai pastoralaren bidez, maskaradaren bidez, edo jai berrien bidez.

Jai berriak?

Bai, zeren eta jai berri anitz sortzen baitira urte oroz. Bat edo biga baitira, herrietan, beti! Zenbait berrikuntza baita kultur sailean urte oroz. *Oiberko trajeria*, pastora, manera berezi

Badakit ez duzuela bospasei emanaldi horiek baino gehiago egingen.

Ez da posible, zeren eta hirurogeita hamar dantzari horietan badira Zuberoako hamalau herrietarik etortzen direnak. Horiek gauza asko egiten dute: bai kirolean, kultur munduan, estudioak, lanak edo beste. Ez da posible urte batez edo bi urtez horien begiratzea gauza bati buruz. Ezin da. Horretarako dugu erabaki hasiera-hasieratik sei hilabeteren barne egin eta emanen genuela. Helburu bezala hartu dugu ikusgarri horren egitea, Zuberoako dantzari ororekin, baina gela baten erosteko Maulen, dantza-gela baten egiteko. Gela hori

Euskara xiberotarra

izango litzateke Xiberoko Botzaren gainean den gela.

Hegoaldeko udalekin izan zarete harremanetan. Laguntza gehiago ez duzue galdeginen gela horren erosteko?

Bai. Galdegin dugu.

Eta?

Badugu laguntza Udalbidetik. EAJ-EAko udalbiderekin harremanetan sartu gara. Laguntza ukanen dugu. Aski? Beti nahi genuke haboro, gehiago, baina ontsa da.

Xiberotarra, jende xehea, oharturik da gai hauen gainean, ala elite batentzako ari gara?

Jende xehearendako. *Aitzina pika* ikusgarria, adibidez, denek badakite ari garela horren antolatzen, zeren eta hamahiru edo hamalau herritako gazteak biltzen baititugu, eta horiek aipatzen dute beren herrietan.

Hamalau urtetan hasi zinen dantzan eta orduan zen zugar piztu...

Fedea.

Hara!

Hori da, egiazki hori da, fedea. Eta fede horren txinka pizteko, agian, dantza taldean aurkitu nuen. Sei mutiko ginen taldean eta

"Haur denboran aita eta amarekin ikasi dut euskara, etxean. Euskara baizik ez. Eskolara joan garelarik haur orok behar ukan dugu euskara utzi, bazter, debekatu baitzen Frantziako eskoletan euskara mintzatzea. Haborosek euskara galdu zuen han. Gero, hamalau urteren inguruan Zuberoako dantzatan hasi nintzelarik, nintzen oroitutako euskara mintzaje bat zela eta behar genuela begiratu eta mintzatu. Dantzan hasi eta urte zenbaiten buruan, ukan genuen parada Hegoaldera joateko, dantza egitera, Durangon bereziki, eta ohartu ginen hango jendeekin hitz egiteko euskara behar genuela erabili. Guk ez genekien espainola eta haiek ere ez frantsesa! Euskarari loturik bai, ontsa! Etxean ere utzirik baikenuen euskara mintzatzea hamar edo hamabost urtetan —ene arrebak entelegatzen du, oso, baina ez du aise hitz egiten—, gau-eskolan ibili nintzen hemeretzi urtetan, bi arazorentzako: lehenik euskara arrabiltzeko, edo aiseago mintzatzeko; eta, bigarrenik, irakurri eta idatziazen biltzeko, Barkoxen bazen gau-eskolako adar bat, eta Leoni Agergarai zen ene irakaslea lehenbiziko urtean. Gero, Mixel Etxebest, enpresaburua Maulen. Euskara ikasten genuen, baina xiberotarra!".

batek izugarritzko xiberotar euskara aberatsa hitz egiten zuen. Eta hitz egiten du, beti. Poio Pinque. Dantzari ohia da, Barkoxen berean bizi dena. Horrek bazuen egiazki aberastasuna ahoan. Hegoaldean ginelarik, edo Iparraldean, dantzan, kantuan edo edozein euskaltzale bes-tetan, berak hitz egiten zuen trankil, lasaiki. Ez

kulturagenda

Irailaren 4tik 14ra

Urdaneta kalea, 9 | 20006 donostia

Erakustaretoa

Uztailak 13 - Irailak 23

GLAS-KULTUR

Zer gertatu zen gardentasunarekin?

Hannah Collins | Do-Ho Suh | Andreas Gursky |

Anna Malagrida | Iñigo Manglano-Ovalle |

Antoni Muntadas | Thomas Ruff | Frank Thiel |

Javier Vallhonrat...

Asteartetik larunbata arte: 10:30-14:00 | 16:00-20:30

Areto nagusia. 19:30

Atapuerca, eboluzioaz mintzo jardunaldiak

Irailak 5-11-20

Eudald Carbonell | Ignacio Martínez |

Alvaro Arrizabalaga

GLAS-KULTUR

Kristobaldegi, 14 | 20014 Donostia

www.arteleku.net

Errealizazio zinematografikoa

Victor Erice-ren tailerra

Izena emateko epea: irailak 28

Multimedia tailerrak

Avid ikastaroa. Hobekuntza

Koordinazioa: Gabriel Corbella

Irailak 4-7

Street Zinema

Skateboarding bideo erakustaldia

Koordinazioa: Perros Callejeros

Skateboard Films.

Irailak 14-16

Katexima euskaraz

"Behar dut erran xantza bat bagenuela euskara ikasteko, katexima egiten baikenuen, euskaraz, Bidegain apezekin. Eta bortxatuak ginen parte bat euskaraz idaztera, baina Frantziako fonetikarekin, *ch* eta horiekin, ez baitzekien hura baizik. Barneko sentimendu azkar bat zuen apez hark. Eta euskarazko lehenbiziko kantoreak ere horrekin ikasi ditugu. Etxahunenak. *Goizean argi hastian* eta horiek. Eta pilotan ere, apezarekin. Sotanarekin eta pilotan gurekin, plazan, arrabotian, apezetxea ere hor baita. Hamar urteren buruan ez ginen oroitzen zendako zen hura. Guk sentitzen genuen bortitz eta gogorra zela euskarari buruz. Ez genuen entelegatzen zergatik bazuen maitasun hori, euskararen salbatzeko, erabiltzeko eta hedatzeko. Gero, hogeitertan berriz hasten zarelarik gau-eskoletan ibiltzen, eta amiñi bat euskaltzale eta abertzale mundua jarraitzen duzula... orduan oroitzen zara!"

zuen batua ezagutzen baina hobekien heltzen zen jendeengana. Horrek, nonbait, nahikunde azkar bat piztu zuen ene baitan, manera horretan mintzatzeko jendeekin.

Dantzaren bidez piztu zen "fedea" zugan eta, egun, bide horretan ari zara *Aitzina pika* ikusgarriarekin. Baina maskaradak eta pastorala ere barnean dituzu. Ez dakit mundu arras diferentek diren...

Enetako ez. Xerkatzen baduzu barnetik, maskaradak, pastorala edo kultur sail osoa, oso diferent dira baina badituzte zenbait ezaugarri komunak; batetik, mintzajea, eta bestetik, sozial arloan indartsu diren ezaugarriak, zeren eta balio baitute jendeen biltzeko eta komunikatzeko, bai eta belaunaldien artean ere, erran nahi dut gazte eta gehituen artean. Bestalde, kultur ikusgarri horiek kultur mundua zabaltzen dute, mundu desberdinetako kulturetara. Zure kultura ezagutzen duzularik, maite duzularik, joan behar duzu ikustera nola diren Hego Ameriketako, Errumanian, Irlandan edo Kortsikan. Ez da mundu hertsia. Enetako ez.

Pastoralean garelarik, badira kristiak, tturkak, satanak... eta badira dantzariak, pastoral ikusleak bereziki maite eta txalotzen dituenak.

Bai, herri orotan izan baitira dantzari ohiak eta ezagutzen baitute Zuberoako dantza. Baina, dantzarien ikustez, so egileek sentimendu azkarrago ukanen dute maskaradetan. Maskaradak baitira dantzariendako goi-mailako gauza bat, eta ez agian pastoralak.

Ohar bat, Patrick. Ari dira dantzariak pastorean eta, albotik, jendeek erranak: "To, neskak dituk mutilen dantzan ari!"

Nortasun agria

Guk hirurogeita hamar dantzarietan laurden bat dugu mutil, bestea neskak. Ohartu gara, duela hamabost-hogei urte, Zuberoako dantza desagertuko zela neskatilak ez baziren hasi dantzan. Lehen, duela berrogeita hamar urte, neskatilek debekaturik zuten, Zuberoako dantzen ikastea. Mutikoez baizik ez zuten ikasten. Mutiko asko bazen, eta hoberenak baizik ez zuten dantza egiten. Erran nahi du, eman dezagun etsenplu bezala, Barkoxeko herrian hirurogei mutiko ttipik ikasten zuela lehen urratsak egiten, eta gero, bost edo sei baizik ez zirela ari. Hoberenak, zeren pasta anitz baitzen, mutiko anitz. Zinez diferente da orain. Zer hagitu da? Mutikoez utzi dute dantza futboleko aritzeko, mendian ibiltzeko edo beste zenbaiten egiteko. Mutiko horiek dantzariak desagertu dira eta neskatilak hasi. Eta hamar edo hamabost urtez neskatilek ez bazuten atxiki, egun ez litzateke hainbeste dantzari. Azken zazpi-zortzi urtetan mutikoak berriz etortzen dira dantza eskoletara eta baditugu, arra, mutikoak eta neskatilak elkarrekin ari. Hori da egungo egoera.

Etxahun Barkoxe

"Bada belaunaldi bat Etxahunen bizia pastoralaren bidez ezagutu duena. Etxahun Irurik idatzi zuelarik lehen pastoralara 1953an, jendeak ez zekien Etxahun nor zen. Kantoreak ezagutzen zituzten, kantu anitz: *Bi ama-alabak, Ahaide delizius hontan, Urzapal, Maria Solt...* denek ezagutzen zituzten baina ez zekiten, funtsean, zendako idatzi zituen. Belaunaldi batek pastoralaren bidez ezagutu du Etxahunen bizia. Gero, Haritschellarrek tesia egin zuen Etxahuni buruz eta egiazki haren historia jakin nahi zutenak hura, edo parte, irakurri dute eta sartu dira Etxahunen giroan edo bizian, zeren pastoralarekin diferente baita: handitzen eta laudatzen sujeta. Eta hori da pastoralara. Ez du historia xuxen-xuxen jarraitu behar. Bi aldeak badira Barkoxen".

denek kantatzen dutela, baina ez da hala. Zuberoan, beste eskualdeetan bezala, badira kantariak, eta kantari ez direnak. Denetarik bada. Lertxundik amini bat irudiarazi dio, ene ustez, Hegoaldeko jendeari txartel postal bat bezala dela Zuberoa. Baina ez da hori. Ene ustez hori ez zen Lertxundiren buruan, baina jendeek hala dute hartu hark kantatzen zuena. Hegoaldeko jendeek uste ukan dute hemen orok, hamahiru milak kantatzen zuela, orok Zuberoako kantoreak ezagutzen zituztela. Gezurra da hori. Lertxundik ez du sekula horrela erran, ez du hori pentsatzen. Baina...

Oroitu naiz Etxahun Iruri pastoralara eman zelarik, jendea altxaturik *Agur Zuberoa* kantatzen. Hortik ere bai, Zuberoaren gainean egina dugun irudia. Zuberoa ez da so egin behar jaien bidez, ez pastoralen bidez. Kultur mailan egiten dugun gauza bat da hori.

Uste dut pastoral eguna dugula Iparraldean denik eta urteko kultur jairik handiena. Bai. Hala da.

Beraz, ez dut konprenitzen euskal irratiek hasten duten programazioa bigarren mailako futbol partida baten emankizunarekin.

Kar, kar, kar... euskal irratietan... Hegoaldean!

Bai, EITB behar nuen erran.

Ez diote lehentasunik ematen kulturari.

Bigarren mailako futbol partidak du lehentasuna. So egile haboro baita bigarren mailako partidetan!

Maite duzu nola etortzen garen Hegoaldetik Zuberoara, turista huts, argazki kamera lepotik zintzilik? Bi gauza hor. Maite dut Hegoaldeko jendea etortzea bisitatza, bazterren so egitera edo

Horregatik so egile haien arregura, "neskak mutilen dantzan ari".

Ez badago mutilik neskekin egiten duzu! Nola behar zen egin!

Gure alderdian jende askok entzun zuen lehen-biziko aldiz Zuberoa...

Lertxundi.

Nik baino lehen esan duzu: Benito Lertxundi.

Ni haur nintzen orduan. Uste dut Zuberoa laudatu duela. Hasieran, Etxahun eta hemengo kantore zaharrak berriz plazaratu ditu, baina ez Zuberoan baizik, baina bai zazpi probintzietan. Lehena zen horretan. Gero, Imanol ere bai. Eta beste. Lertxundik indar bat egin du bai kantooren hedatzeko, xiberotar maneran eta folk amini bat ezartzen, horien plazaratzeko, eta jendeek gustuko zuten. Maria Solt, Atharratze jau-regian... Euskal Herri osoan ezagutu dira, baina garai hartan, hura hasi delarik, jendeek ez zituzten ezagutzen batere. Alde horretatik, ondo ikusten dut. Beste aldetik, horren ondotik, Hegoaldeko jendeek uste dute xiberotar

Sarrionandia Barkoxen

"Joseba Barkoxen? Eta zeinek esan dizu zuri... Ezagutzen ditut Josebak, Capeauk eta horiek zituzten barkoxtar lagunak. Lehenengo gauza, festa egiten zuten, jarraikitzen baitzituzten maskaradak eta pastoralak. Festa egin, eta jendeekin hitz egitea ostatueta, bai gazteekin, bai gehituekin, bai haurrekin eta ororekin. Gero, Capeau, nik hobekien ezagutu baitut, sei hilabeteren iragatera heldu zelarik Barkoxera, hemen idazten zizun liburu eta artikulu, bai eta margoak egiten ere. Eta Zuberoako hitz zenbait ikasten. Bazuen liburuxka ttipi bat eta hartan, hitz berri bat entzuten zuelarik, idazten zuen. Bai gure amarekin, bai zaharrekin.

Bestalde, ni harritua naiz nola ezagutu dituen Josebak hemengo jendeak. Adibidez, honela idatzi zizun *Akordatzen* liburuan: 'Eskiulako euskal kantari besamotzaz akordatzen naiz. Arranoak bortietan, eta gu Eskiulako sukalde ilun hartan'. Eta 'besamotza', Hagola kantaria zen. Hila da orain. Boz ederra zuen. Behin edo birritan ikusi du Josebak Eskiulan. Eta hitz egin eta oroitzen. Eta hamabost edo hogeitaz urteren buruan, berriz aipatzen liburuxka batean. Eta segur naiz, beste jende zenbaitek, hamar edo hamabost aldiz mintzatu dira Hagola harekin eta doi-doi dira oroitzen. Baina Josebarendako... azkar batu zitzaion gogoan eta bihotzean holako jendea!

Beste batean, *Hnuy illa nyha majah yahoo* liburuan ere idatzi zizun Barkoxe eta Eskiularen gainean: '1995eko hazilaren 26an Barkoxen Pierre Topet Etxahun agertu zen, Eskiulako bidetik... Zaro ostatuan eseri zen, kafea eskatu eta eguneko *Sud-Ouest* bat harriduraz leitzeko...'. Bai. Josebak hemen ezagutu ditu, nik ez dakit, agian hogeitaz jende baizik, eskualdun zirenak, edo direnak, bizi badira oraino. Baina begiratu ditu, bere baitan zerbait azkar iragan baita!'

Zuberoa ezagutzera. Hori zinez inportantea da, Zuberoak behar baitu izan zabalik. Baina, iruditzen zait jende horiek uste dutela paradisu batera etortzen direla. Behar da oroitu hemen ere badugula, beste probintzietan bezala, arregura, bizia, lana... ez dela oro arrosa eta eder. Ez dela mendia, kantorea edo dantza baizik, badela jendea lanean, indar egiten duena hemen bizitzeko eta eskualde hau bizirik egon dadin. Eta zinez gaitz da hemen egotea gazteendako. Lana aurkitzeko, etxe baten erosteko, edo ofizio baten ikasteko. Horiek arregura txarrak dira! Ene ustez, Hegoaldeko jendeak ez dira ohartzen.

Zehazkiago, zer diozu maskaradak ikustera datorren jende andanaz?

Gauza ona da. Saldoka jiten dira, autobusak beterik, baina ez dituzte maskaradako erregelak ezagutzen. Jiten direlarik eta barrikadak ikusi, uste dute denentzat zabalik dela, eta hasten dira jaten eta edaten maskaradariak baino lehen, eta, izatez, lehenik maskarada iragaten da, dantza egiten dute, kantatzen, eta gero, errezibizaleek, barrikadak altxatzen dituztenek, eskaintza egiten diete jokulariei jaten eta edateko, eta gero gomitatzen dituzte lagunak, herrikoak edo kanpo-koak. Arrastiriko jokoetan ere, behar da errespetatu jaia. Publikoak txalotu behar du, baina ez jokulari artean joan argazki tiratzeko. Horrela banalizatzen dugu. Gauza anitz egiten ahal da, argazki eta filma, baina jokia eta jaia errespetatuz. ■

Sarrionandia Barkoxen

"Joseba Barkoxen? Eta zeinek esan dizu zuri... Ezagutzen ditut Josebak, Capeauk eta horiek zituzten barkoxtar lagunak. Lehenengo gauza, festa egiten zuten, jarraikitzen baitzituzten maskaradak eta pastoralak. Festa egin, eta jendeekin hitz egitea ostatueta, bai gazteekin, bai gehituekin, bai haurrekin eta ororekin. Gero, Capeau, nik hobekien ezagutu baitut, sei hilabeteren iragatera heldu zelarik Barkoxera, hemen idazten zizun liburu eta artikulua, bai eta margoak egiten ere. Eta Zuberoako hitz zenbait ikasten. Bazuen liburuxka ttipi bat eta hartan, hitz berri bat entzuten zuelarik, idazten zuen. Bai gure amarekin, bai zaharrekin.

Bestalde, ni harritua naiz nola ezagutu dituen Josebak hemengo jendeak. Adibidez, honela idatzi zizun *Akordatzen* liburuan:

'Eskiulako euskal kantari besamotzaz akordatzan naiz. Arranoak bortietan, eta gu Eskiulako sukalde ilun hartan'. Eta 'besamotza', Hagola kantaria zen. Hila da orain. Boz ederra zuen. Behin edo birritan ikusi du Josebak Eskiulan. Eta hitz egin eta oroitzen. Eta hamabost edo hogeitaz urteren buruan, berriz aipatzen liburuxka batean. Eta segur naiz, beste jende zenbaitek, hamar edo hamabost aldiz mintzatu dira Hagola harekin eta doi-doi dira oroitzen. Baina Josebarendako... azkar batu zitzaion gogoan eta bihotzean holako jendea!

Beste batean, *Hnuy illa nyha majah yahoo* liburuan ere idatzi zizun Barkoxe eta Eskiularen gainean: '1995eko hazilaren 26an Barkoxen Pierre Topet Etxahun agertu zen, Eskiulako bidetik... Zaro ostatuan eseri zen, kafea eskatu eta eguneko *Sud-Ouest* bat harrituraz leitzeko...'. Bai. Josebak hemen ezagutu ditu, nik ez dakit, agian hogeitaz jende baizik, eskualdun zirenak, edo direnak, bizi badira oraino. Baina begiratu ditu, bere baitan zerbait azkar iragan baita!'

Zuberoa ezagutzera. Hori zinez inportantea da, Zuberoak behar baitu izan zabalik. Baina, iruditzen zait jende horiek uste dutela paradisu batera etortzen direla. Behar da oroitu hemen ere badugula, beste probintzietan bezala, arrengura, bizia, lana... ez dela oro arrosa eta eder. Ez dela mendia, kantorea edo dantza baizik, badela jendea lanean, indar egiten duena hemen bizitzeko eta eskualde hau bizirik egon dadin. Eta zinez gaitz da hemen egotea gazteendako. Lana aurkitzeko, etxe baten erosteko, edo ofizio baten ikasteko. Horiek arrengura txarrak dira! Ene ustez, Hegoaldeko jendeak ez dira ohartzen.

Zehazkiago, zer diozu maskaradak ikustera datorren jende andanaz?

Gauza ona da. Saldoka jiten dira, autobusak beterik, baina ez dituzte maskaradako erregela ezagutzen. Jiten direlarik eta barrikadak ikusi, uste dute denentzat zabalik dela, eta hasten dira jaten eta edaten maskaradariak baino lehen, eta, izatez, lehenik maskarada iragaten da, dantza egiten dute, kantatzen, eta gero, errebizibileek, barrikadak altxatzen dituztenek, eskaintza egiten diete jokulariei jaten eta edateko, eta gero gomitatzen dituzte lagunak, herrikoak edo kanpo-koak. Arrastiriko jokoetan ere, behar da errespetatu jaia. Publikoak txalotu behar du, baina ez jokulari artean joan argazki tiratzeko. Horrela banalizatzen dugu. Gauza anitz egiten ahal da, argazki eta filma, baina jokoak eta jaia errespetatuz. ■

PROTOKOLOA ORDENA DA. Edozein ekitaldik behar duen ordena. Eta ez gara ari ekitaldi ofizial handiez bakarrik. Pertsona bat baino gehiagok parte hartzen duen edozein jarduerak, baita xumeenak ere, bere protokoloa dauka. Edozein etxe arruntetako afalorduak, adibide bat ematearren. “Horregatik esaten dugu bigarren aulkia agertu bezain laster hasten dela protokoloa”, azaldu digu Rocío Velascok. Ekitaldiak antolatzeaz gain, Velascok protokolo eskola dauka sorterrian, Getxon; Euskal Herrian dauden bakantakoa, bakarra ez bada.

Esan gabe doa Velascok ez dituela herritar xeheon afalorduak antolatzen, ordu askoko prestakuntza eskatzen duten ekitaldiak baizik. Hamaika xehetasun hartu behar dira kontuan, eta hamaika arau gogoratu. Batzuk idatzita daude, beste asko ez. Eta beti ere, galdera bat gogoan: non ipini behar da bigarren aulkia?

Protokoloa ez da atzo goizeko asmakizuna. Antzinako egipziarrek bazekiten zerbait horretaz, esan dugunez. Hala ere, protokoloa errege, noble eta gobernuen kontua izan da orain dela gutxi arte. “Gainerakook ez ginen garrantzitsuak, eta ez geneukan irudi jakin bat eman beharrik”, dio Velascok. Mendeetan, eremu publikoa izan da protokoloaren habia bakarra, edo ia. Gaur

Protokolo arauen arabera, kanapeak ezin daitezke edozein tamainutakoak izan eta aldi bakarrean jateko modukoak izan behar dute. Edalontziari, berri, beti ezkerreko eskuaz eutsi behar zaio.

egun, aldiz, enpresek ondo baino hobeto dakite zer nolako garrantzia daukan irudi egokia kanporatzeak. Eremu pribatuaren ateak zabal-zabalik aurkitu ditu protokoloak, eta ekitaldi antolatzaileak inoiz baino lanpetuago dabilta.

Lehentasunak ezarri

Bigarren aulkia non ipini, hori da galdera nagusia. Hau da, agintariak zein hierarkiaren arabera kokatu behar dira ekitaldi batean? Eremu publikoan, bada horri erantzuten saiatzen den araudirik. Eremu pribatuan, gehienetan, antolatzailearen senak agintzen du.

Espainiako Estatuan, agintarien hierarkia 1983ko Errege-dekretu batek ezartzen du. Aurrekoa Francoren garaietakoa zen, eta erabat zaharkituta geratu zen haren diktadura agortu orduko. Alabaina, 83ko dekretua bera ere zaharkitutzat jotzen du Esther Mendiak, Eusko Jaurlaritzako Lehendakaria Saileko protokolo zuzendariak: “Ez ditu kargu publiko asko kontuan hartzen”, azaldu du. Hutsune hori nabarmenagoa da Hego Euskal Herrian, beste inon ez dauden karguak baitaude hemen. Mendiak dioenez, ekitaldi batean lehentasunak ezartzeko garaian, Jaurlaritzako adituek beste lege batzuk hartu behar izaten dituzte kontuan. “Horrekin,

Hamaika xehetasun

Protokolo arduradun batek gauza asko eduki behar ditu kontuan ekitaldi bat antolatzeko. Ondoko zerrenda apalean horietako gutxi batzuk baino ez daude:

- ✓ Garrantzitsua da ekitaldirako beharko dugun lekua aldeztu aurretik neurtzea. Koktel batean, gonbidatu bakoitzeko metro koadro bi behar dira. Bestelako ekitaldietarako, aski izaten da bat eta erdi.
- ✓ Jatekoa dagoenean, kanapeak ezin daitezke edozein tamainutakoak izan. Hiru zentimetro eduki behar dute alde bakoitzean, aldi bakarrean jan ahal izateko hain zuzen. Kanape bakarra jateko hozkada bat baino gehiago egin behar izatea ez dator protokoloarekin bat.
- ✓ Ezkerrez eutsi behar zaio beti edalontziari. Hala, ez dugu beste esku-ara aldatu behar izango bostekoa emateko unean.
- ✓ Sari banaketetan, urrezko araua da saria ezkerrez ematea zein hartzea. Hala, berehala eman ahal izango da bostekoa, eta ez da denbora luze egirik galduko. Hori oso garrantzitsua da sari asko banatzen den ekitaldietan, batez ere. Rocío Velascok, gainera, ez du batere gustuko emakumeak musuz agurtzea: "Atzerapen izugarria sortzen du horrek!". Hortaz, bostekoa beti.
- ✓ Hizlarien botilak aldeztu aurretik irekita. Horren garrantziaz jabetzeko, honako adibidea eman digu Velascok: "Behin, alzeihmerrari buruzko hitzaldi batean, hizlariaren ur botila itxita zegoen, tapoi eta guzti. Irekitakoan tapoia jausi zitzaion, eta hantxe izan ziren barre algarak. Azkenean, denek gogoratu zuten hitzaldi hura tapoia jausi zelako, eta hori ezin da gertatu". Onena, getxoztarraren ustez, "ur pitxerra da, hizlariaren eskuman jarrita, besoak gurutzatu behar ez izateko". Eta hizlaria ezkertia bada? "Hori ere aldeztu aurretik jakin behar da".
- ✓ Aulkia ez da mahaitik hurbilegi egon behar. Alegia, ez da komeni biharamunek egunkariko argazkian agintari bat agertzea, aulkia mahaitik aldentzeko keinua egiten.
- ✓ Hitzaldien testuak kartulinan inprimatu, ez paperean. Eskuen dardara ez da hainbeste gartzen.

eta betiko usadioei jarraituz, ondo moldatzen gara". Horra hor urrezko arau bat: protokolo munduan, ohitura legea da.

EAEk, nolana ere, aukera dauka bere dekretua garatzeko –Espainiako Estatu-erki-
dego asko bide horretatik abiatu da dagoeneko–, baina ez du egin, eta Mendialduak ez du uste beharrezkoa denik ere. Nafarroak, berriz, 1986an erditu zuen lehentasun-dekretu bat, eta 2003an hainbat aldaketa ezarri. "Nafarroan, gainera, garrantzi handiagoa ematen zaio protokoloari", azpimarratu digu Rocío Velascok.

Frantziako Estatuan, berriz, protokolo arauak hiru aldaketa nagusi jasan dituzte azken 200 urteotan. 1804an, Napoleon Bonapartek agintarien lehentasunak arautu zituen, XIX. mende osoan zehar iraun zuen arau baten bidez. 1907an, organigrama politikoa zeharo aldatuta zegoela-eta, Hirugarren Errepublikak arau berriak ebatzi zituen, eta azkeneko aldaketa Bosgarren Errepublikak ekarri zuen, antza denez espainiar protokolutik hartutako zenbait berrikuntza gehituz. Hori bai: mundu osoan, hierarkia handieneko kargua eskuinean jesartzen da.

Zelaieta Berri Landetxea

Itsaspe Auzoa

20829 Itziar

Tel: 943 74 28 56 • 655 74 27 06

e-posta: xalba3@euskalnet.net

Zenbat eta eskuinerago, orduan eta maila altuagoa pertsonaia.

Nork du lehentasuna ekitaldi pribatuetan?

Rocío Velascok ekitaldi pribatuak antolatzen ditubatez ere, baina ondo gogoan eduki behar ditu agintarien lehentasunak, gero eta kargu publiko

Kargu publikoek eguneroko ekintza arruntak egitea saihestu behar da: botila bat ireki, lurrera jausitako zerbitu hartzera makurtu...

gehiagok hartzen baitu parte enpresen ekitaldietan. "Halakoetan, ekitaldia ordaintzen duenak, nahi badu, mahaiaren eskuin-eskuinean jesartzeko eskubidea dauka", dio Velascok. "Nik, hala ere, beti aholkatzen diet kargu publikoei uzteko pribilegio hori. Haiek etorriko direla ziurtatzeko modu bat da, besteak beste".

Bada salbuespenik, nolanahi. Kargu batzuek beti daukate lehentasuna, edonoiz eta edonon. Espainiako Estatuan, esaterako, erregeari, gobernuko presidenteari eta autonomia erkidegoetako presidenteei dagokie ohore hori.

Tratamenduaren garrantzia

"Windsorgo dukeak -azaldu digu Rocío Velascok- uko egin zion errege izateari AEBetako emakume banandu batekin ezkontzea-gatik. Ez zion axola tronuak, eta zoriontsu bizi izan zen emakume harekin, baina haren biografian sarritan aipatzen da gizon goibela zela. Eta goibel egoteko arrazoi nagusietako bat tratamendua kendu ziotela da. Zuri izena aldaketu balizute bezala da, ez litzazuke txarto irudituko?"

Adibide gordin horren bitartez, Velascok tratamenduaren garrantzia azpimarratu nahi izan du. Jakina, Windsorgo dukeari, beste askori bezala, familia jakin baten barruan jaiotzearen zego-kion tratamendua. Politikariak, aldiz, ez dute tratamendurik kargua eskuratzen duten arte, baina nolanahi ere garrantzi handia ematen diote: "Oso ondo dakite zein trataera dagokion kargu bakoitzari, eta oso adi egoten dira ea ondo erabiltzen den. Berbarako, askotan esaten dute 'txit

prestua' denari 'txit gorena' deitzea ez dela hain huts larria. Bera pozik egongo da, goragoko mailan jarri duzulako, argudiatzen da. Eta hala izango da, bai, baina aldamenekoari, benetan 'txit gorena' denari, ez zaio hain ondo irudituko. Seguru".

Espainiako Estatuan, 'txit gorena' eta 'txit prestua' dira, hain zuzen, politikariak eduki ditzaketen tratamendu biak. Lehenengoa, balio handiagokoa izaki, agintari nagusiei, presidenteordeei, parlamentuetako presidenteei, ministroei, sailburuei... ezartzen zaie. "PSOEk ordea, boterea eskuratu bezain laster bertan behera utzi zituen tratamendu guztiak gobernu barruan", dio Rocío Velascok. "Sekulako keinua izan da, komunikabideen aurrean batez ere: sozialismoa, denok gara berdinak eta abar. Baina ez dut uste inork ministro batengana jo eta 'txit goren' esango ez dionik. Niri ez litzaidake bururatuko".

Argazkiari aurre hartzen

Protokoloa hierarkiarenaganako begirunea baino gehiago da ordea. Azken batean, irudi bat ematea da helburua, eta horrek are garrantzi handiagoa du gaur egun, ekitaldi bakoitzean hamaika kazetari dagoen honetan. Nor bere kamerarekin gainera. "Eskerrak kazetariok ez duzuen protokoloaz askorik jakiten. Bestela, zenbat akats nabarmenduko zenuketen!", dio Rocío Velascok. "Ni, dena den, argazkiari aurre hartzen ahalegintzen naiz beti, ahalegintzen naizenez".

Velascok bezalako lanbidea daukateneke mila xehetasunez arduratu behar dute. Askotan, oharkabeko kontutxoak izaten dira, eta helburua horixe da hain zuzen: oharkabekoak izaten jarraitzea. "Ekitaldi antolatzaile on batek aurre hartu behar die parte hartzaile eta gonbidatuen beharrei, eroso egon daitezzen. Eta batez ere, kargu publikoek eguneroko ekintza arruntak egitea saihestu behar da: botila bat ireki, lurrera jausi den zerbitu hartzeko makurtu... Kargu batek halako zerbitu egiten badu, hori izango da biharamunekoko egunkarietako argazkia. Seguru". Irudiaren aroa omen den honetan, *protokologileak* ez dabilta lan faltan. ■

Arisko Urmeneta

PENTSATZE HUTSAREKIN ORDENAGAILUAN
JARDUTEKO SISTEMA GARATZEN DRI DIRA ;

Festarik behar bada

K

antuak nahi duena esango du, "festarik behar bada" eta abar, baina donostiarrok ez omen dakigu festarik egiten, udan behintzat. "Omen"

diot, izan ere ez naiz ni auzia epaitzeko egokiena, ihesi egiten dudanez gero halakoetatik, eta "omen" diot jende askojakin ugari ari delako hori esaten azken bolada honetan. Kontuak ez ninduke askorik kezkatuko donostiarrok bai baitakigu gure herriak betikoa duela fama ondo merezia eta bes-tetan ez bezala hemen gazteria amaren sabeletik datorrela ikasia. Baina ustekabez Donostiako telebista lokalean mahai inguru bat ikusten ari nintzela konturatu naiz bukatu dela harrotasun (harrokeria) sano (?) hori. Dozena erdi donostiar ari ziren gauza bera esaten, alegia, ez dakigula festarik egiten, gauza guztiak antolatzen ditugula ikusteko eta ez parte hartzeko, begirale hutsak garelako ez dantzariak, ñoñostiar batzuk garelako eta abar. Eta abarretatik erori nintzenerako egina nuen bide luzea autogorrotaren autopistan, badakizue iluntzeko ordu tonto horiek zer diren sofán eserita eta telebistari begira, aurrean jartzen zaizun edozein txikilikuartori arrazoa emateko konforme jartzen zara berez. Baina han zebilen erausia gehiegizkoa iruditu zitzaidan.

Eta planto egin nuen. Ni ez naiz ñoñostiarra. Eta dibertitzeko garaia eta gogoia izan dudanean, ederki asko dibertitu izan naiz Donostiako Aste Nagusian bezala Garizuman. Orain beste modu batera dibertitzen naiz, eta ez dirudi gure festak adin batekoentzako pentsatuta daudenik (ezta beharrik ere, bide batez esanda, ez dut ideiarik eman nahi), baina gazteago nintzela, hogeitaz bete gabe, gauza nintzen baita Pasealeku Berrian antolatzen ziren berbena kaskar haiekin gozatzeko ere. Non ote dira hiru xahar maitagarri haiek, ahal zuten bakoitzean "Bandido" pieza hura jotzen zigutenak?

DANI BLANCO

Iñazio Mujika

Borda

Alonso

Orain nire dibertsioa terraza batean egotea da lasai hizketan, eta konbertsazioa luzatuz lortzen badut berandutzea eta suetarako ordua pasatzea, pozik ni. Tira, onartzen dut, ni asperrontzi bat izango naiz, baina benetan nire onetik ateratzen nauena da donostiar gezoi zein jarraibide eredu jartzen zaigun ikusteak. Zorabioa sortzeko modukoa da ikustea nola barneratu

zaigun izan behar genukeenaren eredua.

Zutik barrez entzun behar izan nuen Iruñeko San Ferminak zirela noski festa ederak. To, nire artean, ba nik ez joateagatik dirua emango nuke. Gasteizko blusen inbidiatan hitz egin zuen, itxuragatik seme-alabak hamaiketan etxean legepeko langan sartu ezinik zebilen aita familiako batek. Eta ni neure baitarako ari nintzen zer arraio egiten ote duten Gasteizko blusek pentsatzen: zezenetara igo eta jaitsi prozesioan. Eta haiei begira jartzen direnak espaloietan donostiarrak izango dira, ala? Bilbokoak bai partizipatiboak, ordea! Jakina, kristo guztia ikusten dut nik dantzan *Viva Vizcaya cantora* abesten. Baionakoak ez ditut hainbat ezagutzen, behin izana naiz besta biharamunean eta ez zait oraindik sudur-mintzetatik kendu hango kiratsa. Gainera, azken bi urteko esperientzia ikusirik, ez dut uste gure aita familiakoak hola eta hola utziko liekeenik bere alabei Baionara festetan sartzen...

Donostiarrok ez omen dakigu festak antolatzen. Ez dago gaizki. Nik behintzat ez diot inori aholkatuko gurera etor dadin asperrontzi batzuk garelako. Ezta San Sebastian bezpera batez ere. Esaten duten guztia egia da: jendea danborra joz kalean gora eta kalean behera, ez da besterik. Gertatzen dena da, nire aholkua gorabehera, ipurtzuloraino betetzen zaizkigula bazterrak hala ere. Eta ez dugula terraza bat libre aurkitzen ezta gure erlijioa praktikatzeko ere: izozkia janez suak ikustea. ■

Tira, onartzen dut, ni asperrontzi bat

izango naiz, baina benetan nire onetik

ateratzen nauena da donostiar gezoi

zein jarraibide eredu jartzen zaigun ikusteak.

Zorabioa sortzeko modukoa da ikustea

nola barneratu zaigun izan behar

genukeenaren eredua

Ismael Manterola Ispizua

EHUKO IRAKASLEA

Euskadi eraikitzen

Hirigintza giza utopiak betetzeko tresna moduan ulertzeko garaia aspaldi pasa zen. Gure herrian ez dut uste behin ere horrela izan denik. 60ko hamarkadako herrien eta hirien hazkuntza izugarriak hirigintzan eragin bortitzak laga zituen. Hala ere, bazirudien 70eko hamarkadako bukaerak eta 80koak beste zerbeit ekarri behar zuela edo gutxienez aurreko garaiko astakeriak zuzentzeko balio izango zuela.

Zuzenketak gutxi izan dira eta 90eko hamarkadako bukaeran eta gaur egun berriz ere eraikuntza enpresen mesedetara bueltatu garelako ematen du. Azpiegitura handiez gain, etxebizitzak eraikitzearen negozioa etekin handienak ematen duena bihurtu da gure Euskal Herri txikian. Horrek bueltarik gabeko egoerara bueltatzuko gaitu eta gure herriaren itxura estetikoan eragin handia izango du.

Ez dut ezagutzen neurriaren aitzakia erabilia etxebizitzak gehiago eraikitzeari debekua jarri dion udalik. Gero eta gehiago eraikitzearen ideia oso barneratuta daukagu eta udalek ez dute zalantzan jartzen eraikuntza enpresa handiek eraikitzearen eskubidea. Guztiek aipatzeko dute jendeak etxebizitzak behar dituztela eta horregatik behar beharrezkoak direla eraikin berriak, horrela merkeagoak izango direlako. Guk bitartean ez dugu behin ere ikusten egoera horretara noiz ailegatuko garen, gero eta etxebizitzak gehiago bai, baina gero eta garestiagoak ere bai. Zeinen mesedetan eraikitzen da beraz horrenbeste? Zeinek irabazten duen ikusi

INIGO AZKONA

beterik ez dago: eraikuntza enpresek eta eros-
teko maileguak ematen dituzten bankuek.

400 etxebizitzak eraikitzeak hausnarketa handia ekarri beharko luke: jende horrek zerbitzu egokiak izango dituen, autoak lagatzeko tokiak egongo diren, trafikoan eragina izango duen, aisialdirako nahiko toki izango duten, herri edo hiri osoan izango duen eragina, aldaketa estetikoak, eta abar. Baina udaleko agintariek hau guztia automatikoa dela uste dute eta gero etortzen dira denon artean ordaindu behar ditugun hobekuntzak, eraikuntza enpresak aberasten diren bitartean.

Gai honetan greziarren neurriaren kontzeptua gogoraraztea ez litzateke txarra izango.

Inork ez du zalantzan jartzen herri edo hiri batek etengabeko haziera izan behar duela, zergatik? Agian hobe izango litzateke neurri jakin batean geratzea edo bertan bizi den jendearen behar errealekara mugatzea. Denok dakigu jende gazteak etxeak behar dituztela, baina denek berriak izan behar al dute? Inork egiten al du behar horien zenbatekoaren kontaketa? Noiz mugatu behar ditugu etxebizitzak hutsak edukitzea? Nola uler daiteke 2.000 biztanle dituen herri batek 400 etxebizitzak gehiago eraikitzea? Zeinentzat dira etxebizitzak horiek?

Ekonomia libreari mugarik ezin zaiola jarri da liberalismo gordinaren ezaugarria eta horren ondorioz gure arteko hirigintza gero eta gutxiago dago erakunde publikoen esku, eraikuntza enpresak eta erakunde ekonomiko handiak dira paisaia moldatzen ari direnak. Hemendik gutxira Euskal Herriak eraiki zezakeen guztia eraikitzea iritsiko da eta babestutako gune naturalak edo historikoak eraikitze-ko beharraz ohartaraziko gaituzte erakunde publikoetatik guztion onbeharrez. Bitartean jendeak etxebizitzak erosteko zailtasunekin jarraituko du, interesik gabeko gune urbanoak izango ditugu eta gainera sozialki gaizki antolatutakoak horrek dakarren bazterketa arriskuekin. ■

Ekonomia libreari mugarik ezin zaiola

jarri da liberalismo gordinaren ezaugarria

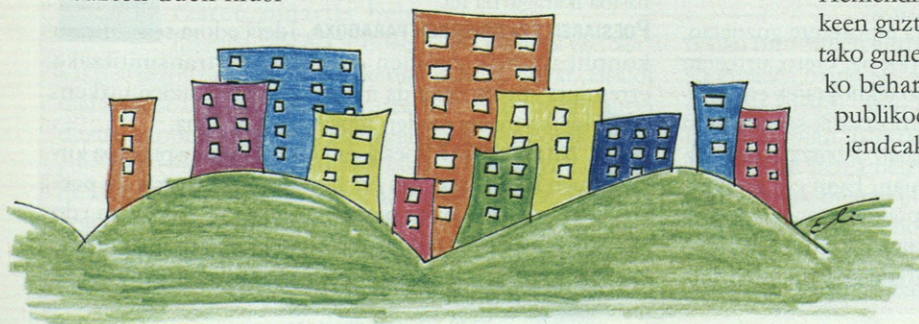
eta horren ondorioz gure arteko hirigintza

gero eta gutxiago dago erakunde publikoen

esku, eraikuntza enpresak eta erakunde

ekonomiko handiak dira paisaia

moldatzen ari direnak

Jose Luis Elorza

PSE-EEKO KIDEA

Autodeterminazio eskubidea edo sezesio eskuduntza?

Autodeterminazio hitzak oso prentsa ona du euskal politika munduan, erraz saltzen da, baina juridikoki balio oso eskasa ditu. Gauzak argitu beharrean nahastu egiten du. Autodeterminazio hitza erabiltzen denean, independentziaren alde daudenen artean, benetan aldarrikatu nahi dena SEZESIO eskubidea da. Hobeto esanda –zeren sezesioa berez ez da eskubidea–, sezesioa gauzatu ahal izateko eskuduntza aldarrikatzen da. Espainiatik aldentzeko aukera izatea. Baina eskuduntza hau gauzatu ahal izateko ere –asko suposatzea da horrelako eskuduntza onartuko zenik baina... segi dezagun oraingoz gogoetarekin– arazo ugari planteatzen dira.

Lehenengo, Euskal Herria askorenzat errealitate kulturala da, batzuentzat errealitate politiko, baina Euskal Herria ez dena da errealitate juridikoa. Hegoaldean, Euskadi (Euskal Autonomia Arki-degoa) eta Nafarroa dira "Euskal Herria" baina juridikoki hiru entitate juridikoz ari gara. Euskadi, Gernikako Estatutuan oinarritzen dena, Nafarroa "Amejoramenduan" eta Espainia, 1976ko Konstituzioan. Sezesio eskuduntza gauzatze-kotan hiru errealitate juridiko horietan aplikatu beharko litzateke. Iparraldean berriz, euskal lurraldeek ez dute entitate juridiko

propiorik. Batzuek urteak daramatzate Euskal Departamendu propioa izateko borrokan, baina oraingoz amets bat besterik ez da. Lapurtarrak, zuberotarrak eta Iparraldeko nafarrak bi entitate juridikoko parte dira, Akitaniako Erregiokoak eta Frantziako Estatukoak. Hegoaldekoekin batera sezesio prozesu baten sartu nahiko balute, bi entitate juridikotan aplikatu beharko litzateke.

Ikusi daitekeenez, gaurko errealitateetik begiratuta prozesu guzti hau kimera bat besterik ez da. Baina autodeterminazioa aldarrikatzen dutenek jakin beharko lukete egunen batean, autodeterminazio hitza pankartetatik atera eta errealitate bihurtu nahiko balute, bidea, gutxi gora behera, hemen deskribatzen dena izango dela.

Sezesio eskuduntza tentagarria izan daiteke batzuentzat, baina errealitatean praktika ezina da. Eskuduntza edukita ere gaurko Euskal Herrian aplikatzeko-tan, Gipuzkoan eta Bizkaian bakarrik izango litzateke posible eta hori nahiko zalantzarekin baita ere. Beste euskal lurraldeetan, amets beroenetan ere, ez dago gehiengo nahikorik. Orduan, Gipuzkoan eta Bizkaian posible izango balitz ere, merezi al du horrelako prozesu korapilatsu eta frustrazioz betetako batean sartzeak, hain emaitza eskasak lortzeko? ■

Sezesio eskuduntza, tentagarria izan daiteke batzuentzat, baina errealitatean praktika ezina da

Andoni Mujika

Udazken atariko letra-txanda honetan poetak gogora ekartzen dizkidan hiru aspektu ekarri nahiko nituzke.

POESIAREN INDAR ESTRATEGIKOA. Gauza inportante guztietan, eta garai guztietan zehar, egon da poesia. Gero, urteetan zehar, sinetsarazi digute –erdipurdiko teknokratek eta *kimera-zaleek* batez ere– ez dagoela elkarbizitzarik sormenaren eta konkrezioaren artean. Orain guztiak dabilta txiri-buel-tak ematen tesi hori gaurkotu nahian. Egin eta amestu, pentsatu eta ekin, sentsibilitatea eta praktikotasuna... horiek guztiak omen dira –ziren– uztartu ezinak. LANKI ikertegi-ko lankide bati entzun nion Jose Maria Arizmendiarieta

All is poetry or nothing is

pentsamenduen ekintzailea eta ekintzen pentsalaria zela, hor dohain biak bate-

ra. Edozein egitasmotan ezaugarriok ezkontzen direnean, fusioa ikaragarria da.

POESIAREN PREZISIOAREN PARADOXA. Ideia edota sentimendu konplikatuena egokien eta zehatzen transmititzeko erreminta aproposena da metafora eta lizentzien hizkuntza. Musika tresna ez den musikadun makina.

BERAZ, ZER DA POESIA? Poesia da kolektiboen inspirazioa lortzen duen hori. Eta poeta ere hori da. Artista orok du poesia agerian, baina baita pertsona orok ere, ezkutuan edo agerian. Sintesiaren eztanda eta eztanda sintetizatuak, artifiziorik gabe. ■

Iñaki Barrena

EHUKO IRAKASLEA

Herri txikiak bizirik

A HT ETA AGENDA. 16 urte luze eta ilun igaro ostean, udaberrietik hona AHTren auzia berpiztu dela esan dezakegu eta agenda politiko-mediatikoan gai zentralagotzat sumatu dugu. Agintariek diote kontsentsu instituzional nahikoa dela obrak hasteko, baina ekainaren 10ean Donostiako manifestaldi jendetsuan argi geratu zen moduan, oposizioa handituz doa informazioa –aurkakoen eskuetatik lorturikoa noski– zabaltzen den heinean. Gatazka iragarrita dago eta nekazarien, auzokideen, ekologisten eta gazteen aldetik ari da protesta antolatzen hondeamakinak hasten direnerako. Gatazka zerbitzaturik dago eta bai EAJko ordezkarien (Garraio Saila) zein EAkoen (Ingurumen Saila) aurpegietan harridura ikusi dugu gatazkaren iragarpena entzuten dutenean. Mehatxu legez interpretatzen dute konbate sozialaren logika arruntean oinarritzen dena. Non bizi dira?

KALTEAK ETA ONURAK. Esan berri digute EAEko populazioaren %80 baino gehiago ordezkatzan dutela, baina Urbinako herri kontsultak euren matematika ordezkagarriaren akatsak erakusten ditu. Zornotzako kasuan ikasi genuen partidu politikoen arteko lehia elektoralak eta herriko arazo sozio-politikoak ez direla arrazoi berdinetan neurtzen, horregatik ere Euskal Yren auzian ere herriari hitza eman behar zaio, interes kontrajarrien jokamoldeak ez baitira hain sinpleak. Gutxi batzuen-

INIGO AZKONA

tzako 10 minutuen aurrezteak askorentzako zarata jasanezina edota baserriaren galera ekar lezake eta hor dago koska! Apur batzuentzat negozio borobila izan daitekeena diru publikoa profitatuz, garraio publiko eta sozialaren bazterketa suposa lezake ez baitaude errekurtsio ekonomikoak eskaera guztiak asetzeko.

ARRAZOIAK. Ingurumen eta giza gatazkak ez datoz zerutik, eta ez dira modu artifizialean elikatzen interes politiko-ideologiko maltzurrei esker, tesi ofizial horiekin ez da ezer azaltzen. Aspaldiko partez iragarrita dago euskaldunak txapeldunak garela gure ingurumenaren aldeko defentsan (ikus *Environmental Protest in Western Europe*, Chris Rootes (arg.) Oxford U.P. 2003) eta Lemoiz, Itoiz edo Leitzaran gure herriak kanpo ere ezagunak egin dira. Hazkunde ekonomikoaren norabide bakarreko errepideak oztupoak aurkitzen ditu, jendeak bizi-mailari bizi-kalitatea aurrejartzen dionean eta azken 30 urteetako zerrenda luzea idatz zitekeen, non AHTkoa azken ginda dugun.

Italiako Val de Susa ikasi dugu mobilizazio xume bat, haran oso bateko hamar milaka lagun kanpaina erraldoia bihurtu daitekeela. Han Abiadura Handiko nazioarteko proiektu bat kolokan jarri dute eta bide batez erakutsi dute borrokak, tokikoak eta kopuruak, baliotsuak direla interes ekonomiko eta politiko nagusiak gainditzeko. Eutsi gogor! ■

«
Gatazka zerbitzaturik dago eta
-bai EAJko ordezkarien zein
EAkoen aurpegietan harridura
ikusi dugu gatazkaren iragarpena
entzuten dutenean
»

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Nahi genuen bizi eta ez dira gutxi izandako eztabaidak guretzat elkarbizitzaren oinarria behar

lukeena zela eta. Edozein zela ingurua ere, aurkakako arrazoitzat betiko ergelkeriak entzun behar. Esaldi marabillosoan biltzen zuten gurea beti: hori utopia hutsa duzue, utopikoak zarete. Eta egiari zor, denborak ez du gure alde egin. Rafael Vera terrorista hobenduna kartzelatik kanpo dabil zorraren laurdena ere kitatu gabe. Eta hara non, Amurrión, Mikel Urrechu izeneko zinegotzi batek festa-guneari su eman eta prentsa aurreko bat ematen duen salatua izan delako. Laguntzaileak eta guzti, Abascal

Berdintasunean

aita-semeak. PPkoak noski. Eta hau gertatzen da, ekintza berdintsuengatik dozenaka urteko kartzela zigorra jaso izan dutenen inguru bereberetan. Eta tele-

bistan hiru hauen aurpegiari eta ahots tonuari erreparaturaz, su-emaile baino su-hartzaile eta suhiltzaileen aitzinean gaudela dirudi, hain konbentzituak ikus baitzitezkeen beren gidoian. Bitartean, hau irakurtzerako Juananeko Iñaki batek berea beteta gose greban egingo du hilabetea bere iritzia bi artikulutan argitaratzeagatik. Espainiako alderdien legearen ondorioak omen, hemen bakea egiteko sortu garabi mailu bedekatu horren obra. Tokitan ditugu gure asmoak, seme-alabentzat nahi genuen gizarte hura. ■

BERTSO BERRIAK

Xabastian Lizaso

Ezbeharrei jarriak

I

Urte osoa pasa
oporrei begira
jaioterritik urrun
antolatu bira.
Baina hainbat ezbehar
gertatzen ari da
itzuli gabe zenbat
itzuliko dira?

II

Bidaian hasieran
hainbat poz ta zori
nabaritzen zaiona
asko ta askori.
Baina poza penaren
zulora erori
betirako denean
“Geroarte” hori.

III

Errepideak ditu
milaka aitzaki
hegazkinari hegan
ahaztu izaki,
trenak bere bidetik
joaten ez daki
milaka zauritu ta
hildako galanki.

KARLOS CORBELLA

IV

Hegazkina azkarra
bere abantaila,
trenak lortzeaz omen
hegazkinan maila,
autoaren “zaldiak”
domatzea zaila
presakaegi gabiltz
heriotzan bila.

V

Aurreratuagatik
gero ta gehiago,
betirako bizia
nahi baina, akabo.
“Biziak bizia zor”
zioten lehenago
lege honen ordezkio
legerik ez dago.

VI

Korapilo hontatik
zaila da askatzen
ezbeharrek guztiok
gaituzte kezkatzen.
Jarraitu nahi dut lana
oporrez puskatzen
bizitzari ez diot
oporrik eskatzen.

DOINUA: Triste bizi naiz eta.

Musika
Lendakaris
Muertosen
punk umoretsua

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*
❑ *Sukaldean*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Denboraren makina
Espoliatutako
antzinako altxorak

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Chillidaren iheslekuan

Luis Chillida, aitzak lantoki izan zuen Zabalaga baserriaren aurrean.

Zelai berde eta zabalak, suntsitzetik salbatutako baserri ikusgarria eta, ibilbide guztian zehar, naturarekin bat eta jendeak ukitzeko eta sentitzeko prest, Eduardo Chillidaren obrak. Hori da Chillida-Lekun aurkituko duguna, baina museoa hori baino gehiago da, artista donostiarrak bere jaioterrian utzi gura zuen arima puska da. Hain zuzen ere, lekua eskultorearen begietatik ikusi nahi izan dugu eta horretarako semearekin mintzatu gara, aitzak museoari eman nahi zion zentzua eta bertako txoko maiteenak zein zituen ezagutzeko.

MIKEL GARCIA
Argazkiak: Dani Blanco

Sorterriari eta naturari lotutako museoa

URTE ASKOAN, nahiz eta Euskal Herrian lan egin, Eduardo Chillida (Donostia, 1924-2002) artista handiaren obrak Parisko galeria batek banatu zituen eta hona geroz eta lan gutxiago iristen zen. Chillidak, ordea, obraren zati bat bere jaioterrian gorde nahi zuen, sorterrian, maite zituen lurretan. Horregatik, 1982an galerista hil zenean, bere kabuz ari- tzea erabaki eta Donostia inguruan lanak bil- tzeko leku baten bila hasi zen. Urte horren bukaeran, Chillida- Belzunze senar-emazteek Herna- niko Zabalaga baserria ikusi zuten lehen aldiz; kasik erortzeaz zego- en, baina eskultoreari bikaina iru- ditu zitzaion zeukan ideia garatze- ko. Baserriak 500 urte zituen eta sustraiak oso errotuta; tokirik ego- kiena zen, dudarik gabe. Munduko arkitekto handien laguna zen eta horietako edonork bere obrak jasotzeko eraikin ikusga- rria egingo zion, eskatuz gero, baina zerbait tradizionalagoa bilatu zuen, bertakoa. Hain zuzen ere, lekuak berak duen alde sentimen- tala da batez ere museoa berezi egiten duena.

Arkitekto handien laguna zen eta bere obrak jasotzeko eraikin ikusgarria egingo zioten, eskatuz gero, baina zerbait tradizionalagoa bilatu zuen: Zabalaga baserria

“Bere herrian ari zen lanean, bere inguruan, ezagutzen zuen tokian –dio Luis Chillida semeak–. Donostialdean bizi izan zen beti eta bere sustraiak hemen daude; leku honi balioa ematea oso garrantzitsua zen beretzat eta horregatik zelaia errespetatu egin zuen; Hernani inguruan aurki ditzakegun zelaiei antzekoa da, ez da museorako sortutako lora- tegi artifiziaia”.

Zabalagan lanean hasi zen Chillida, inongo presarik gabe, denbora ez zuelako epeekin lotzen, gauza bakoitza ondo egi- teko beharrezkoa zen denbora neurtzen zuen. Obrak egiten eta lorategian haiantzako lekua bila- tzen joan zen, naturan egokitzen. Izan ere, horixe da leku publikoe- tan egin zituen obren ezaugarri garrantzitsua, ez zela saiatzeko lekua obraren neurria egokitzen, alderantziz baizik. Lana- ren bidez, espazio horri ekarpen bat egitea zen bere asmoa, aldaketa handirik eragin gabe. Zabalaga, esaterako, baserria dela ikus- ten dugu kanpotik. Barrutik, hustuta dagoela

ohartuko gara, Chillidaren obrez beteta. Lan berriak egiten joan zen heinean, lur gehiago erosi behar izan zituen. Halaber, egitasmoa beste motako lanekin uztartu zuen, batik bat obra publikoan oinarritutako proiektu handiekin. Hala, museoan aurki daitezkeen obra asko gero beste leku batzuetan garatutakoak ideiak dira. Azken finean, eskultura bat egiteko prozesuak fase ugari ditu eta fase edo obra bakoitza desberdina dela uste zuen berak, ideia bera izan arren, bere osotasunean desberdinak direla, materiala, tamaina eta gainontzeko ezaugarriak desberdinak direlako. *Argia bilatzen* eskultura itzela, adibidez, duen tamaina handiagatik Chillida-Lekuko bisitarien artean arrakasta gehien dutenetakoa da eta Municherako egin zuen proiektuaren parte da.

Zabalaga baserriaren zaharberritzeak 1997ra arte iraun zuen eta lan horretan artistak Joaquín Montero arkitektoaren laguntza izan zuen. Baserri barruko espazioa bilatzen saiatu zen Chillida, bere artelanak han kokatzeko. Baserria ulertzeko, eraikinarekin hitz egin behar zela zioen eta Monterok ere azkenean baserriarekin hitz egiten bukatu zuen. Hain zuzen ere, Zabalagan denboraren eta gauza bakoitzaren garrantzia antzeman daiteke, dena oso pentsatua eta aztertua baitago. Lan horren guztiaren ondorio, 2000. urtean Chillida-Leku inauguratu zen. Museo eskultorea hil ostean irekitzea zen asmoa, baina urte horretan al-zheimerraren gaitzak jo zuenean, Chillidak egitasmoa ikustea izan zen emaztearen nahia eta etxeko lorategia museo bihurtu zuten. Semearen ustez, bisitariak museoari duen zentzua igartzeko diote: "Gaur egun zentzurik gabe egiten dira museoak, jendea hirira erakartzeko. Zentzu artistikoa galtzen dute eta nire ustez gure kasuan jendeak balioa ematen dio museoak atzean duen zentzuari. Museo hau aita hil ondoren guk egin bagenu, dudarik gabe ez zen berdina izango eta hori jendeak hautematen du, denak sentimendu berezia duela". Azken finean, Chillida artista bezala erakustez gain, jaioterrira lotua dagoen pertsona islatzen du museoak.

Baina hori ez da Chillida-Lekuk duen berezitasun bakarra. Oso museo aberatsa da kolore eta tonue-

Oso museo aberatsa da kolore eta tonuetan. Urtaroaren, eguneko unearen, eguraldiaren arabera, asko aldatzen da

tan. Urtaroaren, eguneko unearen, eguraldiaren arabera, asko aldatzen da, kanpoan dagoelako. Era berean, Eduardo Chillidak ez zuen mausoleo bat nahi, bizirik dagoen museoa baizik, eta artistaren nahia errespetatu dute. Obrek munduko beste erakusketara bidaiatzen dute, Chillida-Lekun bertan aldaketa txikiak egon ohi dira, behin-behineko erakusketak

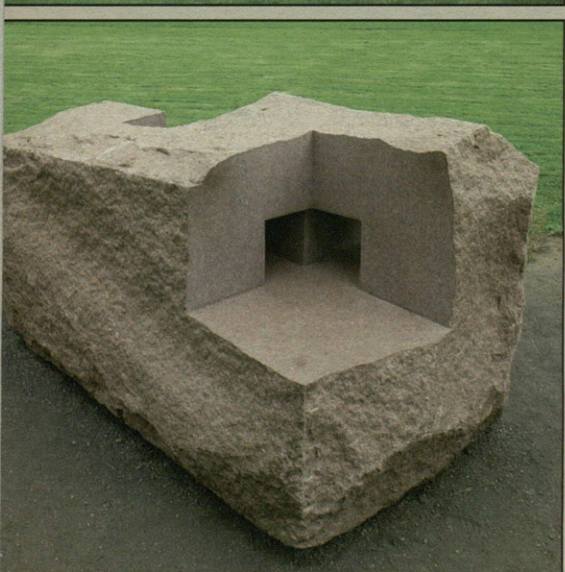
antolatzen dituzte eta inguruko bizitza kulturalen integratzeko asmoz, ekintza ugari egiten dira, batez ere tradizioarekin lotuak. Hala nola, Sagardo Eguna, Solstizioaren Eguna, antzerki lanen bat eta musika emanaldiak. Chillidarentzat musika oso garrantzitsua zen eta artelan guztiek musika eta poe-

sia izan behar dutela zioen. Luis Chillidak gogoratzen du Oreka TX taldea eskulturretan txalaparta jotzen aritu zela, esperimentatzen, tradizioa eta berrikuntza uztartuz. Obrak ukitu ahal izatea ere museoaren bitxikerietako bat da. Ez da arraroa kanpoan dauden tamaina handiko obretan bisitariak eserita edo eskultu-

Platonen kobazuloa

13 hektareatan, Chillida-Leku museoko kanpoaldeak 40 eskultura ditu ikusgai. Granitoa, harria edota harzuria erabiliz egindako tamaina eta testura ezberdineko artelanak dira. *Argia bilatzen* lanak 9 metroko luzera du eta *Lotura XXXII* eskulturak 60 tona pisatzen ditu, baina *Estela V* obra, adibidez, metro bakarrekoa da. Zabalaga baserria 1543. urtean eraiki zuten. Zaharberritzearekin batera, barrua hustu eta dimentsio txikiagoko obrak bertan bildu zituzten. Lehen solairuan harzuria, granitoa eta terrakotarekin egindako azken hogeitazetako lanak daude. Bigarrenean, Chillidak 1948tik aurrera Parisen egindako obrak jaso dituzte eta hirugarren aretoan, obra publikoetako proiektuak ikus daitezke. 60ko hamarkadan egindako eskuen marrazkiak eta harzurizko eskultura txikiak ere ikusgai daude bertan. Azkenik, laugarren aretoa behin-behineko erakusketak antolatzeko erabiltzen da. Bi urtero EHUK Donostian antolatzen duen filosofia kongresuari buruzko behin-behineko erakusketa zabalduko dute irailean. Aurtan, Platonen kobazuloa izango da kongresuaren ardatza eta horren inguruko lan bilduma erakutsiko du museoak. Chillidaren obretan materialaren, bolumenaren eta espazioaren garrantzia antzemango du bisitariak eta gizakia, artea eta natura nola uztartzen diren sentitu ahal izango du, artistaren nahia hori baitzen.

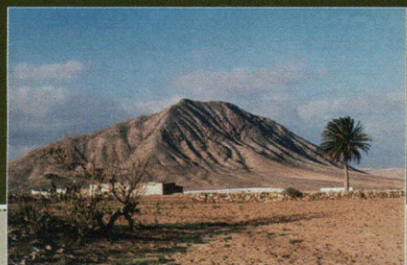

Tindayako proiektu polemikoa, azken nahia

NATURAREKIN ALDERATUTA gizakia zein txikia den erakustea xede duen proiektua aurreikusi zuen Eduardo Chillidak hil aurretik. Egun, artistak martxan utzi zuen egitasmo bakarra da Fuerteventura kanariar uharteko Tindaya mendikoa. Mendi bakartia da Tindaya, misterio handikoa. Paisai lehorrak inguratzen du eta leku magikoa da, dudarik gabe. Barnean, bi zulori esker eguzkiak eta ilargiak argizatuko duten 50 metro koadroko espazioa sortzea da ideia nagusia.

Baina proiektua nahiko geldirik dago une hauetan. Ikerketen emaitzek egitasmoa bideragarria dela argitu zuten pasa den Gabonetan eta Kanarietako Gobernua aurrekontuak eta halakoak aztertzen ari da orain. Hurrengo urtean udaletako eta Kanarietako kabildotako hauteskundeak direnez, ez dirudi horiek pasa arte mugimendu berririk egongo denik, gai polemikoa baita. Bertako Ekologistak Martxan eta ADENA bezalako talde ekologisten arabera, "kulturaren eta naturaren aurkako

zentsugabekeria" da Tindaya zulatzea, ingurumenaren nahiz balio arkeologikoaren ikuspegitik artxipelagoko ondare baliogarrietakoa baita mendi sakratua. Gainera, dirua xahutzea —proiektuaren hastapenak 24 milioi euroko inbertsioa izan du orain arte— eta naturaren kontserbaziorako arauak haustea leporatu diete politikariei. Mendia zulatzeari buruz, Tindaya lehenago harrobia izan zela eta proiektuak mendiaren bolumenaren %0,03a baino ez duela hartzen dio Luis Chillidak. "Proiektu guztiekin aurkako jendea egon ohi da beti. Bere garaian, hainbat bizilagun Haizearen Orraziaren kontra agertu ziren, baina denborarekin obrak berak lortu behar du jendeak estimatzea eta aintzat hartzea".

ren barrunbeak ikertzen ikustea eta haurrak artelanekin jolasean aurkitzea. Umeek lorategian gozatu egiten dute eta aldi berean artea ikusten. Hain zuzen ere, museoak heziketari garrantzia ematen dio eta haurrentzako jokoak prestatzen dituzte. Eskolan, museoa bisitatu aurretik eskulturen irudietako bat aukeratu behar dute eta beraien burua horren ondoren margotu. Normalean, marrazkian eskultura haurra baino txikiagoa izan ohi da eta harritu egiten dira Chillida-Lekura iritsi eta obraren benetako tamaina ikusten dutenean. Urtean 10.000 haur inguruk bisitatzen dute museoa. Horren guztiaren bidez, turistez gain inguruko jendea erakartzea eta gipuzkoarrek museoa bere sentitzea da helburua.

Aparteko txokoak

Semeak kontatu digunez, Eduardo Chillidari orokorrean museo guztia gustatzen zitzaion. Arratsean goian dagoen lorategitxoan esertzea atsegin zuen, baina eguneko une bakoitzerako leku bat zuen. Baserria ere oso gustuko zuen. Bertan lan asko egin zuen, asko hausnartu, eta gainera, baserria espeziala zen beretzat. Bere aiton-amonak Urretxuko baserri batean jaio ziren eta bere obrak bilduko zituen lekua baserria izatea nahi zuen. Artelanei dagokienez, ez zuen eskultura kuttunik. Obra gustukoena zein zuen galdetzen ziote-nean, beti berdina erantzuten zuen: "Une honetan lantzen ari naizena". Obra bakoitzak bere energia guztia eramaten zuen, lantzen zuen unean. Familiako kideek ere txoko propioak dituzte, baina aita lurperatu zuten tokia, museoaren alde pribatuan, berezia da denentzat. Eta bisitarien kasuan, *Argia bilatzen* 27 tonako eskultura handia eta baserriaren xarma dira arrakastatsuenetakoa. Dena den, Chillida-Lekuk aparteko gune asko ditu. Zuhaitzez inguratuta, zelai berdean eta txorien kantupean eskultore donostiarraren artelanak mirestea plazera da, dudarik gabe. ■

Punkaren aurpegirik umoretsuena

DUELA BI URTE sortu zenez geroztik, punk talde nafarra ez da gelditu eta dagoeneko maketa bat eta bi disko ditu kalean. Askotan esan ohi da musika estiloen loraldia zikloka ematen dela. Eta ez da harritzekoa, Euskal Herrian 80ko hamarkadan hainbeste zale izan zuen estiloa azkenaldian gero eta presentzia handiagoa izaten ari da hemengo zein Espainiako eszenatokietan. Joan zen urtean taldearen izen bereko lehen disko luzea argitaratu eta gero, udaberrian bigarren lana plazaratu zuen Lendakaris Muertosek. Aitor Goñi (ahotsa), Asier Goñi (gitarra), Txema Domench (baxua) eta *Potxeta* (bateria) dira laukote nafarra osatzen dutenak. Estreinakoa bezala *Se habla español*/ Iruñeko K estudioetan grabatu zuten Alberto Porresekin. Porres Asto Pituak punk taldeko bateria jolea da eta, beraz, ongi baino hobeto ezagutzen du estiloa. Aitor Goñi abeslariaren esanetan, kanta guztiak hilabete batean prestatu zituzten: “Egia esan, abestiak nahiko erraz sortzen ditugu, entsegu bakoitzean bat edo bi”.

Euskal Herrian punkaren loraldia duela bi hamarkada gertatu bazen ere, talde nafarraren ustez musika estilo honenganako zaletasuna ez

JON GURRUTXAGA
Argazkiak: Rosa Rejano

Estreinako lanaren ildotik Lendakaris Muertos talde nafarrak hamasei kanta berri eskaintzen dizkigu azken diskoan. *Se habla español* umorez eta ironiaz janzten diren punk-rock kantaz osatua da. Aurrekoa bezala, lan berria Gor diskoetxe iruindarrak argitaratu du.

da desagertu urte guzti hauetan. “Maketa grabatu eta gutxira Basauriko Gaztetxean jo genuen. Denboraren tunela pasa eta beste garai baten geundela zirudien, tokia punkiz josita baitzegoen”, azaldu digu Goñik. Nafarrak Dead Kennedys talde estatu batuarraren izenean oinarritu ziren laukotea bataiatzeko orduan. Kennedyren tokian, Euskal Herrira hurbilketa eginez, Eusko Jaurlaritzako buruaren kargua jarri zuten. Nafarren bigarren lanaren azalean Ibarretxe lehendakariaren aurpegia ikus daiteke espainiar banderaren kolorez jantzitako ikurriña baten gainean. *Se habla español* tituluak, berriz, Ibarretxeren begiak estaltzen ditu. Diseinu ausarta eta oso punkia da laukoteak aurkezten duena. Taldeko abeslariaren esanetan, ez dute inolako zentsurarik izan: “Zarautzeko auzo batean jo eta gerora Udalean gure izena zela-eta ika-mikak izan zirela komentatu ziguten, baina bestela ez dugu arazorik izan”. Zaragozan El Pilareko jaietan jo zuteneko urtea gogoratu du Goñik. Udalak antolatutako emanaldia zen eta karteletan “Lendakaris Muertos” jarri beharrean “Los Lendakaris” jarri zuten. Nafarren iritziz, salbuespenak dira horrelakoak.

Hitzetan, umorea barra-barra

Euskal Herrian izan diren punk talde gehien-tsuene bezalaxe, Lendakaris Muertosek gazte-leraz abesten du. Ironia zein umorea ez dira falta abestien hitzetan. Kantuen tituluei erreparatzea besterik ez dago: *Gaupasa o spix*, *Pastel de costo*, *Das por cool*, *ETA, deja alguna discoteca...* "Punkean eta musikan orokorrean umorea falta dela uste dut, La Polla, The Kagas... asko gustatzen zaizkit, baina badirudi beti amargaturik daudela; guk ideia berdintsuak ditugu, baina beste era batera adierazten ditugu", dio abeslari nafarrak. Hala ere, jendeak ez du beti ondo ulertzen ironia hori. Aurreko lanean, adibidez, RIP taldearen *Policia* no kanta moldatu eta *Policia sí* abesten zuten eta emanaldietan jendeak ez zuen beti umorez hartzen taldearen bertsio berria.

Disko berriaren diseinua taldeak berak egin du eta aurreko lanean bezala poster bat eskaintzen dio zaleari. Abestien hitzak, 2004ko eta 2005eko kontzertuen datak zein kartelak eta beraien argazkiak dira protagonista posterraren alde batean; bestean, berriz, zaleak dira nagusi. Beraien disko berrian agertu nahi izanez gero, www.lendakaris.com webguneko mail helbidera argazki bat bidaltzeko deia egin zuten nafarrek. Proposamenak sekulako arrakasta izan zuen, izan ere, hirurehun zaleren argazkiak jaso zituzten. Guztiak hartu eta collage bat egin zuten, poster gisa diskoaren barnealdean sartzeko. "Orokorrean collage-ean agertzen den jendea ez dugu ezagutzen. Duela gutxi Burgosen jotzen izan ginen eta posterrean agertzen ziren zenbait zale ezagutu genituen. Def Con Dos taldeko abeslariak ere bidali zigun argazki bat, adibidez", diosku Goñik.

Taldekiek ez dute bi diskoen artean alde askorik sumatzen: "Talde askok esaten du garapen bat egon dela... baina guri haxe da gustatzen zaiguna". Dena den, kantuak hilabete batean sortuak diren arren, diskoa landuago dagoela onartzen dute. Lehen lana grabatzeko zorian zeudela Iñaki Domench bateria joleak taldea utzi zuen eta beraz Potxetak hilabete bat bakarrik izan zuen kantak ikasteko. Diskoa grabatu eta berehala, kontzertuak eskaintzen hasi zen talde nafarra eta hori disko berrian igarri dela diote taldekideek.

Ibilbide motza, baina oparoa

Lendakaris Muertosek 2004ko otsailean hasi zuen bere ibilbidea. Aurretik hainbat taldetan ibilitakoak dira bertako partaideak. Potxeta bateria jolea, adibidez, Tijuana In Blue eta Ultimatumen izan zen; beste hirurak, berriz, Eztanda eta Kuto taldeetan aritutakoak dira.

Hasieratik garbi zuten punk-rocka jorratu nahi zutela. Aurreko taldeetan bestelako filosofia zuten, metal estiloa lantzen zuten eta hitzak ere beste ikuspuntu batetik jorratzen zituzten. Aitor Goñi abeslariak garbi zuen punk talde bat sortu nahi zuela, baina hasieran taldea osatzeko kideak topatzea zaila gertatu zitzaiola onartzen du: "Talde punki bat? Badira hama-bost bat urte horrelako musikarik ez dudala entzuten!" esaten zidan jendeak". Kuto taldeko gitarra jole Asier Goñi izan zen animatu zen

lehena eta talde bereko Txema Domench baxu jolea gero. Txemaren anaia Iñaki izan zen bateria jole gisa lehen pausoak eman zituen. Baina maketa grabatu bezain laster Ameriketako Estatu Batuetara joan zen bizitzera eta ordezko bat bilatu behar izan zuten. Lehen lana grabatu baino pixka bat lehenago batu zitzairen Potxeta baterian. Hasieran La Polla eta Cicatriz bezalako banden moldaketak egiten zituzten, baina abesti propioak sortzen joan ziren heinean grabatzeko irrika piztu zitzairen. Estreina-ko demo edo maketa taldea sortu eta lau hilabetera grabatu zuten. Gero webgune bat sortu (www.lendakaris.com) eta kantak mp3 formatuan eta doan jaisteko aukera eskaini zuten sarean. Marketing lanaren fruituak berehala igarri zituzten. "Hama-

bost urte daramatzagu musikan eta kakotx arteko arrakasta orain lortu dugu. Lehen gu ibiltzen ginen toki guztietara kontzertuak lortzeko deitzen. Orain gu gara deiak jasotzen ditugunak", dio nafarrak.

2004ko martxotik 2005eko azaroa arte berrogeita hamar kontzertu baino gehiago eskaini zituen laukoteak. Eta Euskal Herrian kontzertu andana izateaz gain, Espainian ere maiz jotzeko aukera izan dute: Salamanca, Burgos eta Tarragona dira, besteak beste, Lendakaris Muertosek bidean topatu dituen herriak. Lan berriarekin ere kanpora irteteko asmoa du laukoteak, jadanik Madril, Murtzia eta Tarragonan loturik ditu kontzertuak. ■

URRUTI

SPORT

PARAPENTE IKASTAROA
ETA BI LAGUNENTZAKO HEGALDIAK

Jose Maria Soroa 20 ■ 20013 Donostia
 Tel/Faxa: 943 27 81 96
 e-posta: urruti@urruti.com ■ www.urruti.com

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Etsaiak hardcore taldearen bigarren belaunaldia

Etsaiak taldeko abeslari Auok hainbat urte bete ditu Pin Pan Pun Band proiektuarekin. Hainbat urtetan erritmo latinoak, perkusio ugari eta ohiko doinu gogorak batu zituen koktelera bizi batean. Orain dela gutxi, berriz, taldea birmoldatu, "band" izaera eta deitura

kendu eta Etsaiaken ildora bueltatu dira. Horretarako, musikari gazteagoz inguratu, eta gitarrekin heavy edo metal kutsua eman badiote ere, lekeitiarrek hastapenetan egiten zuen hardcorera bueltatu dira, punka eta giro lasaiagoak uztartuz. Mundua hobetu ez denez, agintean dauden estamentuei gogor egiten diete, eta Euskal Herrian zentsuratutako musika taldeen eta Kubakoen omenezko bi kantu idatzi dituzte. Etsaiak taldeak atsedena hartu bitartean badu Auok indarra eta amorrua nondik bideratu, pin pan pun, pentsatu ahala eginez. **I**

Sistema arrakalatu

Pin Pan Pun

OIHUKA

Iraupena: 37'04"
14,45 euro

PIN PAN PUN

«Pin Pan Pun Bandek erakutsi dit hardcorea dela gehien gustatzen zaidana»

Batukada eta erritmo latinoagoak landu ostean, sus-traietara bueltatu zara. Zer ikasi duzu azken urteotan eta zergatik itzuli zara hardcorera?

Asko ikasi dut esperimentatzen ibili naizelako, eta lagun asko egin ditut... Baina, konturatu naiz hardcorera eta kaña direla gehien gustatzen zaizkidanak. Hori ere erakutsi dit, eta horregatik bueltatu naiz Etsaiaken ildora.

Txus gitarra jotzaileak ekarpen handia egin dio taldeari. Heavy ukitua ere eman dio.

Bai. Berez taldea osorik aldatu dut. Musikari gazteak behar nituen, indar gehiago emateko, eta oso gustura nago. Txus heavy eta thrash taldeetatik dator eta gainera Etsaiaken jarraitzaile amorratua izan da. Hori igartzen da. Odol berriak gaztetu egin gaitu. Bestalde, urrian Kuban izan ginen eta hango metal taldeek ere eragin digute disko hau egiteko. Rockaren biktima zarela diozu...

Bai, rockzale gehienak gara horren biktimak, baina zentsuratuak izan diren talde guztiei dedikatuta dago. Elizari, emakumeei, naturari, presoei... abesten diezu. Etsaiaken hastapenetatik ez dira munduan gauzak hobetu?

Egoerak berdin jarraitzen du. Hortaz, kritikatzan jarraitzen dut. Diskoaren izenburuak argi uzten du helburua. Hala, arrakalatu Lekeitioko esamolde bat da, *agrietar*.

Hego Amerikak eta Kubak, batez ere, eragin handia izan du zuengan...

Bai, han musika hemen baino askoz modu intentsuagoan bizi dute. Horren bila joaten naiz hara. Horrez gain, han taldeen artean oso harreman ona dago. Kuban bost aldiz izan naiz, eta gazteek eta batez ere rockzaleek zentsura handia bizi dute. Badakite Raul Castrorekin ere ez direla gauzak aldatuko.

Zein da une honetan Etsaiak taldearen egoera?

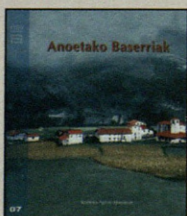
Oraindik ez dakigu zer egingo dugun. Taldekide guztiok beste proiektu batzuekin buru-belarri gabilta. Behin-behineko itzulerak egingo ditugu, jaialdi edo helburu berezietarako.

Jon, Fadi, Auo eta Barrene; behean, Txus eta Joni Misile.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Anoetako Baserriak

Batzuen artean

ARANZADI ZIENTZI
ELKARTEA, ANOETAKO
UDALA

312 orrialde

Anoeta herriaren historia

Juantxo Agirre-Mauleon historiari eta arkeologoak zuzendu duen Aranzadi Zientzi Elkarteko iker-tzaile taldeak eraman du aurrera *Anoetako Baserriak* izenburua duen monografikoa. Udalerriaren jatorri historikoa eta baserriaren sorrerari buruzko xehetasunetatik hasiz, Anoetako folklora, sinesmenak, festak, kirolak, tradizioak eta kultur ondarea nabarmentzen dira lanean, baserri guztien datuak eskaintzeko orduan. Baserri denen izenak, kokapena eta deskribapena azaldu dituzte, oinarriko erreferentzia kartografikoaz lagundurik. Eta bakoitzaren historiako zenbait zertzelada eta eraiki-

naren ezaugarri arkitektonikoak ere gehitu dizkiote, nahiz eta ohartarazi batzuk desagertu direla haien ezaugarri arkitektonikoen aztarnarik utzi gabe. ■

El café de los portugueses

Fernando Ruiz Paños

KUTXA FUNDazioA

65 orrialde
7 euro

Donostia Hiria literatur lehiaketako gaztelaniazko saria

Fernando Clemot izenordearen atzean ezkututzen den Fernando Ruiz Paños filologo eta editoreak idatzitako *El café de los portugueses* izenburuko ipuinak irabazi zuen iaz Kutxa Fundazioak antolatutako ohi duen Donostia Hiria literatur lehiaketako gaztelaniazko saria. Portugalek XIX. mendearren bigarren erdialdean izan zuen idazlerik handienetakoa du kontakizunak protagonista, 1845ean Póvoa do Varzim sortu eta 1900ean Parisen hil zen José María Eça Queiroz. Hain zuzen ere, Queirozen azken uneak izan zitezkeenak daude ipuinean islaturik. Biriketako mina oso aurreratua duela, Parisko kafetegi batera sartuko da. Eta han, bera bezain gaixo dagoen poeta gazte portugaldar maltzur batekin egingo du topo. ■

Jirafa txikiaren tristura

Itzi Zubeldiak euskaratu du *Jirafa lepo-motza*, Hermínia Mas idazle katalanak sortu eta Mercé Arànegak marraztutako kontakizuna. Ester jirafa txikiaren istorioa agertzen du. Guztia zuen motza jirafa txiki horrek: lepoa, hankak eta izena ere bai. Beste jirafa guztiek izen oso luzeak zituzten bitartean –Jeronima, Berengaria, Brunisenda, Klementzia edo Petronila– jirafa lepo-motzari izen laburra jartzea erabaki zuten haren gurasoek. Izan ere, beste jirafa denek hanka eta lepo luze-luzeak zeuzkaten, eta berak ez. Ester hazten zihoan neurrian, lagunengandik guztiz desberdina bihurtzen ari zen. Eta jakina, beste jirafak bezalakoa ez zela izango konturatzen zenean, oso triste sentitzen zen, edeki asko zekielako beste jirafek barre egiten zutela bere kontura. Baina halako batean guztia aldatu zen. ■

Jirafa lepo-motza

Hermínia Mas

IBAIZABAL

64 orrialde
8,10 euro

Itzultzaileek egindako lanak

Kataluniako, Galiziako eta Euskal Herriko itzultzaileek egindako lanen azterketa dakar *Behinola* haur eta gazte literatura aldizkariak 13. zenbakian. Pau Joan Hernándezi egin diote elkarriketa, Galtzagorri Elkartek iaz martxan jarri zuen *Irudiz irudi, liburu ibiltari* deitzen den proiektu-aretoa zertan den agertu dute, euskaratik galizierara itzulitako haur eta gazte literatura lanen gainean Mónica Domínguezek azterketa egin du, katalanera itzulitako euskal haur eta gazte literaturaz idatzi dute Pep Molist eta Joan Portellek, Xabier Etxanizek *Galizia eta Kataluniako literatura gure artean* atondu du eta haur euskaldun errefuxiatuak gai harturik 1936ko urriaren 30ean Josep M. Folch i Torresek *En Patufet* haur aldizkarian argitaratutako *El petit refugiat i el seu company* testua euskarara itzuli du Manu Lopez Gasenik (*Errefuxiatu txikia eta haren lagunak*). ■

Behinola

Batzuen artean

GALTZAGORRI
ELKARTEA64 orrialde
7,60 euro

Independentziaren ondorengoaz

José Javier Abasolok nobela beltz asko idatzi ditu bere bizitzan zehar. *El aniversario de la independencia* titulua duen honetan, Euskal Herriak independentzia lortu ondorengo garaietara darama irakurlea. Lorpen horrek oraindik ez du urtea bete, baina dagoeneko zenbait aldaketa begi bistakoak dira lurraldean. Ertzaintzan, adibidez. Izan ere, aurreko garaietan ezker abertzalearekin gogorregiak izateagatik nabarmendu ziren polizietatik batzuk kanporatu egin dituzte, eta ETA erakundeko zenbait partaide bertan sartu. Azken erabaki honek ertzain bat baino gehiago haserraraziko du,

baina goitik dator agindua eta besteekin lan egitea baino ez dute. Bitartean, beste erakunde armatu bat agertuko da. I

Ikasle etorkinez eta euskaraz Jakinen 154. zenbakian

Jakin aldizkariaren azken zenbakiak etorkin ikasle berrientzat bideratutako integrazio eta gizarteratze ereduak eta hezkuntza politika ditu aztergai. Baita ikasle hauen artean euskarazko ereduaren hautapena bultzatzeko gakoak ere. Ikasle etorkinen eskolatzean eta hizkuntz ereduaren hautaketan eragiten duten baldintzak, hezkuntza sistemak ikasle hauen euskalduntzea sustatzeko eskaintzen dituen bitartekoak, eta ikasle etorkinen ama hizkuntzari eta jatorrizko kulturari eman beharko litzaiekeen tratamendua. aztertzen ditu. I

Jakin

Batzuen artean

JAKIN

136 or. / 9,50 euro

IBAN ZALDUA

«Etorkizun ezinezkoak urratu eta erratu gabeko iraganetatik datoz»

Zertan bereizten da *Etorkizuna* aurreko liburuetatik?

Liburu honetan aurrekoetan baino ipuin luzeagoak daude, orobat. Eta uste dut luzera horrek bestelako xehetasun batzuk zertatzeko aukera eman didala: giza harremanen garrantzia, gurasoen eta seme-alaben arteko harremanena, esate baterako. Bestalde, estiloz ez dut gehiegi aldatu –ipuin fantastikoak daude, eta errealismotik hurbilago daudenak ere–, baina behintzat nire lagun eta emazte denak dioenez, besteak baino koherenteagoa da liburu hau. Eta onartu behar dut horrela izan daitekeela, bai. Agian horregatik ez dut, beste liburuak bezala, kapituluetan banatu. Beste antolaketa bat bilatu diot. Uste dudalako hemen ipuinen arteko loturak eta hurbiltasuna handiagoak direla.

Etorkizuna-n, halere, iraganari egiten diozu kasu...

Hala da. Azken batean, etorkizun ezinezkoak urratu eta erratu gabeko iraganetatik datoz. Perplejitate hori, historialari bezala behin eta berriz historiaren alternatibaren inguruan neure buruari planteatzen dizkiodan galdera horiek dira, ein handi batean, ipuin hauetako abiapuntuetako bat eta batzuetan helmuga. Iraganaren eta etorkizunaren arteko loturaren inguruko obsesioak.

Zer esan nahi duzu horrekin?

Bada, Françoise Saganen aipu honek dioena: “Norberaren atzetik ateak itxiz baino ez dira etorkizunerako leihoak irekitzen”. Nahiz eta niri etorkizunari buruz gehien gustatzen zaidan aipua beste hauxe den: “Etorkizuna da aro bat zeinetan gure negozioak ondo doazen, gure lagunak leialak diren eta gure zoriontasuna ziurtatuta dagoen”.

ALBERTO ELOSEGI

Iraganeko zenbait pasarte aldatzea izango bagenu...

Nork ez du izan, noiz edo noiz, iraganeko zenbait gertakizun aldatzeko gogo? Iruditzen zaigu, horrela balitz, geure oraina eta etorkizuna askoz hobeak izango liratekeela. Baina gure uste itxaropentsu hori egia ote litzaiteke? Bada, iragana aldatzeko balizko aukera horrek aldatzaileari ekar diezazkiokeenak islatzen saiatu da, hain zuzen ere, Iban Zaldúa *Etorkizuna*. Hamabost ipuin ia politiko izenburuko liburuan. Hamasei urte zituenean bere bihotzeko kuttunak ezezkoa emateko izan zituen arrazoiak aldatuko ditu ipuinetako baten protagonistak, baina ondorioak ez dira, doidoi, berak espero zituenak izango. Eta berdin gertatuko zaio Euskal Herriaren historia aldatu nahiz Rikardo Arregi auto istripuitik bizirik ateratzea lortzen duen zientzialariari. Izan ere, kontakizun labur bezain zirragarri hauen egileak azpimarra-

Etorkizuna

Iban Zaldúa

ALBERDANIA

114 orrialde

12,50 euro

tzen duen bezala, iragana aldatzeak etorkizuna aldatzea dakar, ia ezinbestean. Nolanahi ere, Iban Zalduek ipuinetako protagonista gehienek ez daukate, iragana aldatzeko, maitasuna, bakea edo antzeko arrazoi ederrik. Beren ahaleginei barren-barrenetik sortzen zaien mendeku nahiaren usain likitsa darie, jasotako mina eztenkadaz erantzuteko gogoia-edo. ■

egileari galdezka

El aniversario de la independencia
José Javier Abasolo

TROPISMOS
326 orrialde
18 euro

Ezpalak

KATIXA GARATE

Magia jardunaldiak Gasteizen

ILUSIONISMO TRUKUAK, usoekin egindakoak, karta jokoak eta itzalekin egindako saioak. Denetarik ikusi ahal izango da Magialdia jardunaldietan, irailaren 11tik 17ra, Luis Guianoren saio umoretsutik hasi eta anthony Blake mentalistaren ikuskizuneraino. Laurehun mago batuko dira Gasteizen euren abileziak erakusteko. Aretoetako ohiko saioez gain, emanaldi berritzaileak izango dira. Diamantes taldeak eta Karim eta Flikto magoek tabernaz taberna egingo dituzte trukuak. Autobus geltokian zain daudenek ere magia gozatu ahal izango dute, *Magia autobusean* egitasmoari esker. Txagorritxu ospitaleko haurrek ere izango dute bertan magia saiorik ikusteko aukera.

Egoitza berria du Eihartzea elkarteak

PASA DEN EKAINEAN Hazparneko herriko etxeak Eihartzea kultur etxea itxi zuen, eraikina egoera txarrean zegoela argudiatuta. Bertan biltzen ziren taldeak kalean geratu ziren eta horietako askok ez dute beste bilgunerik erdietsi oraino. Eihartzea elkarteak Hatzen Bidea erakustoki ohian –diru arazoengatik itxi zuten iaz zentro arkeologikoa– du egoitza orain. Hori adostu du herriko etxearekin, baina egoitza behin-behinekoa da. Dagoeneko martxan da elkartea

Isabel Azkarate argazkilariaren hitzok jaso zituen Berriak:

«Gaur egun hedabide asko daude, eta argazkilari asko, lehen baino askoz gehiago. Horregatik, askoz muga handiagoak jartzen dizkigute, eta azkenean denok argazki bera egiten dugu, halabeharrez».

Pello Añorga ipuin kontalariak Artxi esanak:

«Ipuin kontaketa antolatzen duzu, eta ez dago elkar entzuteko espaziorik. Eta okerrenak gurasoak dira. Espazio ikusgarrietan mugitzen ohituta gaude, baina nik, espazioa hutsik nahi dut. Espazio isila. Isiltasunik gabe, ezin dut kontatu.. Isiltasunik gabe, ezin dut entzun; eta ezin dut hitza ikusi. Ezin naiz zentratu. Horregatik gero eta gehiago, haurrentzako elkar entzuteko espazioak sortzea interesatzen zait».

Kepa Murua idazleak adierazpenok egin zizkion Garari:

«Orain dela hamabost urteko euskarazko kultura giroak ez ninduen asetzen. Euskal kultura eta literatura bereziki oso murrizta ikusten nuen. Egin nahi nuen bidea egiteko gaztelania behar nuen. Orain dela hogeitau urteko euskal literatura eta gaur egiten dena, ordea, ezin dira alderatu».

Juan Luis Arsuaga Berrian: «Kulturak ez du ordezkatzeko biologia. Batzuek uste dute guk, gizakiok, ez dugula biologiarik, baina argi dago ez dutela arrazoirik. Gizakiaren errealitate kulturalak ez du haren errealitate biologikoa ezabatzen edo desagerrarazten. Kulturak beste balio batzuk erantzen dizkio errealitate biologiko horri, eta batzuetan biderkatu ere egiten du. Eta kulturaren beraren oinarrietan zama handia du biologiak, oso eragin handia».

DANI BLANCO

Kepa Junkera trikitilariak *Hiri* diskoa plazaratu du Elkar argitaletxearen eskutik. Hiri imaginario bat dute ardatz diskoko hamabost kantuek, non kulturek elkar ulertzeko ahalegina egiten duten.

Jorge Oteizaren poesiaren edizio kritikoa kalean da: *Poesia*. Elebiduna da Jorge Oteiza Fundazio Museoak atondutako argitalpena. Pello Zabaletak eta Jose Luis Padronek euskaratu dituzte poesiak eta Felix Marañak eta Gabriel Insaustik, besteak beste egin dute haien irakurketa kritikoa.

Txalo teatroak Yazmina Reza idazlearen *Arte* antzezlan entzutetsua estreinatuko du euskaraz, hilaren 22an Tolosan. Joseba Apalaza, Ramon Agirre eta Asier Hormaza dira obrako hiru lagunak gorpuztuko dituzten aktoreak.

Ane Muñoz zuzendariak *Loturak* film laburra errodatu berri du. Jokoagatik familia eta lagunak galtzen dituen gizonaren istorioa kontatzen du filmak. Anartz Zuazuk eta Ane Aseginolazak jokatu dituzte rol nagusiak.

M u ñ o z e n aurreko filmeetan bezala, Fermin Muguruzak sortu du filmeko soinu banda.

Kukai-Tanttaka konpainiak *Otehitzari biraka* lana aurkeztuko du Maitaldian.

Dantza maitatzeko gonbita

Hamaseigarren urtez, munduko hamai-ka bazterretako dantzariak izango dira Biarritzko Maitaldia jaialdian, irailaren 8tik 17ra bitartean. Afrika, Hego Amerika nahiz Europako bostehun dantzari izango dira taula gainean zein plaza eta kaleetan, askotariko estiloak dantza-tzen: hip hopa, flamenkoa, garaikidea, barrokoa... Hogeita bat konpainiak hartuko dute parte. Besteak beste, Bernard Menaut (Frantzia), Scapino Ballet Rotterdam (Herbehereak), Aracaladanza (Espainia), Sociedade Masculina (Brasil), 5ème Dimension (Senegal) eta Ertza (Euskal Herria) taldeek. Halaber, erakusketak, tailerrak eta ikastaroak apailatu dituzte.

eta laborantza jardunaldiak eta hainbat kontzertu atondu ditu udazkenerako. Emazteak Diote taldea, berriz, egoitza bila ari da, baina ez du alokairua ordaintzeko dirurik. AEK-k arazoak ditu. 12 metroko bulegoa alokairuaren truke utzi dio herriko etxeak, baina ez du eskolak emateko lekurik. Radiokultura irratia, bestalde, Lekuinera aldatu da, Lagunarte taldearen egoitzara.

Antzinako musikaren hitzordua

IRAILAREN 12TIK 15ERA, Gasteizko Antzinako XXV. Musika Asteak zaletu ugari bilduko ditu San Pedro elizan 20:00etatik aurrera. Aurtengoan honako talde eta abeslarien kontzertuak ikusi ahal izango dira: Al Ayre Español eta Carlos Mena, Camerata Iberia eta Marta Almajano, Xavi Díaz eta Pedro Estevan, eta Florilegium. Lapurdin, aldiz, Mozarten eta bere garaikideen (Haydn, Arriaga...) musikaz gozatzeko aukera izango da. Mozarten jaiozaren 250. urteurrenean, bere musika ezezagunena zabalduko du Euskal Herriko Kostaldeko Musika Jaialdiak. Hilaren 12a arte, Pragako Filarmonikaren, Bordeleko Akitaniako Orkestraren eta Baionako eta Lapurdiko Itsasaldeko Orkestraren kontzertuak izango dira Lapurdiko zenbait herritan.

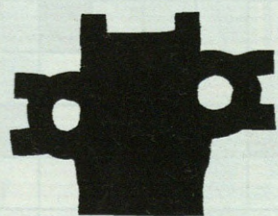
Inpernuko poza, Elgeta hobeto ezagutzeko

Euskal Herriko Trikitixa Elkarteak Jazinto Rivas Sanz *Elgeta* (Donostia, 1906-1964) izango du ardatz aurtengo *Inpernuko poza* Trikitiaren IV. Jardunaldietan, irailaren 6tik 8ra arte. Iker Goenaga soinu-joleak *Elgetaren* hitz eta doinuez hitz egingo du, haren hainbat pieza tartekatuz. Koldo Izagirrek *Soinuaren lekuak: Elgetatik nora?* hitzaldia eskainiko du. Azkenik, Patxi Santamaria eta Inazio Tolosak *Elgeta* *ehun urte* ikuskizuna antzeztuko dute, Laja eta Landa-kandaren laguntzaz.

Goi mailako arte ikasketak laster Biarritzen

Irudiari lotuta dagoen hiria da Biarritz. Horren adibide dira Latino-amerikako Zinemaren Jaialdia, FIPA eta Argazki eta Bideo Topaketa. Biarritz garatzen ari den *Plateau Image* (Irudiaren Platoa) egitasmoaren barruan, goi mailako ikasketak sortzea erabaki dute BAB (Baiona, Angelu eta Biarritz) hiri elkargoak eta Frantziako Kultura Ministerioak. Hiru eta bost urte bitarteko ikasketak izango dira eta arte plastikoak eta multimedia landuko dira. Programa pedagogikoa Frantziako Gobernuak ezarriko du eta Pascal Convertetek garatuko.

Argitalpen honen edizioan lankide:

k u l t u r a

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Poltsa handi	▼	Hondo handikoa	▼	Denbora	▼	Musika nota	▼	Talde
	Salakuntzak		Hori argi		Garaikur mota		Eurasiako estatua		
	▶		▼		▼		▼		▼
	Kako itxura eman	▶						50	▶
	Pl., landare mota							Saturnoren ilargia	
Arabako herria	▼	Europakoa	▶	▼				▼	
Titiduna		* DEITURA							
▶		▼				(Infin.) Kendu	▶		
						Euskaraz eta kitto!			
* IZENA	▶			Bokala	▶	Gipuzkoako herria	▶	▼	Burdinolak
Gipuzkoako ibaia				Jainko grekoa		Gorotza			
▶				Bokala	▶	Suari dariona	▶	▼	Oxigenoa
				Garai, aldi		Italiako telebista			Sortu zintuena
Asiakoak	▶			▼				Aluminioa	▶
Pl., jostunen tresna								Zakur	▼
▶							Kortezubi-ko auzoa	▶	▼
							Röntgen		
Nikosia-koak	▶						▼		

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Berdin, era bereko. 2.- Katu ar. Leku horretan. 3.- Sarrera nahiz irteera. Diruzko zigor. 4.- Röntgen. Oinazea. Ogi, hitz elkarketan. 5.- Bibliako pertsonaia. Argizagi, astro. 6.- Naizen hau. Pozik. Bokala. 7.- Ero. ...-tak, erlojuaren hotsa. 8.- Jatorria adierazteko atzizkia. Donostiako auzoa. 9.- Lasaia.

GOITIK BEHERA

1.- Bizkaieraz, aran. Kontsonante bustia. 2.- Norat atzizkia. Aurrepiko ile. 3.- Ote eme. Lehen, zakurra. 4.- Baldintzetan. Barazki lekadun. Nitrogenoaren ikurra. 5.- Bizkor, laster. Pluralean, ohar-tasunaren etenaldia. 6.- Kontsonantea. Putrea. Musika nota. 7.- Euskal Herriko Unibertsitatearen laburdura. Gaizto, maltzur. 8.- Irudi geometrikoa. Bizkaieraz, iratzea, garoa. 9.- Alderantziz, hizki grekoa. Ipar Euskal Herrian eta pluralean, itxura.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudokua

9x9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar ditu-
zu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan iza-
nik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu erren-
kada eta zutabe berean, ezta dagokion 3x3-ko laukian
ere.

9	6	3					2	7
	7					3		
				5			8	
2					1	4		
				9				
		9	8					6
	5			1				
		6					3	
3	9					7	6	8

Oihartzuna

Mendian gora doazela, zazpi urteko
semeak aitari:

- Aita, aita... Zer da oihartzuna?
- Oihartzuna? Zure amari erantzuten
ausartzen den bakarra!

Pizzerian

Neska jogurtzane bat, bi mutil txitxi-
trinkorekin sartu da Donostiako pizzeriara:

- Arratsalde on. Bi pizza mesedez.
- Familiarrak? Ez, lagunak, baina
goseak amorratzen daude!

Soluzioak

T	R	A	N	K	I	L	A	V	A	K
T	A	R	A	M	A	R	A	V	A	K
Z	O	R	O	I	T	I	K	A	V	A
N	I	A	L	A	V	A	K	A	V	A
A	B	E	L	I	Z	A	R	A	V	A
R	M	I	N	A	V	A	K	A	V	A
A	T	E	I	S	U	N	A	V	A	K
K	A	T	A	R	H	O	R	A	V	A
O	R	O	B	A	T	E	K	A	V	A

T	I	T	A	R	E	A	K	A	V	A	K
A	S	I	A	R	A	R	A	K	A	V	A
O	R	I	A	A	K	E	A	K	A	V	A
U	R	K	O	A	A	A	A	A	A	A	A
U	G	A	Z	T	U	N	A	K	E	N	A
A	E	U	R	O	P	A	R	A	R	A	A
K	A	V	A	K	A	V	A	K	A	V	A
S	A	L	A	K	E	T	A	K	A	V	A
Z	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S

1. Zarnak. 2. Alara.
3. Mault. 4. Ardo.
5. Katak.

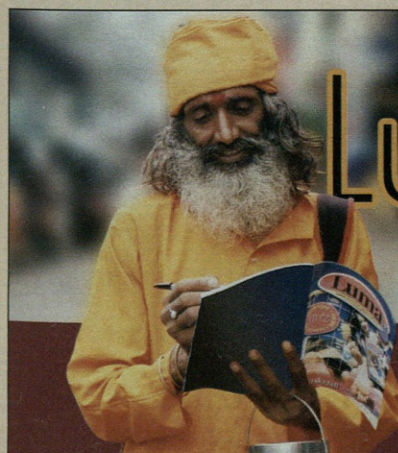
Bost bider
bost

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz
bera aterako zaizu.

1	2	3	4	5
1				
2				
3				
4				
5				

1. Pluralean, pisua.
2. Arabako kuadrila.
3. Emakume izena.
4. Mahats salda.
5. Moilak, nasak.

Lumanonahi

HARPIDETZAK
© 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

+ *lumat*
haurrentzako gehigarria

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
ZIHARA ENBEITA

Nabarniz (Bizkaia)

Antzinako bizimoduaren aztarnez betetako ingurua

Busturialdeko gida turistikoetan gura baino gutxiago agertzen den herria da Nabarniz. Gidetan ageri ez arren eskaintzeko eta erakusteko asko daukan herria da hala ere. Lea-Artibai eskualdearekin mugan, udalerriaren azaleraren erdia gutxi gorabehera Urdaibaiko Biosfera Erreserbaren barruan kokatuta dago. Hainbat arrazoi daude bertara ostera bat egiteko: hala nola, Iluntzar mendia, Ineritzeko leizea, Manuelezako kastroa eta Goikolea errota.

Iluntzar mendiak eta Nabarnizek ikuspegi ederrak eskaintzen dituzte.

Mendian kokatua dago Nabarniz –herriaren erdigunea itsasoaren mailatik 360 metrora dago– baina hondartzatik 10 minutura dago autoarekin joanez gero. Hurbil baina urrun dagoela esan dezakegu. Batez ere baserritik bizi izan den herria izanik, baserriaren krisiaren ondorioz populazioak behera egin du azken urteotan. Gaur egun, 200 biztanle inguru bizi dira bertan, zazpi auzotan sakabanatuta: Lekeri-ka, Merika, Eleizalde, Uribarri, Zabaleta, Intxaurrea eta Ikazurieta auzoetan, hain zuzen ere. Eleizal- den dago udaletxea eta berau dugu erdigunea. Bertan dago gizarte etxea eta bertan daude jatetxe zein tabernak.

Santimamiñeko koba ezaguneta- tik (Kortezubi) 3 kilometrora dago Nabarniz. Urdaibaiko itsasadarra- ren eskumako alde horretan aurki- tu dira historiaurreko aztarnategirik gehienak. Santimamiñe multzoan kokatzen dira hauetako asko, baita Nabarnizko Ondaro izeneko hai- tzulua ere. Dirudienez, Oma (Nabarniz eta Kortezubi) eta Basondo (Kortezubi) haranetako topografiak animalia basatien ehi- zan laguntzen zuen. Horregatik Santimamiñeko ehiztariak Nabarni- zen askotan ibili zirela pentsa daite- ke. Oma errearen isurialdean dago Ondaro haitzulo edota kobazulua. Ikazurieta auzoan, hain zuzen ere. Bertan Neolito eta Burdin Aroko

hezur aztarnak aurkitu zituzten bere garaian. Lehen nabarniztarrak bertan lurperatu zituzten ustea dago. Joxe Miguel Barandiaranek aurkitu zuen kobazulua 1920an eta Santimamiñeko taldearen barruan dago. Hilobi haitzulua da. Jendea- rentzako zabalik dago, baina ez da erraz topatzen eta onena joan ordu- ko baten bati edota nonbait galde- tzea da. Zati bat bakarrik dago zabalik. Barrurago joateko espeleo- logian ibilitakoa izan behar da gutxienez.

Marulezako kastroa

Burdin Aroan, Europa erdialdeko talde bat Busturialdean sartu zen (k.a. VI. mendean). Garai hartako

20, 30, 35, 40... eta
50 urtera arteko hipotekak.
Tasazio-balioaren
%100eraino
eta abalik gabe.

zeure erara
bbk
hipotekak

**etxetik botako
zaituzte**

Hainbat bitxikeria ikus daiteke Nabarnizen. Ezker eskuin: Maruelezako kastroa, Goikolea errota eta Mikel Deunaren basiliza, jolastoki atzean.

eraikuntza militarrek dira topatu diren bakarrak. Kastro zelta hauek bide nagusiak domeinatzeko leku estrategikoak ziren. Hauetako bi Nabarnizen daude. Iluntzar mendian bata eta bestea berriz, Arrolamendian. Maruelezako kastroa (Arrolamendia) Arratzu, Aulesti eta Nabarnizko udalerrien mugan dago. Belarrek irentsitako harresiak ikus daitezke bertan. Erdi Aroan ezaguna zen dagoeneko eraikuntza hau. K.a II mendeko zeramika zatiak ere topatu zituzten 1982. urtean. Baita erromatarren garaiko aztarnak ere (Venusen estatuatxoak) eta erromatarrek ere bertan egon zirela uste da. Erromatarren garaiko eta aurreragoko ezer gehiagorik ez da topatu oraingoz.

Iluntzar mendia

Historia arrastoengatik bakarrik ez, naturak eskaintzen dituen altxorrengatik ere ezagun da Nabarniz. Balkoi edota terraza ezin hobea da Iluntzar mendiaren tontorra. Bizkaiko kostaldeko mendirik altuena dugu berau (728 metro ditu). Bertara joateko autoa Eleizalden uztea da onena. Gorostizako Andra Mari elizaren atzetik Merika auzorako bidea hartu beharko dugu ondoren. Merika auzoan sartu garela dioen kartelaren ezkerretan egurrezko beste kartel bat ikusiko dugu. Iluntzarrera

eramango gaituen bidea erakutsiko digu honek. Txalet eta baserri arte-
tik hasiko dugu gure ibilbidea. Bidea margo zuri gorriekin markatuta dago. Antzinako bideak eta pistak nahasten dira ibilbidean zehar. Pinuak ere gura baino gehiago. Beraz, nahiko gora heldu arte ez dugu paisaiatz guztiz gozatzeko aukerarik izango. Merezi du ahalegin hori egiteak.

**Ineritzeko leizearen ahoa
aurkituko dugu Iluntzar
mendi gainaldean. 350
metroko sakonera dauka,
Bizkaiko luzeenetakoa beraz**

Besteak beste, Ineritzeko leizearen ahoa aurkituko dugu gainaldean. Eskualdeko ADES espeleologia taldearen arabera, 350 metroko sakonera dauka leize honek. Bizkaiko luzeenetako bat dugu, beraz. Aske dabilzan zaldi zein behiak ere aurkituko ditugu bidean, animaliek urmael bat baitaukate egarria asetzeko premia dutenerako. Nabarnizen zaldi probetarako zaletasun handia dago eta horrek lagundu egingen du zaldienazienda mantentzen.

Gailur lau eta zabala dauka Iluntzarrek. Mendirik garaienen itxurakoa. Gailurra bera ikusgarria bada ere, are ikusgarriagoa da bertatik ikus daitekeena. Iparraldetik kostaldea ikusten da; ekialdetik aldiz, Arnoko mendiak; hego-ekialdetik, Bedartzandi eta Urregarai; hegoalde-
tik, Oiz mendia eta Lea bailara; hego-mendebaldetik, Gorbea aldea, Sierra Salbada eta Ordunteko mendiak; eta azkenik, mendebaldetik, Sollube eta Ereñozar mendiak eta Mundakako itsasadarra. Horretaz guztiaz gain, kastro zelta baten aztarnak ikusteko parada izango dugu gailurrean.

Iluntzar mendia dugu Nabarnizko ezagunena, baina beste hainbat ibilbide ere badaude herrian zehar egiteko eta garai bateko bizitzaren aztarnak ere nonahi aurki ditzakegu Nabarnizko inguruetan. Baserriak, garaiak, labeak, errotak, perratokia edota sagardotegiak, besteak beste.

Goikolea errota

Omako haranean daude errotarik nagusienak. Izan ere, Omakoa da emari nahikoa daukan ubide bakarra. Antzina, Nabarnizko baserriarrak bere abereak aiez beterik zituztela jaisten omen ziren Omara. Errota pribatuak ziren eta, beraz, baserriarrak zerbait ordaindu behar zuen berak eramandakoa ehotzeagatik.

Garauaren zati bat izaten zen beti. Errotariak bestetik errenta ordaintzen zuten ura eta lur saila erabiltzeagatik. Errota bi daude Oman: Aurtenerrota eta Goikolea. Gaur egun erabiltzeko moduan dagoen bakarra goiko argazkian ikus daitekeen Goikoleakoa da. Nabarnizko elizateko errotarik garrantzitsuenak izan zen bere garaian. Orain 30 bat urte ingurura arte martxan zebilen. Jabeak, Bitorio Goikoleak, uraren indarra ehotzeko bakarrik ez, argi indarra lortzeko eta makinaria martxan jartzeko ere erabiltzen zuen. Zerratoki moduan ere erabili zuen errota. Ur nahikorik ez zegoenean gasoliozko motorra erabiltzen zuen.

Mikel Deunaren baseliza

Eraikin erlijiosoak ere bat baino gehiago dira herrian. Gorostizako Andra Maria elizaz gain, auzoetako baselizak ere badira. Auzoetako lau baseliza behintzat bazeuden bere garaian Nabarnizen, baina horietatik bat desagertu egin da: Merika auzoko Gregorio deunaren baseliza, alegia. Ikazueta auzoko Cristobal deunaren baseliza eta Santiago baseliza dira gaur arte mantendu direnak.

Mikel Deunaren baseliza orain gutxi berreraiki eta berritu dute. Uribarri auzoan dago berau, Eleizalde eta Ikazurietak topo egiten duten lekuan. Jolastokia eta atsedena hartzeko tokiak daude bertan. Asentzio egunean erro-

meria ospatzen zuten bertan. Erromesek eraikuntzari buelta bat ematen zioten eta meza ospatzen zen. Halaber, ura eta gatzak bedeinkatzen zuten bertan soroetara botatzeko. Baina horietako erromeri egun batean borroka bat egon zen eta pertsona bat hil zen. Ondorioz, Apezpikuak debekatu egin zituen erromeriak.

Kultura, historia, erlijioa... Nabarnizera joateko arrazoi nahiko dira, baina beste bat ere badago. Jateko ere leku aproposa da eta Nabarniz. Asko dira bertako jatetxeetara "indiarak" (indaba edo babarrunak) jatera hurbiltzen direnak. Ibilaldi luze baten osterako, ez dago hoberik indarrak berreskuratzeke. ■

AQUARIUM

Karlos Blasco de Imaz Plaza, 1
20003 Donostia / San Sebastián (Gipuzkoa)
Tel: 943 44 00 99 • aquariumss@aquariumss.com • web orria: www.aquariumss.com

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

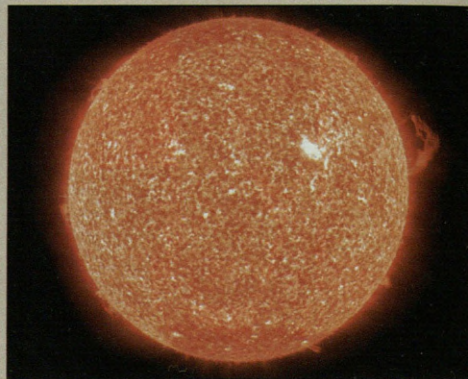
ZIENTZIA

Bere kabuz hozten den botila posible ote?

EGUZKIAK egunero jotzen du gure Lurra, baina “debalde” eskaintzen digun beroa oso gutxi aprobetxatzen dugu. Beroak berotzeko edota hozteko balio dezake eta azken urte hauetan Rensselaer Institutu Politekniko Steven Van Dessel-ek zuzendutako taldeak eguzkiaren beroa aprobetxatzen duen teknologian aurrerapen interesgarriak lortu ditu.

Hain zuzen ere, ia lodierarik gabeko mintzetan eguzki-zelulak eta bero-ponpak itsatsiz klimatizazio sistemak lortzeko bidean aurrerapenak egin dituzte.

Mintz estuetan aurrerapenak lortzeak estaldura termiko ia gardenak ekoiztea

ahalbidetu dezake. Aplikazioen esparrua bukaezina da: artikulua honen izenburuan aipatu dena, hots, botilak beren kabuz hoztea edota berotzea; etxeetako berogailu eta aire girotuko sistemak ordezkatzeari; edota sateliteetan energia iturri gisa erabiltzea, besteak beste. **I**

Osasuna

JABIER AGIRRE

Aurpegi eta hortzetako disarmoniak

AURPEGIKO eta hortzetako disarmonia hitz konplexuarekin izendatzen den arazoak oinarri genetikoak du, baina badira okerragotzen duten ohitura txar batzuk –esate baterako hatzak zupatzeari, edota denbora luzean, baita urtetan ere, txupetea erabiltzeak–, aurpegiko hezurren hazkunde normala mugatu egiten dutelako.

Biztanleriaren portzentaje esanguratsu batean ez da forma-anormaltasun nabarmenik antzematen, baina hala ere aurpegiaren hainbat atalek ez dute behar bezalako orekarik beraien artean, eta horrek eragin estetikoak eta funtzionalak dauka pertsonarengan. Zorionez, gaur egun asko hobetu dira era horretako ebakuntza kirurgikoen emaitzak: ospitalean egin beharreko egonaldiak laburragoak dira eta orbainak minimizatu eta operazioaren iraupena gutxitu egin dira, arazo horiei konponbidea emateko egiten den kirurgia ortognatikoak izandako aurrerapausoei esker.

“Aurpegi-hortzetako disarmoniak oso kasu gutxitan konpontzen dira ebakuntza kirurgikorik gabe”, dio Nafarroako Unibertsitate Klinikako Carlos Concejo dok-

toreak. Horregatik, hezurren garapenak harmonia galtzen duenean baraila masailazurra baino gehiago haziko da –alderantziz ere gerta daiteke– eta garapen disarmoniko horren eraginez hortzek ez dute beren lekuan ongi ahokatuko. Gerta liteke pazienteak ortodontista baten gana joatea aurrean, bere hortzak leku egokian kokatuta ez daudela

nabari duelako, baina ortodontistak kirurgialariarengana bidaliko du gaixoa. Beste kasu batzuetan, ordea, aurreneko fasean –9 hilabetetik urte eta erdira iraun dezake fase honek– kirurgia-aurreko ortodontzia bat egingo zaio pazienteari, hortzak behar bezala lerrotzeko. Behin goiko eta beheko hortz-arkuak behar bezala lerrotatuak daudenean hasiko da kirurgialariaren lana, eta hezurak lerrotatzea izango da helburua. Hala, ebakuntza-gelatik irteten ondoren oklusioa ezin hobea izango da, hortzak eta hezurak behar bezala lerrotatuak egongo baitira. Amaitzeko, eta ortodontistaren eta kirurgialariaren artean, kirurgia osteko ortodontzia egingo diote azkeneko desorekak zuzentzeko.

Nitrogenoa ala airea gurpilek puzteko

IRAKURLE BATEK BAINO GEHIAGOK puztu izango ditu bere gurpilek nitrogenoarekin eta gurpiletako tapoi berdeak horren adierazle dira. Hala ere, tapoi berdedun jabeek nitrogenoa erabiltzearen zergatiak galdetuz gero, inork gutxi du erantzuna. Lerro hauetan datu batzuk ematen saiatuko gara, aipatu gaia argiago gera dadin.

Nitrogenoa kamioi, hondeagailu eta abioietan aspalididatik erabiltzen da eta horren arrazoiak airea presio eta tenperatura altuetan oso errektiboak izatean datza. Errektibotasunak gurpiletako kautxua, aluminioa eta altzairua kaltetzen ditu eta beraz, bero eta tenperatura baldintza gogorretan lan egiten duten ibilgailuetan saihestu egin behar da elementu errektiboak erabiltzea. Izan ere, airea gurpiletan sartzen denean oxigenoa eta nitrogenoa ez ezik urbaporea ere sartzen da eta honek areagotu egiten ditu herdoiltzeko mekanismoak.

Bestalde, nitrogenoaren molekula oxigenoarena baino handiagoa denez, zailagoa du ihes egiten gurpilen kautxu edo balbuletatik. Gure automobilek ez dituzte, oro har, ibilgailu handien lan baldintza gogorak izaten eta beraz, gure gurpiletako airearen errektibotasuna ez da hain larria. Hala ere, badago nitrogenoaren alde egiteko beste arrazoi bat: nitrogenoz puztutako gurpilen presioa ez dago ia kontrolatu beharrik eta aldiz, airez puztutakoena bai.

Eta gainera gurpilek nitrogenoz puztearen kostua ia hutsaren trukekoa da. ■

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Hibridoaren kemena

IKUSGARRIAK DAUDE oraintxe artasoroak. Uda urtsu honek beltz kolore ederra eman die artalandareei, are gehiago babarruna lagun dutenei, hauek lurtean pilatzen duten nitrogenoak hostajeari aparteko kemena eranstean baitio. Adi ikusi artasoroak. Adi eta ikasi. Artalandare guztiak kolore berekoak, garaiera berekoak, eite berekoak, batera loratuak... baldin badira elkarren kopia diren landare hibrido osatutako artasoro bat izango da. Aldiz, ezaugarri hauetan landaretik landarera alde nabarmenik baldin bada artabarietate desberdinen kabi da soroa.

Lagun batekin etxeko soroari begira, hibrido dortsuen gaia mihira. Gai hauetan ohikoa denez mihia miztotu. Bideko begi miaztaileei etxeko bordako ikusmira kentzeko irrikan da adiskidea. Mendian izaki, hesi zuzen hiritarra baino, basotxo batez eraikitako estalki bati aproposagoko ustea eman genion. Zuhaiak eta zuhaitzak, hosto iraunkorrekoak eta biluzten direnak, zabalak eta luzeak... Itxura naturaleko nahasketa. Nahaste-borrastea borobiltzeko azkar eta garai haziko den zuhaitz bat aukeratu behar eta Leilandgo sasi altzifrea begiz jo (*x Cupressocyparis leylandii*). Hesietan ugaria da konifero hibrido hau. Izenaren aurreko ixak adierazten duenez, bi espezie arteko

hibridoa da, *Cupressus macrocarpa* eta *Chamaecyparis nootkatensis*. Bien batzetik dator genero hibridoaren izen berria eta leylandii berriz 1925ean Galesen hibrido hau bazenaz jabetu zen C.J. Leylanden omenez. Landareen familiatan urrun samarreko bi generoen arteko hibridoa izaki, kemen handiko landarea da sasi altzifre hau, ia edozein lurretan eta giroan sasoiko hazten da.

Hibrido edo nahasketaren kemen hau nola garatzen den zehatz-mehatz ez dakigu, baina izaki desberdin samarren nahasketa sexualak sortzen duen bultzada dela jakina da. Nahasketa honetatik datozen lehen belaunaldikoek aurreko zituzten aita-ama biak baino hazkunde handiagoa izango dute: garaiago, hosto handiago, lore gehiago... Geuk garatu nahi dugun ia ezaugarri oro landu dezakegu hibridazioarekin. Kemen honi esker, behingoz, handia eta makala ez doaz batera.

Leilandgo sasi altzifrea.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Iraganaren lapurreta

TEL EL-AMARNA (EGIPTO) 1932. Ludwig Borchardt alemaniarrek Nefertitiren busto ederra aurkitu eta Berlinera eraman zuen. Orduan, Egiptoko Antzinako Gauzen Zerbitzuak ez zuen oztoporik ipini. Baina egun, Kairoko gobernuak artelan baliotsua itzultzea eskatu du, maileguan bederen. Pieza eskuetan izan nahi du datorren azaroan, hain zuzen, Alemaniako Arkeologia Institutuaren mendeurrena beteko denean. Ikusteko dago bi parteak ados jarriko ote diren.

Azken aldian, epaiketak zabaldu dira arte merkatuaren hainbat izen garrantzitsuren aurka, Cordobako mezkutaren habeak enkantean salduko zirela iragarri da, Greziako poliziak antzinako piezen trafiko sarearen aurkako operazioa burutu du... Bereziki XVIII eta XIX. mendeetan edozein abenturazalek ez zuen oztopo handirik pieza historiko bat topatu eta haren jabe bihurtzeko, aginte lokalari azalpen handirik eman gabe. Modu horretan, artelan garrantzitsuek Grezia eta Egipto bezalako jatorrizko herrialdeak utzi eta Mendebaldeko museoan parte izatera pasa ziren. Beranduago hasiko ziren jatorrizko herrialde horiek espoliazioa salatu eta piezak erreklamatzeko. Hona hemen obra historikoen lapurreta adibide nagusienetakoa:

✓Machu Picchuko hiri inka aurkitu zuen 1911n Hiram Bingham AEBetako Yaleko Unibertsitateko graduatu gazteak. 173 pertsonen momia eta objektuak eraman zituen bere fakultatera, Peruko agintariei urte eta erdiko epean itzuliko zituela aginduz. Ia 100 urte pasa dira eta

Nefertitiren busto ezaguna Berlingo Museo Egiptiarrean dago egun, baina Egiptoko Gobernuak pieza itzultzea eskatu du. Nefertitirena, ordea, ez da polemika bakarra.

Peruko Gobernuak oraindik 2.000 pieza inguruko altxorra eskatzen dio Yaleko Unibertsitateari.

✓Denderako zodiakoa Egiptoko izen bereko antzinako hiribilduan topatutako 3,60 metroko harritzarra da, zeru osoa irudikatzen duen Kristo aurreko obra bakarra. Tropa napoleonikoek topatu zuten 1798an eta bitan zatitu ondoren Frantziara eraman zuten. Luis XVIII.ak erosi zuen 1822an 150.000 liberaren truke eta Louvre Museoa dago egun.

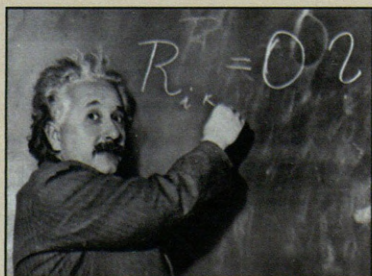
✓Miloko Venus ezaguna ere Louvren dago. Melosko uhartean topatu zuen bertako nekazari batek, baina frantziarrek berehala begiz jo zuten. Turkiarren agintean zeuden melostarrak gatazka gogorra izan zuten frantziarrekin. Frantziarrak irten ziren garaile eta estatua bera galtzaille, besoak galdu baitzituen.

✓Rosetta harria egipziarra izanik ere, 1799an aurkitu eta ingeles eta frantziarren arteko gatazka eragin zuen. 1802an iritsi zen Londresera.

✓Atenasko Partenoiko frisoak egoera kaskarrean topatu omen zituen Thomas Bruce Elginen konteak 1799an. Horregatik Ingalaterrara eramatea erabaki zuen. Lord Elginen bere lorategian ipini ondoren, 1816an British Museumek erosi zituen 35.000 liberagatik.

Kasu hauetan guztietan aginte lokalek piezak erreklamatu dituzte, kasu gehienetan epaitegi-tara joz. Salbuespena Mussolinik 1937an Italiara eramandako Aksumeko (Etiopia) obeliskoa da. 2005ean itzuli zuten italiarrek. Salbuespen hutsa baino, aurrekari izan dadila. ■

ARRASTOAK

ALBERT EINSTEIN (1879-1955) zientzialari handiak zera idatzi zuen eskutitz pribatu batean: "Izarretan bilatu behar da Lurrean ukatzen zaiguna". Guztira Jerusalemeko Unibertsitate Hebreoak Einsteinek lagunei idatzitako 3.500 orrialde gorde ditu orain arte eta berriki argitaratu eman. Izarretara begira pasa zuen denboraz gain, Lurrean ere bereak egin zituela erakusten

dute gutunok. Testuotan orain arte ezezaguna zen Albert Einstein aita, senarra eta amorantea ageri da. Besteak beste, tabakoa uzteko ezintasuna kontatzen du Alemaniari jaiotako jenioak eta ezin du onartu semea eskizofrenikoa denik. Gainera, gutunotan garbi ageri da bai bigarren emaztea, bai alaba, bere maitasun abenturetan konplize zituela.

Joseba Azkarraga

Agurain (1950). EAKo kidea. Eusko Jaurlaritzako Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzako sailburua. PPK azken hauteskundeak galdu zituen arren, estatuko botere-gune inportantetan dagoela esan digu, judikatura da horietako bat. Batasuna legalizatzen ez den bitartean, Gobernuak ez duela, antza, espetxe politika aldatuko aipatu diogu: "Hori txantajea da. Presoen gaia ETA eta Gobernuaren arteko negoziazioaren bidez konpondu behar da, normalizazio politikoa aldiz esparru politikoan erabaki behar da, eta hori politikooi dagokigu, kasurako PSOeri" esan digu.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

«Krisia ez dago bake prozesuan, Gobernuaren jokabideetan baizik»

EA eta EAJren arteko koalizioa hizpide abiatu dugu elkarrizketa. Une horretan ez genuen ezagutzen EAKo Batzar Nazionalak herri eta foru hauteskundeetan bakarka joateko hartutako erabakia. EAJrekiko harremanetan EA *Harrizko gonbidatua* edo *Troiako zaldia* ote den itaundu diogu solaskideari: "Ez bata ez bestea. EA gobernuko bigarren alderdia da. Hezkuntza, Ingurumen nahiz Justizia eta Lan esparruetan ardua garrantzitsuak dituen. EA leial ari da lanean, koalizio gobernuetan funtsezkoa elkarrekiko konfiantza baita".

Zer egin dezake Eusko Jaurlaritzaren Justizia Sailak Rafael Verari hirugarren gradua eman izana salatzeaz edota euskal preso politikoen espetxe politika kritikatzeko gainera?

Bada, salatu eta salatu. Urteak darमतzagu hori egiten, justizia ez baita behar bezala aplikatzen. Espainiako Gobernuak -PP edo PSOEren del berdin- oso gaizki ari dira eskubide eta askatasunaren ezarpenetan. Oraingo gobernuak berebiziko interesa du bere presoen zigorrak arintzeko. Rafael Vera edo Rodriguez Galindo-

renak, esaterako. Aldiz, legeen erabilpen interesatua medio, euskal presoak kaltetzeko interesa du. Gure gobernuaren zeregina hori salatzea da, beste batzuk isiltzen baitira.

lñaki de Juanaren kasua, esaterako. Auzi hau bidegabekeria da. Epailiek lotsatu beharko lukete eta zer esanik ez askatasunaren eta eskubideen bermatzaile izateaz harro den PSOEn gobernuak. De Juana edo Parot presoekin edota preso sozialekin gertatzen dena onartezina da. Presoak deli-

tuen zigorra bete ostean kartzelan egotea ez dator bat zuzenbidezko estatuaren izaerarekin, askatasun gabezia duen estatuarekin baizik.

Datorren maiatzeko foru eta udal hauteskundeek eragin al dezakete bake eta normalizazio prozesuan?

Ez dut uste. Bake eta normalizazio prozesuak bere bidea darama, eta bi bide ondo bereiziak ditu. Batetik, ETA eta Gobernuaren artekoa, dagoeneko gauzatzen ari dena eta epe ertainean emaitzak ekartzea espero duguna. Bestea, alderdiek burutu beharrekoa da, funtsezkoa eta hauteskundeetan eragin behar ez duena, edo alderantziz, hauteskundeek ez dute normalizazio prozesua eragotzi behar.

Normalizazio ezak Batasunaren parte hartzea baldintzatzen du alabaina.

Estatu demokratiko batek pertsona guztien parte-hartzea bermatu behar luke ordea.

Batasuna izenez edo beste batez izan behar du Batasunak hauteskundeetan?

Batasuna bezala. Onartezina da *ad hoc* lege bat sortzea inor zigortzeko. Estatuan ez da alderdientzako lege bat onetsi, alderdi konkretu bat legez kanpo uzteko lege berezi bat baizik. Hortaz, txandrio hau egin duenak, hanka sartu duenak, konpondu behar du, hau da Espainiako Gobernuak. Gobernuak ezin digu bere akatsak zuzentzeko eskatu besteoi. Eta nahiz legea onartu zenean PP Gobernuan zegoen, legeak PSOEn babesa izan zuen. Beraz, aukera erreal bati egitatearen bidez eman behar dio bide, Batasunari hauteskundeetan parte hartzen utzi behar dio, besterik gabe.

Espainiako Gobernuaren asmoa ikusita, Batasuna oraingo legearen markoan legalizatzea "behartu" nahi du.

Hori txantajea da, onartezina. Onartezina den bezala Batasuna legalizatuz gero, presoen mugimenduak izango direla adieraztea. Batasuna ez da legalizatu behar, Batasunari gainerako alderdiok ari garen esparruan aritzea baimendu behar zaio, eta hori ez da Batasunaren erabakia, Gobernuak dioen bezala, Gobernuarena baizik. PSOEek PPren zaintza du eta ezinta-

"Batasunari gainerako alderdiok ari garen esparruan aritzea baimendu behar zaio, eta hori ez da Batasunaren erabakia, Gobernuarena baizik"

sun izugarriak berau gainera kentzeko. Gobernu sozialista noraezean eta alderrai dabil, egun batean pausoak alde batera ematen ditu eta biharamunean bestera. Krisia ez dago bake prozesuan Gobernuaren jokabideetan baizik.

ETA eta Gobernuaren arteko elkarriketak hasiak ote dira?

Jakina. Bestela nola iritsi gara une honetara? Ni elkarriketan aspalditik ari direla esan dudalako kritikatu izan naiz. Bestela, nola? Bat-batean, abuztuan biltzen dira edo ez dira biltzen!?. Logikoa da gainera PSOEek ETArekin akordio bidea bilatzea. Eta hori gauzatzeko ari da.

Uneon nola egon daitezke elkarriketak? Ideiari ez.

ETak dio prozesua krisian dagoela.

Horiek barne kontsumorako hitzak dira, ETA nahiz Batasunaren aldetik. Jakina, prozesua ez da erraza, ez samurra. Entzutegi Nazionalaren jarrerak, 18/98 sumarioak, eskubideen murrizketak eta debekuek, horiek guztiek krisi egoera sorrarazten dute. Baina benetako krisia bestelakoa da, eta sor daiteke baldin eta PSOEn Gobernuak prozesu

honetan alde bat garaile atera daitekeela pentsatzen badu. Hau da, partida honetan gol askoz irabazi dezakeela pentsatzen badu, bada krisia izango da. Espainiako Senatuko presidente Javier Rojok "Zuzenbidezko estatuaren garaipena terroristen aurka izango dela" dioenean, oker ari da. Akordio batek ETari bukatzeko aukera eman behar dio, eta hori ezin da irain eta umiliazioaren bitartez egin, bestela ez dago irtenbiderik.

Zapaterok iragarri zuenez prozesua luze joango da. Tempoa da gakoa, politikan berealdiko aldagaia.

Bai, tempoa funtsezkoa da, baina prozesuak indarrean izan behar du. Prozesua ageri da ibilian eta gizarteak hauteman behar du zerbait ibili dabilela. Gizarteak ez badu hori antzematen bizkarra eman diezaiokie prozesuari eta utzi egingo dio prozesuan sinesteari. Bake prozesu baten garapenak ez badu gizartearen babesa, honen porrota izango da.

Gizartearengana jo beharko da prozesua bultzatzeko? Esperantzarik ba al dago?

Esperantza badago. Eta ez da baztergarria gizartearengana jotzea, bere

"Benetako krisia etor liteke baldin eta PSOEren Gobernuak prozesu honetan alde bat garaile atera daitekeela pentsatzen badu".

parte-hartzea bilatu behar da, gizar-teari deitzea, kontzeptu bezala, ondo dago, beharrezkoa da. Ni baikorra naiz. Hau da, prozesuak zerrahortz ugari ditu, bertan behera gelditzeko interes asko dago, eta krisiak eta geldialdiak izango direla ere badakigu, baina gizar-tearen borondatea gailenduko da, euskal gizar-tearen gehiengoaren nahia prozesua gauzatzea delako. Beraz, gizartea prozesua irabazten ari da, prozesua ez da gelditua.

Alderdien mahaiaren osaketa da prozesuaren beste gakoetako bat.

Bai. Dudarik gabe. Gakoa ETArek amaiera izanda ere, beste gakoa akordio politikoa lortzea da. ETArek arazoa politikoa da eta gatazkaren erroetara jo behar dugu. Bestela arazoa hibernatuko da eta berriz ere esnatuko. Horrek alderdi politikoen arteko negoziazioa eta akordioa eskatzen du, eta hor negoziagarri ez den puntu bat dago: euskal gizar-teak erabakitze duen ahalmena. Hori ezin da negoziatu. Herritarroi eskubide hori dagokigu, eta modu praktikoa batean onartzen ez zaigun bitartean gatazkak bizirik segituko du. PSOEk ez dio zinez auzi honi aurre egin nahi, presionatzen duten sektoreen beldur baita: PP, hedabideak, judikatura... Horiei aurre egitea PSOEren egitekoa da ordea, ez gurea.

Abertzaleek mahaian aurreakordio batekin eseri beharko luketela esan du Begoña Erraztik.

Ados nago. Ez erabatekoa, baina akordiorako oinarritzko batzuk adostu behar genituzke: hala nola, metodologia, zenbat mahai behar diren

LAN ISTRIPUEN PREBENTZIOA

"Politika bat adosteko gonbitea egiten diet sindikatuei"

Kezka handiz bizi ditut lan istripuak. Azkenaldion gorakada izan da tamalez. Egiari zor, istripuen kopurua nabarmen murriztu da iaztik hona -%40 gutxiago dira-, hildakoak izan diren istripuak barne. Eraikuntzan eta industrian txokeko planak ezarri dira, baina tamalgarria da gure sailaren aurkako sindikatuen kritikak entzutea eta Espainiako Gobernuaren aurka bat ere ez. Areago, honek lan istripuen prebentzioaren politika integrala ezartzeko bitartekoak ukatzen dizkigunean. Sindikatuek lan inspektzioa gure esku izatea aldarrikatu behar lukete, oraindik administrazio zentralaren esku

baitago. Sindikatuen jarrera ez da leiala, areago akordio batera iristeko gure nahia azaldu ostean. Kritikak legítimoak dira, baina mingarriak dira zuzenak ez badira. Gure sailak enpresa zigortuen erregistroa osatu du, legea bete ez duten enpresak ez daitezen zigorretik libratu. Estatuko lan administrazioak erregistro hau bertan behera uztea exigitu digu, bere eskumena dela dio. Baina, hara, euren ez badute legea aplikatzen, guk egingo dugu. Enpresariei legea bete dezaten eskatzen diet eta sindikatuei berriz, garatu beharreko politikak gurekin adosteko gonbitea egiten.

eta egutegia, areago, alderdi abertzaleen arteko akordioaren gutxienekoa zehaztea.

Hori Lizarra-Garaziko Akordioaren eskemara itzultzea da nolabait.

Lizarra-Garaziko Akordioan haratago joan zen abertzaleen artean. Orain mahaia abiatzeko minimoaz ari gara, gero akordioak gehiago ekar lezake.

Mahaia edo mahaiak?

Gu herri bat gara. Gure kontzeptua ez da EAE, gure herriaren kontzeptua Euskal Herria da. Beraz, logikoki, lehen planteamendua mahai bat izatea da. Ondoren Euskal Herria osatzen duten errealtate politikoak kontuan hartu behar dira eta horiek aztertze mahaia osatzea komenigarria da.

EAJ, Batasuna eta PSEren *ménage a trois* formula behar da hala ere.

Nire inpresioa da *ménage a trois* baino *ménage a deux* dagoela, Batasuna eta PSEren artean batez ere. Beraiek badakite, prozesuaren arrakastaren ondorioz haiek direla bereziki irabazle aterako direnak. Prozesuaren foko katalizatzaile nagusiak biak dira. Publikoki dioten baino harreman gehiago dute. Patxi Lopezek dioenean ez dela Batasunarekin berriz hitz egingo legala izan arte, gezurretan ari da. Hitz egiten ari dira, eta segi dezatela hitz egiten.

Gakoa ere EAJren zeregina izaki, EAK zein neurrian eragiten du subiranotasunaren gaian EAJren baitan?

EAK eragiten du EAJren baitan eta bestelakoetan ere bai. Bake prozesua abiatzeko elkarrizketetan eragin dugu. Eta EAJ eta Batasunaren arteko akordioa lortzeko eta lehen aipatu dudan abertzaleen arteko gutxieneko akordioa lortzeko ere eragiten ari gara. ■

gure!
arteak
euskaraz

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

Mezua eta irudia sakandarrak erakartzeko

Nafarroako Euskara Zerbitzuen egoera ez da suziriak botatzeko modukoa. Gehientsuenek diru-laguntza eskasak jasotzen dituzte, eta baliabide urriak dituzte. Dena den, egoera horretan ere lan bikaina egin daiteke, eta horixe erakusten du egunero Sakanako Euskara Zerbitzuak.

JON GONZALO

modelo d eredua
la mejor opción hoy por hoy

Soy TxeChu: el dragón que acaba de llegar a Sakana. Tengo dos cabezas, no una como el resto de los dragones y estoy muy orgulloso de ellas. Mis cabezas me hacen especial, ya que cada una de ellas habla en una lengua: una en euskara, y la otra en castellano. En eso me parece a la mayoría de los niños y niñas de Sakana, y es que la mayor parte de ellos estudia en el modelo D y, por eso, saben euskara y castellano.

TxeChu naiz. Sakanara berriki etorri den harenaga. Bi buru ditut, ez bat, gainontzeko harenagatik bezala eta oso harro nago horretaz. Horrek berezi egiten nau. Bifu bakoitzak hizkuntza batan hitz egiten du: euskara, euskara; bestetik, gaztelaniaz. Horretan Sakanako haur gehienak antzeko naiz. Izan ere, Sakanako haur gehienek D ereduan ikasten dute, eta, beraz, euskaraz eta gaztelaniaz badakite.

Txe

CHU

Mank

dragoina

Hay algo que nos une más que la autovía.

Matricúlate! Aprende **euskera!**

SAKANAKO EUSKALTEGIAK

Itxasi Euskaltegia (AEK) García Ximénez 46, 31800 Alsasua. T. 948 46 82 98
Constantino Salinas Euskaltegia (UGT) Erkuden 6, 31800 Alsasua. T. 948 46 71 20

Sakanako Mankomunitateak ematen dituen diru laguntza buruzko argibideak 948 46 48 40 telefonon
Informate sobre la convocatoria de becas de la Mancomunidad de Sakana en el teléfono 948 46 48 40

Mank
Sakanako Mankomunitateak

www.sakana-mank.com

Ezkerrean TxeChu dragoia, haurrak D ereduan matrikulatzeko kanpainarako sortutako irudia. Eskuinean, helduak euskaltegia erakartzeko sortutako kanpaina. Bi kanpainen sortzailea Unai Abartzuza da.

AZKEN URTEOTAN, ekimen berritzaile ugari jarri dituzte martxan Sakanan, eta besteak beste, ahalegin berezia egin dute irudia eta komunikazioa indartuz jendearengana iristeko. Ondo egindako lan horri esker euskararekiko kontzientzia piztu dute bailarako herritarren artean.

80ko hamarkadaren hondarrean sortu zen Sakanako Euskara Zerbi-

tzua. Hasiera batean, lan egiteko ez zuten erraztasun handirik, baina urteak aurrera joan ahala gauzak asko aldatu dira. Gaur egun, Sakanako Euskara Zerbitzua bailarako hainbat ekimenen sortzailea da, eta ehunka herritarri laguntza eskaintzen dio. “Oso dinamikoak garela uste dut. Urteotan proiektu asko sortu eta gauzatu ditu-

gu, eta jendeak ondo ezagutzen du gure lana. Horregatik, arazoren bat edo kezka bat dutenean guregana jotzen dute”, azpimarratu digu Castillo Suarez Sakanako Euskara Zerbitzuko teknikariak.

15 udal eta 23 herritan banatuta, 20.000 biztanle ditu Sakanako bailarak. Euskarak presentzia handia du

Irudiaren eta komunikazioaren garrantzia

Euskara Zerbitzuak bere hastapenetan jendearengana iristeko zituen arazoak ikusita, bide berriak jorratzea pentsatu zuten zerbitzu honen arduradunek. Komunikazioaren eta irudian aholkularitza behar zutela jabetu ziren, eta gabezia hori konpontzeko Unai Abartzuzarengana jo zuten. Abartzuza komunikazio eta irudi aholkularia da, eta azken urteotan enkargu dextente egin ditu Sakanako Euskara Zerbitzuarentzat. "Lehenik eta behin, mankomunitateko irudi korporatiboa aldatzeko eskatu zidaten. Proposamen apurtzaile bat egin nuen, eta gustatu egin zitzaion. Geroztik, beste lan asko egin ditut", azaldu digu Abartzuzak. Besteak beste, Txehu dragoia, autobidearen leloa eta etorkinak euskalduntzearen aldeko kanpaina bere sormenaren fruituak dira.

Euskara Zerbitzuarentzat egiten duen lanari buruz hitz egiten duenean agerikoa da Abartzuzaren poztasuna. "Oso gustura aritzen naiz lanean Euskara Zerbitzuarentzat. Lan egiteko era ezberdina da. Nik bezero asko ditut, eta ez dut

beste inorekin hainbesteko konplizitateirik lortu. Normalean, bezeroak oso kontserbadoreak dira, eta muga asko jartzen dizkizute. Euskara Zerbitzuan, berriz, ausardia handia dute, eta ia-ia nik nahi dudana egiten uzten didate".

Izan ere, Euskara Zerbitzuen etorkizun osasuntsua bermatzeko ausardia ezinbestekoa da. Ekimen berritzaileak sustatu, eta dinamika berriak sortu behar dira. Castillo Suarezren esanetan, "Nafarroako Euskara Zerbitzuen egoera ez da suziariak botatzeko modukoa, baina horren aurrean hartzen dugu jarrerak erabakiko du gure etorkizuna. Dirulaguntzen zain gelditzen bagara ez dugu aurrerapausorik emango, baina gure egunerokotasuna dinamizatzen badugu ekimen berritzaile ugari sor ditzakegu". Azken mezu bat ere helarazi digu Suarezek: "Argi gelditu dadila Nafarroako Euskara Zerbitzuak ez garela erresistentzia-guneak. Euskara biziberritzeko dinamika berriak sortzen ari gara, eta inoiz baino ilusio handiagoarekin ari gara lanean".

bailaran, eta hori gal ez dadin garrantzitsua da Euskara Zerbitzuaren lana. Hiru teknikarik egiten dute lan eta beraien lan ildoak finkatzeko garaian askatasun handia dutela aitortu digu Castillo Suarezek: "Nafarroako Gobernuarengandik jasotzen dugun diru-laguntza oso eskasa da, eta horren aurrean bi aukera ditugu. Batetik, diru-laguntza handitzeko egunero kexatzen aritzea, eta bestetik, diru-laguntza eskasa izateak ematen digun askatasuna aprobetxatzea. Hartara, inposaketarik gabe guk nahi ditugun ekimenak gauzatu ahal izango ditugu. Guk bigarren aukeraren aldeko apustua egin dugu".

Hiru lan ildo nagusi dituzte uneotan, eta honako hauek dira beraien helburuak: haurrak D ereduan eskolaratzea, euskaltegietan izena ematen duten helduen kopurua handitzea, eta etorkinengan euskararekiko kontzientzia piztea. Hiru helburu horiek lortzeko beste horrenbeste kanpaina sortu dituzte. Kanpaina hauetan berebiziko garrantzia ematen diote mezuari, baina baita mezua zabaltze-

ko baliabideei ere. Castillo Suarezek dioenez, "publizitatea eta harreman publikoak oso garrantzitsuak dira gañur egungo gizartean, eta euskara teknikariak egin dezakegun lanaz gain, ezinbestekoa da publizista edo diseinatzaile grafiko batekin elkarlanean aritzea. Elkarlan horri esker gure mezua askoz ere lehenago iristen da jendearengana".

Haurren kanpaina, esate baterako, *Une honetan, D eredua aukerarik onena* lelopean abiarazi dute. Ez da hori, ordea, kanpainaren zutabe bakarra. Mezua indartzeko Txehu izeneko dragoia sortu dute. "Bi buru dituen dragoia da. Zergatik bi buru? Bi hizkuntza ditugulako (euskara eta gaztelea) eta biak erabiltzea eta menperatzea nahi dugulako. Txehu dragoiaren irudiak haurrengana iristen eta gure mezua indartzen lagundu digu". Helduei dagokienez, bete-betea ari dira orain lanean. Irailean euskaltegietan izena emateko epea zabaltzen da, eta izen-emate hori bultzatzeko kanpaina indartsua plazaratu dute. Nafarroako Gobernuak orain dela urte batzuk era-

bilitako mezu batean oinarritu dira. Irurtzundik Ziordira doan autobidea egin zutenean, autobide hark Sakanako biztanleak batuko zituela azpimarratu zuen Gobernuak. Mezu hori euskararen alorrera ekarri du orain Euskara Zerbitzuak: "Badago autobideak baino gehiago batzen gaituen zerbait: euskara".

Asko dira lan bila edo beraien bizitza kalitatea hobetze aldera azken urteotan Sakanara heldu diren etorkinak. Gauzak horrela, Euskara Zerbitzuak ahalegin berezia egin du azkenaldian bizilagun berri hauek euskalduntzeko. *(Des)berdinak gara Sakanan* leloa da etorkinak euskalduntzearen aldeko kanpainaren zutabe nagusia. "Hitz joko horrekin etorkinak berdintasunean euskalduntzeko eskubidea dutela aldarrikatu nahi dugu. Beraiekiko harremana ez dugu asistentzian oinarritu nahi, gure harremanak berdintasunean oinarritu daitezela nahi dugu". Helburu hori lortzeko Sakanara iritsi bezain pronto bi esku-liburu eskaintzen dizkie etorkinei Euskara Zerbitzuak: *Ongi-etorri gida* eta *Hizkuntza-gida*. ■

Babeslea: Lekeitioko Udala

Lekeitioko Udala
Euskarazko komunikabideen alde

www.lekeitio.com

lekeitio

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Ikeak ez du etxeetan banatuko katalanezko katalogoa

ALTZARI SALTEGIAK irailean banatuko du doan Kataluniako etxeetan 2007ko Ikearen katalogoa. Katalanezkoa ordea, ez du etxeetara bidaliko: urrian jaso ahal izango da Ikeako dendetan. Plataforma per la Llengua elkarteak Ikea kritikatu du horregatik, eta saltokiaren hizkuntza politika "diskriminatzaile"tzat eta "logikarik gabeko"tzat jo du. Joan den martxoan Ikeak Generalitatearekin hitzartu zuenaren arabera, katalogoa katalanez argitaratzea hitz eman zuen. Ikeako arduradunek azaldu dutenez, irailerako itzulpena egiteko denborarik ez dute izan eta urrirako egongo da. Katalogoa katalanez sarean zintzilikatuta dago.

Correllengua hasi da

HERRIALDE KATALANETAKO Korrika Andorran hasi berria da, irailaren 2an. Andorran hasi eta Perpynian,

azaroaren 4an amaituko den Correllengua, Andorran, Ipar Katalunian, Hego Katalunian, Valentzian, Menorcan, Eivissan eta Formenteran izango da. Katalanaren aldeko herriz herriko korrika saioa Katalanaren Aldeko Elkartearen Koordinakundeak (CAL) antolatzen du. Iaz 400 herritatik igaro zen Correllengua eta milioi erdi katalanek hartu zuten parte korrika saioan eta bestelako ekitaldietan.

Katalana blogetako bigarren hizkuntza?

VILAWEBEK jaso duenez, Nitle bilaketa teknologikoaren inguruko eta

hezkuntza liberalaren aldeko elkarte estatubatuarren arabera, katalana da blogetan gehien erabiltzen den bigarren hizkuntza. Nitlek erregistratuta dituen mundu osoko hiru milioi blogetatik bi milioi inguru ingelesez daude, 123.000 katalanez, 83.000 frantsesez, 80.000 gaztelaniaz eta 35.000 alemanez. Vilaweben iritziz zerrenda horrek ez du sinergiaritasun handirik. Izan ere, Technorati atariak apirilean argitaratutako txostenean, katalana ez da lehen hamar postuetan ere agertzen. Nitlek bostehun byte baino testu luzeagoak dituzten blogak hartu ditu kontuan zerrenda egiteko eta hori izan daiteke, Vilaweben ustez, emaitza horren arrazoia.

Derrigorrez flandesera

FLANDESEKO Merchtem udalerriko alkateak hartu du erabakia: herriko lau eskola publikoetan ezingo da frantsesa erabili, ez ikasgelan, ez jolastokian, ezta guraso bileretan ere. Eddie de Block alkateak azaldu duenez, Bruselatik, Marokotik, Turkiatik... datoz ikasleak eta integratzeko flandesera hitz egin behar dute, baita jolas garaian ere. Belgikan biztanleen %40ak hitz egiten du frantsesa eta ia %60ak flandesera. Alkatearen erabakiak hautsak harrotu ditu belgikarren artean.

Hedabideetan euskara sustatzeko Nafarroako Gobernuaren laguntzak

NAFARROAKO Gobernuak 250.000 euro banatuko ditu aurtengo hedabideetan euskara sustatzeko. 162.500 euro euskarazko hedabideentzako izango dira, 86.250 gaztelaniazkoentzako eta 1.250 prestakuntza programetarako. Irratiei dagokienaz, emisio kontzesioa izatea edo izapidetan izatea derrigorrezkoa da. Hala, beste behin, deialditik kanpo geratuko litzateke Euskalerrria Irratia. Hala ere, Mikel Bujanda irratiko zuzendariak azaldu duenez, diru laguntza jasotzeko eskaera egingo dute, Europako Kontseiluko adituek udazkenean egindako txostenaz lagunduta.

Langileen "odolustea"

Hego Euskal Herrian hamabost langile hil dira lan-istripuetan uztailaren (9) eta abuztuaren (6). Zaurituak gehiago izan dira. Lan-istripu horiek uda betean gertatu dira, produkzioa nabarmen jaisten den urte-garaian. Azken lan-istripu larria lehengo astean gertatu zen, Tubacex enpresan, eta 17 langile zauritu ziren. Aurtengo, Hegoaldean, dagoeneko 65 langile hil dira eta ehunka zauritu, horietako batzuk larri. Lan-istripuak langileen benetako "odolustea" ari dira eragiten. Ordua da produkzioan inplikaturik dauden agenteek segurtasun-neurriak hartu eta aplikatu ditzaten. Guztiek dute erantzukizuna —dudarik gabe, batzuek beste batzuek baino gehiago—, baina guztiek: enpresek, langileek, enprestatoko komiteek, sindikatuak, admi-

nistrazio publikoek, justiziak. Guztiek. Sindikatuak beren iritzia kale-ratzea ondo dago, eta egin behar dute. Baina gehiago egin behar dute langileen laneko baldintza duinen alde eta segurtasun-neurri egokien alde, eta, horretan, langileei segurtasun-neurriak hartzeko exijitu behar diete. Enpresariak gehiago inbertitu behar dute segurtasunean eta laneko baldintza prekarioak alboratu. Administrazioak etengabe egin behar ditu inspektzioak, zorroztzak eta prebentzioa helburu dutenak. Justiziak langileen "odolustea" honen arduradunen gainean egon behar du, azkar erantzunez eta modu erakusgarrian. Guztion artean, "odolustea" hau gelditu egin behar dugu.

Juan Mari Arregi

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

EA, erronkari eutsi ala segurtasunaren bidea

20. URTEURRENA OSPATU

berri du EAK, azken urteetan hauteskunde atarietan ohikoa duen eztabaidarekin, EAJrekin koalizioa egin ala ez. Ezezkoa ez da erabat biribila, baina zaila dirudi batzar nazionalak atzera botatzea; hala gertatuko balitz kolpe gogorra jasoko luke –Begoña Errazti lehendakariak orain jaso duen moduan– zuzendaritzan bakarrik joatea defendatu duen taldeak. Azken finean, koalizioaren inguruko eztabaidak azken

20 urteetan EAn izan den galdera nagusia plazaratzen du behin eta berriz: ba al da lekurik EAJ eta HB edo Batasunaren artean proiektu sozialdemokrata batentzat? Eta orain arteko erantzuna baiezkoa izan da, nahiz eta aipatu bi bloke horietatik behin eta berriz desagerpena iragarri zaion.

Hauteskundeetako emaitzei begiratu gero, bere proiektua finkatua dagoela ikusten da: 186.000 boto lortu zituen 1986ko Eusko Legebiltzarrerako hauteskundeetan eta 1998koetan 108.000. Bada jauzia, baina bere hauteslegoa gaur egun 100.000 botoren bueltan dagoela esan liteke.

1998ko su-etenaren osteko prozesuak porrot egin ondoren, EAJrekin

koalizioan aurkeztu zen EA, frontismo giroak bultzatuta 2001ean eta Ibarretxe Planak akuilatuta 2005ean. Bakarrik aurkeztu den azken aldia 2004ko Espainiako Legebiltzarrerako hauteskundeetara izan zen eta ia 81.000 boto eskuratu zituen EAEn (Nafarroan Nafarroa Bai koalizioan aurkeztu zen). Ezaguna da hauteskunde mota desberdinetako boto kopuruak asko alda daitezkeela, baina hemen agertutako datoei har daiteke Earen hauteskundeetako ibilbidearen inpresio txiki bat. Eta ondorio nagusia da oraingoz eutsi egin diola, beharako joera historikoa ere hor dagoen arren, ikusten den gisan, batzuk EAJrekiko koaliziora bultzatuz eta

beste batzuk bakarkako abenturaren erronkara.

Alegia, EA moduko alderdi batentzat etorkizuna ez dela erraza izango, ez bakarrik joanda ez EAJren itzalpean. Orain bakarrik joatea erabaki dutenek gogor eusten diote sorrera espirituari, bakarrik joan ezean azkenean EAJren uretan urtuko direla sinetsiz eta horretarako 20 urteko bidai hau alferrikakoa izan dela pentsatuz.

Egoera berria dator euskal politikara eta honek alderdi politikoen mapa ere ukituko du, batez ere eremu abertzalean. PSOEn eta Batasunaren ezkerreko poloan artean lekurik badela erakutsi nahi du Ezker Batua-ren eta Aralarren apustu transbertsalak. EAn bakarrik joatea defendatzen dutenek, Batasunaren eta EAJren artean espazio sozialdemokrata badagoela sinesteaz gain, EAJri hegemonia kenduko dion esparru abertzale ezkertiarrean ere sinesten da. Edo hobe esanda, amesten da.

Beste hauteskunde batzuetako esperientziak erakusten duenez, dena den, kapitulu hau oraindik guztiz itxi gabe dagoela esan liteke.

EAK 1987an Iruñean egin zuen lehen kongresuaren irudi bat.

ETA eta Gobernuaren konpromisoei buruzko tesi bat

Uztailetik hona politikaren lehen lerroetan dabil ETA eta Gobernuaren arteko balizko konpromisoena eta prozesuaren krisiarena. Espainiako Gobernuak biak ukatu ditu, bai konpromisoak eta baita krisia ere. *El País*-eko ideologotzat jo izan den Javier Praderaren ustez, Gobernuak ez du inongo konpromezurik erakunde armatuarekin, hori pentsaezina da, baina aditzera ematen du, su-etenaren aurretik ETArekin berbetan egon direnen –“erabakitzeko ahalmenik gabeko pertsonak”– hitzetatik etakideek horrelakorik ulertu izana posible dela, halakoetan oso zabal eta era abstraktuan hitz egiten delako, baita Euskal Herriaren etorkizunaz ere. Praderaren artikulua hila-ren 3an agertu zen aipatu egunkarian.

BAHEA

Euskal presoek bizi duten sakabanaketarena da pil-pilean dagoen gaietako. Espainiako Gobernuaren inguruko iturriek uda ostean emango zela ziorten uztailen. Orain Batasunaren legezta-tzeari lotu zaio gaia eta Rodolfo Ares buruzagi sozialistaren esanetan ez da gerturatzetik izango. Josu Jon Imazek *Noticias de Gipuzkoa*-ri adierazi dioenez, dena den, “denbora ez oso luzean urratsak emango diren esperantza dut”.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Union Fenosa, itzuli gure argia eta fuera Nikaraguatik

Managuan uda honetan aire egokiturik ez da izan. Ziberkafeak itxita daude gehienetan. Lantokietatik etxera bidali dituzte obreroak. Auzo batzuetara urik ez da iristen. Pentsa, elektrizitatea mozteagatik protestan joan diren manifestariak argi-konpainiaren bulegoak ilunpean aurkitu dituzte...

ZOAZTE ESPAINIARA zuen karabelak hartuta!" oihukatzen omen zuten abuztuan Nikaraguako Managuan bildutako protestariak. Eslogan horren berririk ez dugu izan Europan. Hemen egunkariak —ekonomiako orrietan, lerro urri batzuen bidez— esan dutena zera izan da: Nikaraguak eten egin duela Fenosa multinazionalari hango elektrizitatea monopolio gisa kudeatu zezan eman zion baimena. Ez da osoki egia oraindik, zeren eta erabaki hori Contraloría General delako erakundeak (Kontuen Auzitegiak) proposatu baitu, eta gobernuak ez du neurria gauzatu. Askok uste dute Nikaraguako lehendakari Enrique Bolaños-ek ez duela sekula sinatuko.

Albiste hau energiarekin zerikusia duen beste batzuekin bateratsu gertatu denez, Repsol multinazional espainiarak Bolivian Evo Moralesen gobernuarekin dauzkan problemekin alegia, norbaitek pentsa lezake Nikaraguan ere antzeko nazionalizazio bati ekin diotela. Baina justu alderantzizkoa da hemen gertatu dena. Uda honetan bere gordinenean nozitu dituzte nikaraguarrek orain dela urte gutxi erabakitako pribatizazio baten ondorioak, herrialde osoa paralizatuta geratu da energia ezagatik eta azkenean Contraloría Generalaren proposamenak nola baiteko irtenbidea eskaini nahi luke. Nikaraguakoa, alabaina, herrialde aberatsetatik kanpo energiarekin gertatzen ari denaren adierazgarria da.

Crisis Energética izeneko webguneak hedatu du hemen gertakizun horien albisteak. Crisis Energética petrolio eta gasaren krisiaz eta bere ondorioez ari da, oinarri ezagun honen gainean: munduan eskuragai ditugun erregai fosil horien erdia xahutua dugula dagoeneko eta *Peak Oil* deitu den puntu horretatik aurrera, XX. mendean loratutako zibilizazio industrialak erremediorik gabeko gainbeheran sartzea omen doala.

Duela urte batzuk Nikaraguako estatuak argindarraren banaketa Union Fenosa multinazional espainiarrari saldu zion, Munduko Bankuak herri txiro askori behartuta ezarritako beste liberalizazio neurriekin batera. Argindarra sortzea beste enpresa batzuek egiten dute, estaturenak nagusiki, eta Fenosa banaketaren jabe egin zen. Tratua egiterakoan konpainiak agindu zuen inbertsio handiak egingo zituela, eta ordainetan Managuako gobernuak onartu zuen Fenosa izatea Nikaraguako elektrizitate monopolioa.

Fenosak egin argindarraren kudeaketak protesta asko piztarazi ditu hasieratik Erdialdeko Amerikan, baina joan den udaberritik Nikaraguako ekonomia, itotzeko punturaino hondatu du. Maiatzean elektrizitate murrizketak iragarri zituen konpainiak, eta berehala ikusi zen ez bakarrik herritarren etxeak, enpresak ere

kolapso betera zihoazela. Industria Ganberako eta Merkatal Ganberako lehendakariak jendaurrean erakutsi behar izan zuten beren kexua eta kezka herrialdea milioika dolar galtzen ari zelako.

Nikaragua indarrrik gabe

Aski da Nikaraguako komunikabideetako blogetan irakurleek kontatzen dituztenak irakurtzea ohartzeko zer nolako hondamendian murgildu diren han udaberritik. Egunaren edozein ordutan mozten diete argia, egunero 6-8 orduz elektrizitaterik ez dute izaten, abisatu gabe egiten dizkiete moztetako eta elektrizitatea berriro eman ere bat... Ekonomiaren sektore osoak paralizatu dira, asko dira itxi egin behar izan diren negozioak, eta etxetan argindarraren gorabeherekin tresna elektriko ugari hondatu dira. Argindarra moztutakoan, ezer ez dabil: industriak geldirik, bulego guztiak berdin, nekazaritzaren zati bat ere bai... Elektrizitatea mozteak gainera ur eskasia ekarri du, bonba bakar batek ere ez duelako txukun lan egiten. Hitz batez: herrialdea hankaz gora dago.

Faktore bat baino gehiago metatu dira horretaraino iristeko. Hasteko, lehenago aipatu dugu, Fenosa dela elektrizitatearen banatzaile monopolista... paradoxa galanta, horretara Munduko Bankuaren neurri liberali-

Nikaragua (ikusi Managuako karrika nagusietako bat argazki handian) Reaganek pagatutako gerra bukatu zenetik krisi larrian murgilduta bizi da. Violeta Chamorro hauteskundeak irabazi zituenetik, eta are gehiago Arnaldo Alemanen garaian (gaur egun espetxean dago, lapurretatik), enpresa publikoen pribatizazioak ez du etenik izan, baina Munduko Bankuak horien bidez ezarritako errezetek sendatu ez eta hiltzora eramanez Nikaraguako ekonomia. Hamabost urteotan milioi bat nikaraguarrek egin du ihes herrialdetik. Orain argindarrak ezak hondoraino eramanez du hemengo ekonomia, eta jendea lehertu egin da. Bi argazki txikiak elektrizitate mozketen kontrako protesta ekintzetan hartuak dira. Bitartean, abuztu bukaeran, Fenosako kondesari Espainiako fundazioen urrezko domina eman diote, eta Juan Carlos I.ak ipini, "zerbitzu sozialei eman dien bultzadagatik".

Afrikan gertatu zen zenbait lekutan iaz. Amerikan orain Nikaraguan gertatu da. Eta gero eta usuago ikusiko dugun gauza da.

Udan protestak gogortu egin ziren Managuan hasita. Abuztuaren 14an Santa Rosa, Bello Horizonte eta beste auzo batzuetako biztanleak kalera atera ziren. Batzuek bost egun zera-matzaten urik gabe, denek ere argindar mozketak izugarriak jasaten zituzten. Ontziak hartuta atera ziren karrikara aldarri egitera, auzo elkar-teek deituta. Radio La Primerísima-k bere gunean honela zioen biharamunean: "Deialdia iritsi zen Union Fenosak argindar mozketak handitzeko erabakia jakinarazi ostean. Neurri horren ondorioz, orain arte lau edo sei orduko mozketak zirenak asteartean 12 eta 18 ordutara iritsi dira Managua, Matagalpa, Estelí, Chinandega, Madriz eta beste departamentu batzuetan".

Nikaraguan azaroan izango dira hauteskundeak, eta kanpainako gai nagusia energiagatiko itolarri hau gerta daiteke. Hala ere, abuztuan gobernuak esku hartzen ez zuela ikusirik, eta erre-boltari erantzunez, Contraloría Union Fenosarekiko tratua etetea proposatu du. Ikusteke dago azkenean erabakia mamituko duten, luzea baita multinazionalen eskua. Union Fenosak iazko urtean 815 milioi euro irabazi zituen, aurreko urteko bi halako, eta hori Nikaragua osoak daukan Barne Produktu Gordinaren %80 adinakoa da. Union Fenosa multinazional espainiarreko akziodun nagusia Florentino Perez da. Ezagutzen? ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

zatzailearen eskutik iritsi dela pentsatzen badugu. Bestetik, banatzaileak errua elektrizitatea generatzen dutenei egozten die; alegia, diote nikaraguarrek egunetik egunera argindar gehiago gastatzen duten arren zentralak lehen baino gehiago ez dutela ekoizten. Eta hirugarrenik, petrolioaren prezio igoerak lehertarazi du guztia. Fenosak banaketa monopolioa hartu zuenean zeuden prezio eta baldintzak gaurkoen oso bestelakoak ziren, kontuan badugu hor sortzen den argindar gehiena petrolioak darabiltzan zentraletan egiten dela.

Enpresak eta herritarrak harrapatu dituzte saltsa horretan gatibu. Ekonomiak lehendik zeukan indar ahula galdu du, langabezia handitu da, Fenosak argindarraren prezioak etengabe igo ditu eta monopolioek ohi duten

agintekieriaz zanpatu ditu herritarrak, bizi maila izugarri jaitsi da... Azkenean, etxean argia nahi dutenek generadore garestiak erosi behar dituzte, horiek elikatzeke petrolioak batez beste litroko dolarra pagatuta. Aberasentzako adabakia.

Petrolioaren gain bizi den mundu honetan azken hilabeteotan ikusi da segurtasunerako erreserbak oso urriak direla, eskaria eskaintzaren mailaraino iritsi delako, eta zibilizazioaren odol beltzaren prezioa edozein albiste txarrek igoarazten du segituan: gaur ekaitzak jo duelako birfindegi bat, bihar tirabiraren batengatik Ekialde Hurbilean... Gauzak horrela, petroliorik eza txi-roek nozitzen dute estraina; mundu mailan, herrialde txi-roek, eta herrialde pobreetan, bertako jende pobreenek.

K A L I T A T E A

Produkturik
onenak,
Zinkunegi Optikan

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL: 943 420 624

Josemari Velez de Mendizabal

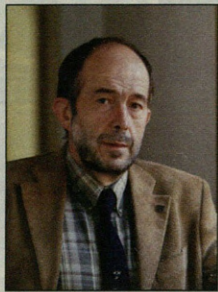
Utzi mugak gainditzeari!

porraldi aproposa izan dut aurten-go, etxe ondoan eraikitzen ari den urbanizazio berri bateko zarata eutsiezina salbu. Milaka urtean bazter baketsu izan direnak eguneko zibilizazioaren azken sukar suntsitzaileak harrapatu ditu eta lehen garia, garagar eta patatak ereiten ziren tokian hogeita bi etxe jasotzen ari dira orain, lur jabearen, etxegintzako eragilearen eta kontzejuko buruaren pozerako.

Ikaragarria da gizakiaren apeta asezi-nak ordena egonkorren kontra egin dezakeena. Mugak logikaz gaindi pasa daitezke eta hankaz gora jar daiteke elkarbizitza, burmuin "adimentsu" batek neurriak hartu behar dituela erabakitzen duenean. Berarentzat onuragarri gertatzen diren neurriez ari naiz, noski. Eta gizarte zibilak kontrolaren gaineko esku-bidea duen arren, badakigu jakin nolako jukutriak erabiltzen diren botere publikoetatik haren hedapena eragozteko. Zer esanik ez, gizarte zibilak gune zornetsurantz beharrean beste norabait begiratzeko duen erakunde publikoetatik barre egiten dute, hori bai, sotiltasunez eta erdi ezkutuka.

Oporretako egun batzuetan Gasteiz-Arrasate errepedea hartu behar izan dut, goizik goiz, eta ihintzaren goxotasuna gozatzearen Arlaban gaineko bazter batean geratu nuen behin kotxea. Eta azken hilabeteotan leintzarron bizitzan Bibliako izurritea bailitzan mailukatzen ari zaigun espektakularekin egin nuen topo modu bortitzean. Ibarreko berezko isiltasuna, autobide berriko lanetan jo eta ke ari ziren makina zulatzaile erraldoiek apurtzen zuten, zerurantz hauts hodeiak igotzen ari ziren aldi berean. Makinek, har orojale gupidagabeak balira bezala, aurrera egiten zuten, ibarraren mendetako itxura aldatzen eta baserritarren oihu eta kexei jaramonik egin gabe. Ikaragarria zen begi bistan neukana.

DANI BLANCO

Zementuaren kultura ari gara guztiz gurtzen. Orain dela gutxi, Jaurlearitzako goi mailako kargudun bati azaldu nion nire kezka, ingurumenarekin gertatzen ari den espolio lotsagarri eta atentatu salagarriak direla eta. Bere erantzunak ez ninduen lasaitu: "zuzen zaude, amaiara eman behar zaio politika honi, bai... baina orain AHT datorkigu". Eta mugimendu ekologistak etorri zitzaizkidan gogora, gero eta itxura txarragoa hartzen ari zaigun mundu txoro honetan euren bertute eta akats guztiekin aintzakotzat hartu behar direla zeharo konbentzita.

Etxe inguruko makinek asteburuetan eskainitako tarte isil eta lasaiak, besteak beste, irakurtzeko erabili ditut. Eta gaien arteko bat *Los límites del crecimiento 30 años después* liburu ederra izan da. Gehiegikeria-

ri -neurria gainditzeari-buruzko kapitulutik hasi eta giza ongizatearen erakusleen zein arrasto ekologikoaren gaineko azken lerroetaraino gus-tura aritu naiz, duela hogeita hamar urte Meadows eta Randers adituek burutu iragarkien berrikuspenean barrena.

Mugak gainditzea urrutiegi joatea dela oroitaraziz ekiten diote aipatu liburuaren egileek, eta hain baieztapen xumea sarritan ahaztu egiten dugu. Gizabanakoaren eta gizartearen eskubideen gaindi erraz egiten da gure egunotan, inoiz gutxitan ez gizabanakoari ezta

gizarteari ere iritzia eskatzen ez zaien bitartean. Noren izenean -zeinen onuran-aritzen dira sistemaren jagoleak? Eta gehiegikeriak bi irtenbide bakarrik eduki ditzake: moduren bateko talka edo norabidearen aldaketa. Eta begi bistan da, txokea erabatekoa gerta ez dadin guk norabidea bestelakotu egin behar dugu, ziztu bizian. Mundu iraunkor batek arau berriak behar ditu, orain artekoak zaharkituak baitaude. Eta arau horiek, gizarteari eta gizateriari mesede egingo badiote, askatasuna ez txikitzeko erabili beharko dira, eta ez -inolaz ere- libertinajeari aukera emateko, egun gertatzen ari den bezala. ■

Zementuaren kultura ari gara guztiz gurtzen.

Orain dela gutxi, Jaurlearitzako goi mailako

kargudun bati azaldu nion nire kezka,

ingurumenarekin gertatzen ari den espolio

lotsagarri eta atentatu salagarriak direla eta.

Bere erantzunak ez ninduen lasaitu

ASTE HONETAKO

zozketa

Uztartza Aterpetxea

Asteburu pasa
bi lagunentzat

Herriko plaza, 1
Aduna GIPUZKOA
Tel. 943 69 34 27

1

Istilu Banaketak

4 arropa sorta

Kalamua 25. behea
Elgoibar GIPUZKOA

www.istilu.com

2

kirolpsikologia.com

Kirolpsikologia

"Helburu eraginkorrak ezartzeko"
ONLINE IKASTAROA

Zabaleta kalea 1-2 / 7. bulegoa
Donostia GIPUZKOA

www.kirolpsikologia.com

3

Olaberriako kartinga

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Gainera auzoa, z/g
Olaberria GIPUZKOA

www.vilarinomotor.com

4

Munduko ipuinak eta Gartxot

2 produktu sorta opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

ARZAK JATETXEA

• Regina Tolosa Agirrezabala (Amezketeta)

REALA

• Fatima Gonzalez Egiluz (Donostia)

ANDURI LANDETxea

• German Orbegozo Orbegozo (Donostia)

ARDIBIDEZ

• Jesus Aizpurua Apeztegi (Zumaia)
• Olatz Usabiaga Errazkin (Donostia)

CHILLIDA LEKU MUSEOA

• Asier Iturriaga Zugaza-Artaza (Durango)
• Euskal Kultur Erakundea (Uztartitze)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

Datorren asteko ARGIAN,

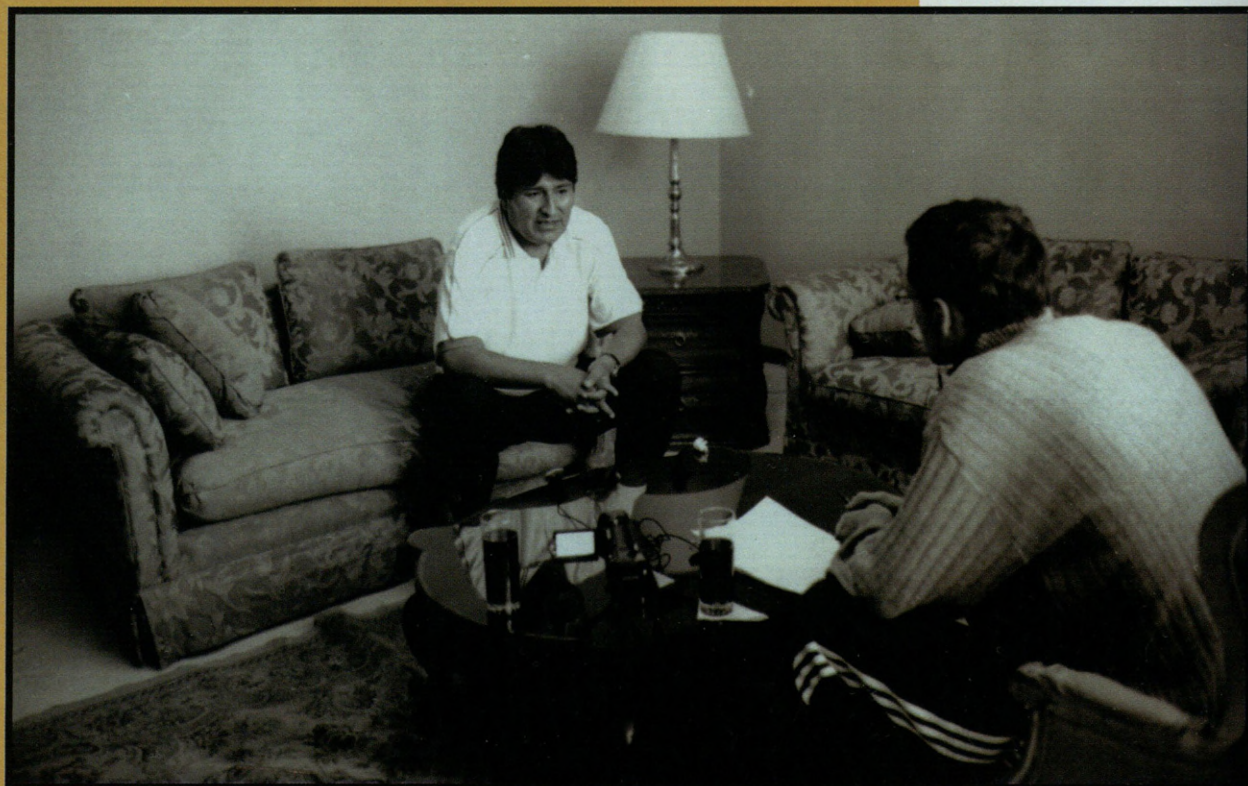
EVO MORALESi elkarrizketa

“Lehenago izan diren
presidentetek ez zekiten
sufritzea zer zen”

**ARGIARENTZA
ESKLUSIBA**

**TAWANTINSUYU
ESPEDIZIOA:**

**Amets Arzallus eta
Tomin Txuekak
Bolivian ikusi
eta etzundakoa
ARGIAN 5 astez.**

**www.argia.com helbidean argazki,
artikulu eta bideoerreportaje gehiago**